

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ وَّعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

استان شناسی بو شهر

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

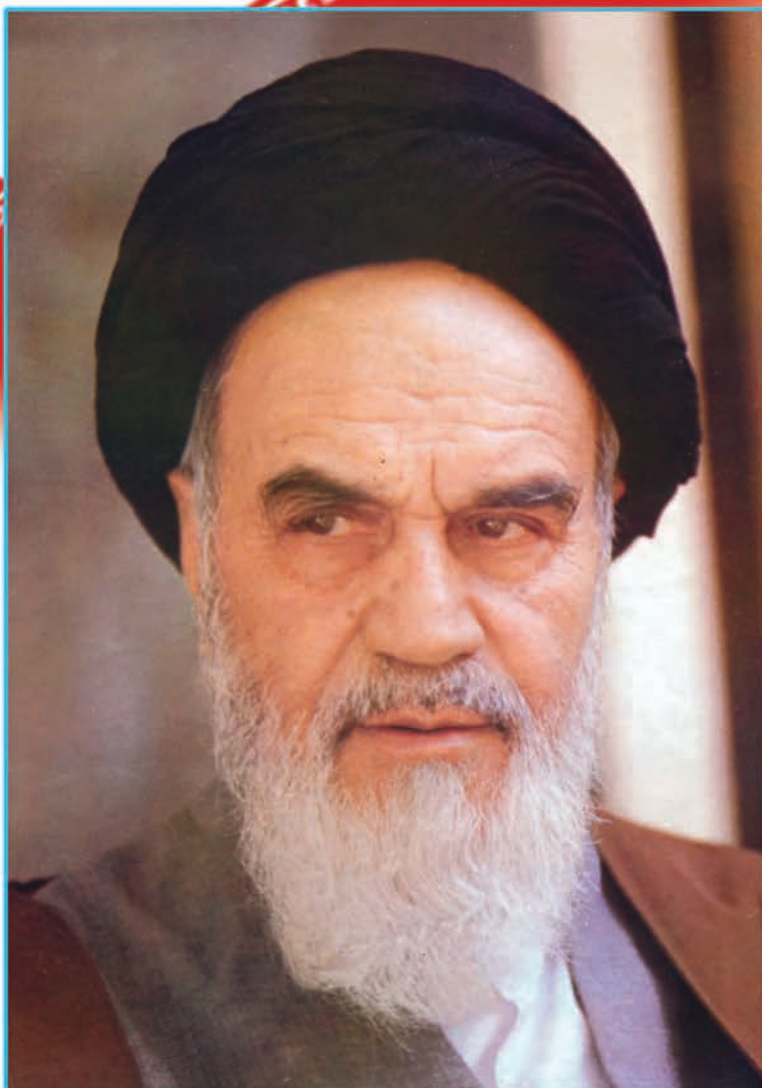

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	استان‌شناسی بوشهر - پایه دهم دوره دوم متوسطه - ۱۱۰۳۰۷
پدیدآورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	عبدالکریم مشایخ، عبدالحسین کنین، علیرضا گرامی مطلق، عبدالرضا مانی، ابراهیم یزدانشناس، غلامعلی شادمان‌نژاد، حسین باغبانی، علی اصغر فرخ‌زاده و حسن زارع (اعضای گروه تألیف) - محمدکاظم بهنیا، حسن ستایش (ویراستار)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی :	احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - طاهره حسن‌زاده (مدیر هنری، طراح گرافیک و طراح جلد) - راحله زادفتح‌اله (صفحه‌آرا) - کبری اجابتی، زهرا ایمانی‌نصر، فرشته ارجمند، رعنا فرج‌زاده دروئی، فاطمه پزشکی، حمید نابت‌کلاچاهی، مریم دهقان‌زاده (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان :	تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه: www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
ناشر :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹
چاپخانه :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ :	چاپ دهم ۱۴۰۰

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

نهضت برای اسلام نمی تواند محصور باشد در یک کشور و نمی تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همه عالم است.

امام خمینی «قُدِّسَ سِرُّهُ»

فهرست مطالب

فصل اول: جغرافیای طبیعی استان بوشهر ۱

- درس ۱ : موقعیت جغرافیایی استان ۲
- درس ۲ : ناهمواری های استان و چگونگی شکل گیری آن ۴
- درس ۳ : آب و هوای استان ۱۰
- درس ۴ : منابع طبیعی استان ۱۸
- درس ۵ : معضلات زیست محیطی در استان ۳۲

فصل دوم: جغرافیای انسانی استان بوشهر ۴۱

- درس ۶ : تقسیمات سیاسی استان ۴۲
- درس ۷ : شیوه های زندگی در استان ۴۵
- درس ۸ : جمعیت و حرکات آن در استان ۵۲

فصل سوم: ویژگی های فرهنگی استان بوشهر ۵۹

- درس ۹ : آداب و رسوم مردم ۶۰

فصل چهارم: پیشینه تاریخی و مفاخر استان بوشهر ۷۲

- درس ۱۰ : پیشینه تاریخی استان ۷۳
- درس ۱۱ : مشاهیر و مفاخر استان ۸۳

فصل پنجم: توانمندی های استان بوشهر ۸۵

- درس ۱۲ : قابلیت ها و جاذبه های گردشگری استان ۸۶
- درس ۱۳ : توانمندی های اقتصادی استان ۱۰۲

فصل ششم: شکوفایی استان بوشهر پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ۱۱۹

- درس ۱۴ : دستاوردهای استان پس از انقلاب اسلامی ۱۲۰
- درس ۱۵ : چشم انداز آینده استان ۱۳۵

سخنی با دانش‌آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامه‌استان‌شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان‌شناسی چیست و مطالعه این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش‌آموز عزیز این است که کتاب استان‌شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه و مسئول است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور و سرزمین ملی خویش در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آنچه در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینه تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو بینشی عمیق از این مسائل پیدا کرده و راه‌حل‌های این مشکلات را پیدا کنید.

بدون شک شما مدیران آینده جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای، باید شما را به عنوان یک انسان مسئول به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی‌ها هستید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوه یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبه محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامه استان‌شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید؟

فراموش نکنید که همه امکانات موجود در محیط، فرصت است، آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر، مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید. آگاهی از مسائل استان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی استان خود آگاه شوید و برای حل آن، راه‌حل‌های خلاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش درباره محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند استان و یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعه شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه تنها می‌تواند موجب دلبستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فناوری کشور خود آشنا شوید. در این برنامه درمی‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبه ایران عزیز تلاش کنند. در ادامه این تلاش‌ها جهت رسیدن به قله رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری

استان بوشهر از دیدگاه مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)

به شما مردم عزیز و شجاع و دلاور بوشهر - شهر بوشهر و استان بوشهر - سلام و عرض ارادت خودم را تقدیم می‌کنم. آنچه در گذشته و سابقه تاریخی ملت ایران و شما مردم عزیز درج و ثبت شده است، حاکی از تدین و شجاعت و اخلاص و نجابت شما مردم بزرگوار است. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، اقشار مردم مسلمان ما در این شهر و در این استان، در صفوف مبارزات خود، کارهای شایسته و برجسته‌ای کردند. در مبارزه با رژیم ستمشاهی، جوانان شما، مردان شما، زنان شما، تلاش‌های قابل تقدیری انجام دادند. بعضی از روحانیون بزرگوار شما - مثل شهید عاشوری - در این راه شربت شهادت نوشیدند. قبل از دوران مبارزات اخیر ملت ایران با رژیم ستمشاهی هم، مقاومت شما مردم در مقابل تهاجم دشمنان خارجی - انگلیسی‌ها - ورد زبان کسانی بوده است که با این قضایا آشنایی دارند. هم ماجراهای تهاجم انگلیسی‌ها به این منطقه و اشغال بوشهر - که شجاعت‌های رئیس علی دلواری برای ملت ایران یک یادگار ارزنده تاریخی است - و هم پشتیبانی‌های شما از مبارزات مرحوم آیت‌الله سید عبدالحسین لاری، جزء قضایای نادر زمان گذشته است.

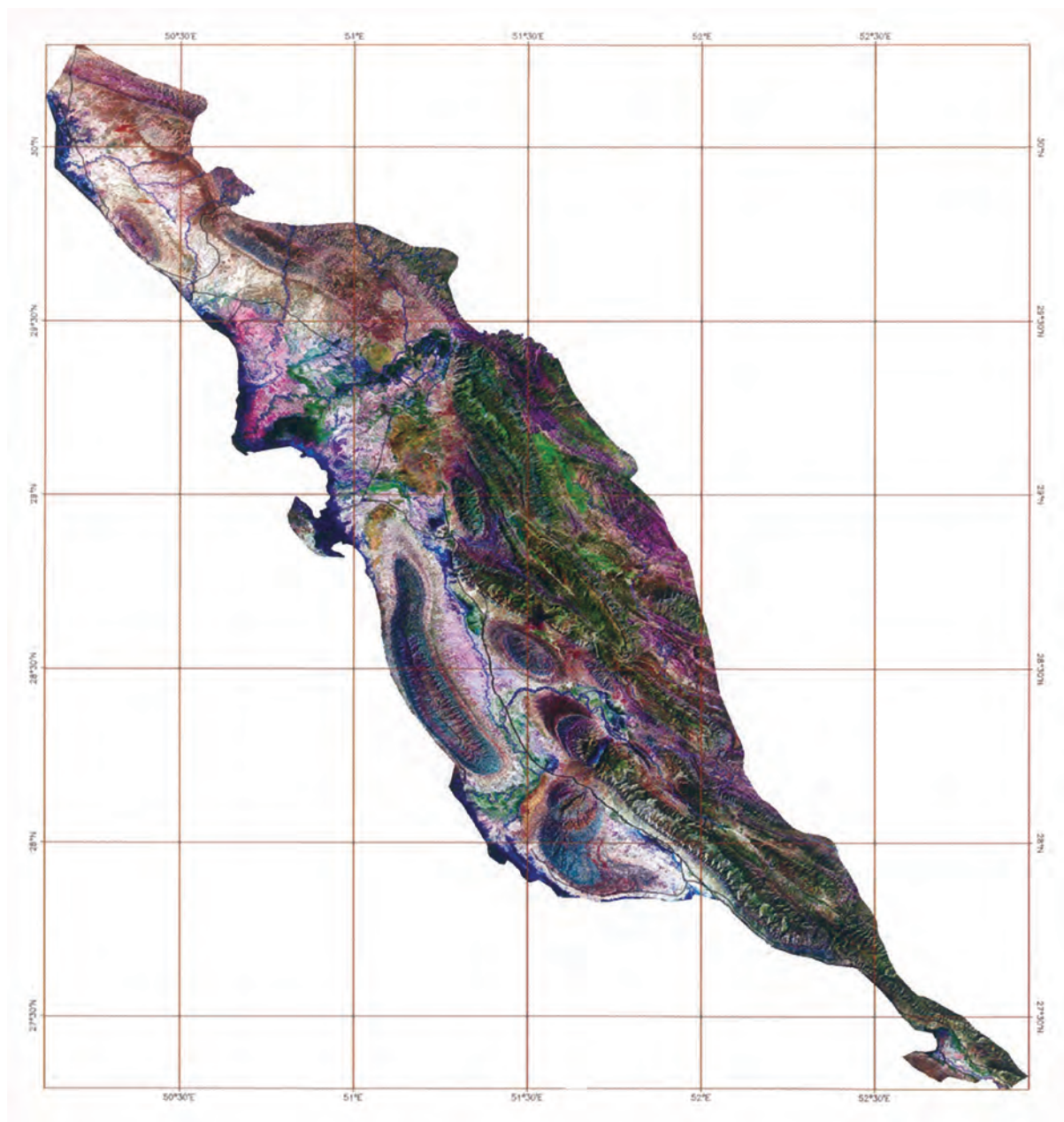
بعد از پیروزی انقلاب اسلامی هم، آنچه ما از بوشهر و همه شهرهای این استان به یاد داریم، حاکی از شجاعت و مقاومت و حضور در صحنه‌های خطر و شرکت بسیجی در صفوف رزمندگان - چه در دریا و چه در خشکی - است. این از برکت تدین و دلبستگی شما به اسلام و قرآن و تعالیم مقدس اسلام است.

خوشحالم که این فرصت را خدای متعال به بنده داد که بار دیگر در جمع شما حضور پیدا کنم و شما را از نزدیک ببینم و شهر شما و سرزمین شما و یادگارها و نشانه‌های افتخارات شما را زیارت کنم و از خدای متعال بخواهم که شما مردم مؤمن و شجاع - به خصوص شما نوجوانان نورانی و پاک این استان - را همواره در راه مقدس اهداف نورانی اسلام ثابت قدم بدارد. در همین مدت کوتاه بعد از انقلاب تا امروز با اینکه هشت سال از آن را ما جنگ داشتیم، این همه مشکلات داشتیم، محاصره اقتصادی داشتیم، کاری که در این چند سال در این استان شده است، در همه طول پنجاه و چند سال حکومت رژیم پهلوی انجام نشده بود؛ در حالی که آنچه امروز هم انجام گرفته است، نسبت به آنچه باید انجام بگیرد، بسیار کم است.

در این استان، همیشه نیروهای انسانی بسیار خوب، جوانان با استعداد، فضای آمیخته با ادب و فرهنگ و هنر، علما و نویسندگان و دانشمندان با ارزش بوده است و امروز هم هست و از همه این استعداد عظیم خداداد می‌شود استفاده کرد و باید استفاده کرد.

شما جوانان عزیز، به خصوص در این مناطق مرزی و در همسایگی آب‌های خلیج فارس، باید بدانید که امروز مسئولیت سنگینی بر دوش شماست و آن، مسئولیت خودسازی است؛ خودسازی از لحاظ علمی و فکری، خودسازی از لحاظ نیروی جسمانی، خودسازی از لحاظ صلاح اخلاقی، خودسازی از لحاظ معرفت دینی و عمل دینی، خودسازی از لحاظ کسب تجربه برای ساختن این کشور. این کشور متعلق به شما جوانان است و شما جوانان باید این بار امانت سنگین را از نسل پیش از خود تحویل بگیرید و آن را به نسل بعد برسانید؛ و این، صلاحیت‌های علمی و اخلاقی و جسمانی و تربیتی می‌خواهد؛ و وظیفه همه – به خصوص جوانان – است که این صلاحیت‌ها را کسب کنند.

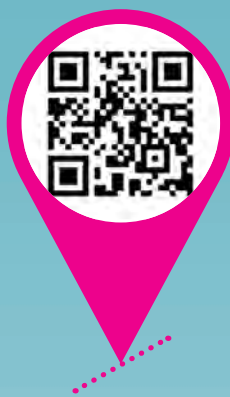
۱۳۷۰/۱۰/۱۱

تصویر ماهواره‌ای از استان بوشهر

تصویر فوق یک تصویر ماهواره‌ای Landsat-7 است که از کل استان در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ هجری شمسی گرفته شده است. در این تصویر که تحت‌عنوان تصویر گویا شده، شناخته می‌شود، خطوط آبی رنگ رودخانه‌ها، خطوط سیاه رنگ جاده‌ها و خطوط قهوه‌ای رنگ شبکه مختصات جغرافیایی را نشان می‌دهد. همچنین زمین‌های زراعی دارای محصول، به رنگ سبز روشن، باغات و اراضی جنگلی به رنگ سبز تیره و اراضی بایر و لم‌یزرع به رنگ سفید دیده می‌شوند.

(عکس از سازمان فضایی ایران)

فصل اول

جغرافیای طبیعی استان بوشهر

جغرافیای طبیعی استان

استان ما از شمال به استان خوزستان و قسمتی از استان کهگیلویه و بویراحمد، از شرق به استان فارس، از جنوب شرق به استان هرمزگان و از مغرب به خلیج فارس محدود می‌گردد.

بیشتر بدانیم

استان بوشهر بین ۲۷ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۶ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۵۸ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد. قرار گرفتن استان در مجاورت سواحل نیلگون خلیج فارس، دسترسی به آب‌های آزاد، امکان تجارت و بازرگانی با کشورهای حوزه خلیج فارس و سایر کشورهای جهان، وجود ذخایر عظیم نفت و گاز و اولین نیروگاه اتمی کشور موقعیت ویژه‌ای به استان ما در جنوب غربی ایران بخشیده است.

درس ۲ ناهمواری‌های استان و چگونگی شکل‌گیری آن

ناهمواری‌های استان بوشهر چگونه پدید آمده‌اند؟

ناهمواری‌های استان بوشهر تحت تأثیر فعالیت‌های کوه‌زایی دوران ترشیاری و هم‌زمان با تشکیل زاگرس شکل گرفته‌اند. پیش از آن در محل زاگرس امروزی، دریایی به نام تیس قرار داشته است. از ۶۵ میلیون سال قبل رسوبات بستر این دریا بین صفحه زمین ساخت عربستان و ایران، فشرده شده، چین خورده و بالا آمده است (عوامل درونی). از آن زمان تاکنون فرسایش (عوامل بیرونی) شکل این ناهمواری‌ها را تغییر داده و چهره امروزی را پدید آورده است.

شکل ۱-۲- تنگه‌های حاصل فرسایش آب‌های روان

سیمای ظاهری ناهمواری‌های استان بوشهر

از نظر سیمای ظاهری، ناهمواری‌های استان بوشهر را می‌توان به دو بخش «کوهستان» و «جلگه و دشت» تقسیم کرد.

۱- بخش کوهستانی: کوه‌های استان بوشهر به عنوان بخشی از رشته کوه زاگرس جنوب شرقی (زاگرس فارس) به شکل تاقدیس و ناودیس‌های موازی و در جهت شمال غرب به جنوب شرق در سرتاسر استان کشیده شده‌اند. این ارتفاعات را می‌توان به دو رشته تقسیم کرد: ۱- رشته مرکزی شامل: کوه گیسکان، کوه خورموج، کوه سیاه، کوه کارتنگ و ۲۰۰۰- رشته ساحلی شامل: کوه‌مند و کوه نوکند که به موازات ساحل خلیج فارس کشیده شده‌اند.

شکل ۲-۲- کوه خورموج (بیرمی)، بلندترین قله استان با ارتفاع ۱۹۵۰ متر

پرسش ؟

اهمیت و نقش کوه‌های استان در زندگی خود را بنویسید.

برای مطالعه

گنبدهای نمکی بخشی از ساختمان زمین شناسی استان بوشهرند. هسته این گنبدها از نمک است. مهم‌ترین گنبد نمکی استان و یکی از مشهورترین گنبدهای نمکی ایران، گنبد نمکی جاشک در محدوده شهرستان‌های دشتی و دیر است. نمک‌های سازنده این گنبد مربوط به سری هرمز است که اواخر پرکامبرین و اوایل پالئوزوئیک تشکیل شده و به دو دلیل به وجود آمده‌اند:

- ۱- به دلیل چگالی کم نمک نسبت به سنگ‌های پیرامونی؛
 - ۲- وجود گسل کازرون - قطر و لرزش‌های مکرر ناشی از آن.
- در حالی که این گنبد نمکی در حال بالا آمدن است، عوامل فرسایشی به تدریج از ارتفاع آن می‌کاهند. این گنبد نمکی به عنوان بیست و دومین اثر طبیعی ملی ایران به ثبت رسیده است.
- گنبد نمکی علاوه بر دارا بودن منابع مختلف از جاذبه‌های مهم گردشگری علمی - تفریحی در استان است. وجود غارهای نمکی با قندیل‌های زیبا، آبشار نمکی، دره گل کلمی و اشکال بی نظیری از تنوع رنگ، در این پدیده طبیعی به چشم می‌خورد.

الف) قندیل

ب) آبشار نمکی

ج) تنوع رنگ‌ها

شکل ۳-۲- اشکال ناشی از پدیده انحلال

شکل ۴-۲- تصاویری از گنبد نمکی جاشک

فعالیت‌های گروهی

آیا تاکنون از گنبد‌های نمکی بازدید کرده‌اید؟ در مورد تأثیرات محیطی گنبد‌های نمکی تحقیق کرده و در کلاس ارائه دهید.

۲- سرزمین‌های هموار : جلگه‌های استان بوشهر در امتداد جلگه بزرگ خوزستان بوده و به شکل نوار باریکی در سرتاسر استان و به موازات ساحل خلیج فارس گسترش یافته‌اند. این جلگه‌ها در جاهایی که رودها به دریا می‌پیوندند، پهنای بیشتری می‌یابند. برای مثال، در حاشیه رودهای دالکی و شاپور عرض این جلگه به ۷۰ کیلومتر و در حاشیه رود مند به ۱۲۰ کیلومتر می‌رسد. هر چه به سمت جنوب استان پیش می‌رویم عرض این جلگه‌ها کاهش می‌یابد.

در استان بوشهر، علاوه بر جلگه‌های حاشیة خلیج فارس، دشت‌های بزرگ و کوچکی در میان کوه‌ها پدید آمده‌اند. دشت لاور و دشت پلنگ در شهرستان دشتی و دشت ارم و بوشکان در شهرستان دشتستان و دشت آبدان در شهرستان دیر از مهم‌ترین این دشتهاست. خاک حاصلخیز و منابع غنی آب، دشت‌های استان را به مرکز تولید محصولات کشاورزی تبدیل کرده است.

پرسش

جلگه‌ها و دشت‌های استان چه نقشی در استقرار سکونت‌گاه‌ها و رونق کشاورزی استان داشته‌اند؟

شکل ۵-۲- دشت لاور یکی از مراکز عمده تولید محصولات کشاورزی استان

شکل ۷-۲- تصویری از یک منبع شن و ماسه

شکل ۶-۲- تصویری از مراتع کوهستانی استان

شکل ۹-۲- کوه نوردی (جاذبه گردشگری)

شکل ۸-۲- تصویری از یک معدن سنگ

پیش

ناهمواری‌های استان به غیر از موارد ارائه شده چه نقشی در زندگی شما دارند؟

درس ۳ آب و هوای استان

ویژگی‌های آب و هوای استان

از نظر تقسیمات اقلیمی استان بوشهر در محدودهٔ اقلیم گرم و خشک قرار می‌گیرد و برحسب نواحی مختلف آن به دو بخش قابل تقسیم است:

الف) ناحیهٔ ساحلی با گرمای زیاد و رطوبت نسبی

بالا

ب) ناحیهٔ داخلی با گرمای زیاد و رطوبت نسبی

کم.

اعتدال هوا و کوتاه بودن دورهٔ بارش در زمستان و طولانی بودن دورهٔ خشکی به همراه گرمای شدید هوا در تابستان از مهم‌ترین ویژگی‌های آب و هوای استان است. سیمای اقلیمی استان بوشهر به عوامل متعددی وابسته است که آنها را می‌توان در دو گروه طبقه‌بندی نمود:

۱- عوامل درون استانی (محلی)، مانند: ناهمواری‌ها،

عرض جغرافیایی، دوری و نزدیکی به دریا و پوشش گیاهی

۲- عوامل برون استانی، مانند: توده‌های هوا

شکل ۱-۳- طبیعت ارم و بوشکان پشتکوه

از میان عوامل یاد شده، سه عامل ناهمواری‌ها، دوری و نزدیکی به دریا و توده‌های هوا، نقش بیشتری در شکل‌گیری آب و هوا و تنوع اقلیمی استان ایفا می‌نمایند.

ناهمواری‌ها

اختلاف ارتفاع نقاط استان بین صفر متر در سواحل خلیج فارس تا ۱۹۵۰ متر در ارتفاعات سبب تنوع مکانی دما و بارش شده است. در این میان کوه‌ها تأثیر قابل توجهی در معیشت انسان و رشد گیاهان دارند. در مناطق شرقی و شمالی استان بیشترین بارش و در نواحی جنوبی و غربی کمترین بارش دیده می‌شود.

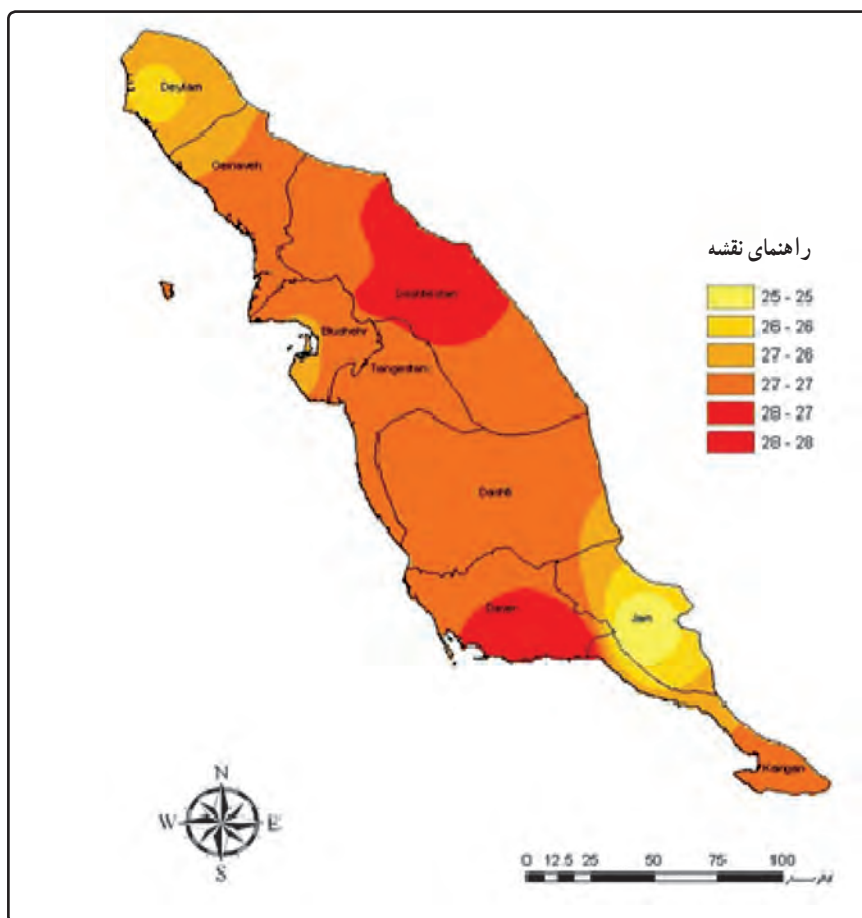
به عنوان نمونه، می‌توان به مناطق ارم و بوشکان دشتستان، تنگستان و جم در مناطق شرقی استان اشاره کرد که به علت قرار گرفتن در ارتفاعات بالا، تابستانی نسبتاً ملایم و زمستانی نسبتاً خنک تر دارند.

شکل ۲-۳- مناطق پایکوهی استان

دوری و نزدیکی به دریا

در نواحی ساحلی استان، اختلاف دما بین شب و روز و فصول، به علت نزدیکی به دریا کم است، زیرا رطوبت برخاسته از خلیج فارس مانع از کاهش دما در زمستان و افزایش بیش از حد آن در تابستان می‌شود و زمینه ایجاد پدیده شرجی را فراهم می‌آورد. افزایش رطوبت هوا از طریق بخار آب و حاکمیت بادهای محلی از دیگر تأثیرات خلیج فارس است.

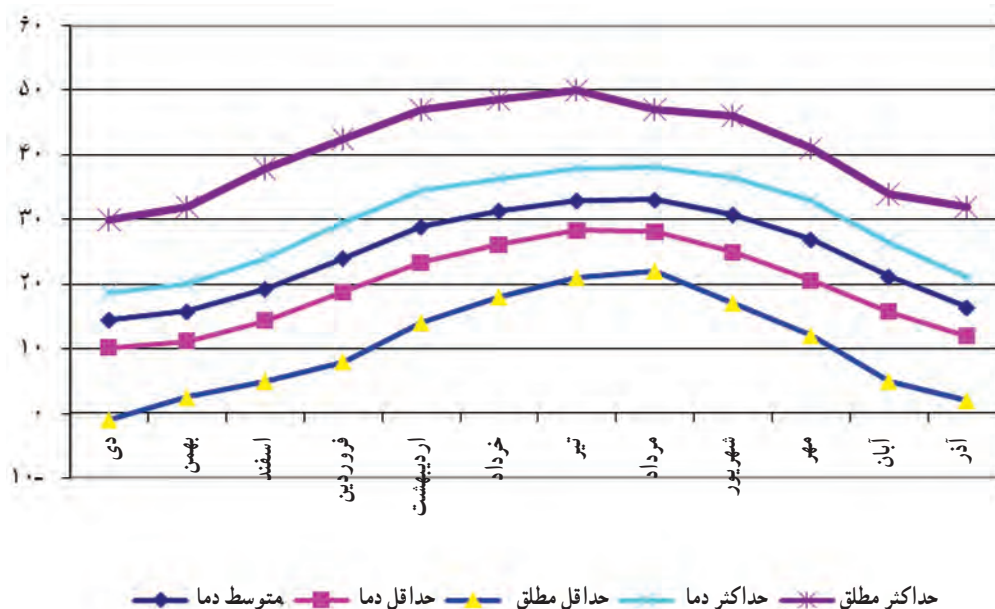
شکل ۳-۳ نقشه پراکنش دمای متوسطه سالیانه استان بوشهر

توده‌های هوا

استان بوشهر به دلیل مجاورت با ارتفاعات زاگرس، خلیج فارس و بیابان عربستان از یک سو و نزدیکی به مدار رأس السرطان از سوی دیگر در طول سال تحت تأثیر توده‌های هوای مختلفی قرار می‌گیرد که ورود این توده‌های هوا موجب تغییرات آب و هوایی استان می‌گردند.

کدام یک از توده‌های هوا، استان را تحت تأثیر قرار می‌دهند؟

الف) توده‌های هوای غربی: توده‌های هوای غربی که منشأ آن اقیانوس اطلس و دریای مدیترانه است، در اواسط پاییز تا اوایل بهار استان ما را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. دمای ملایم و رطوبت زیاد این توده‌ها همراه با شرایط ناپایداری، موجب ریزش‌های جوی در استان و بیشتر مناطق کشور می‌شود.

شکل ۳-۴- نمودار رژیم دمایی ایستگاه سینوپتیک بوشهر (۸۸-۱۳۴۸)

ب) توده هوای سودانی: این توده هوا مانند توده هوای غربی، در نیمه سرد سال از سمت جنوب غربی وارد ایران می شود و استان بوشهر را تحت تأثیر قرار می دهد. توده هوای سودانی با جذب رطوبت در مسیر خود از دریای سرخ و سپس خلیج فارس، مهم ترین عامل بارش های رگباری استان به حساب می آید.

وزش باد قوس در فصل پاییز و زمستان، مهم ترین نشانه ورود توده هوای سودانی به استان بوشهر است.

ج) توده هوای گرم عربستان: در طول تابستان، شبه جزیره عربستان شرایط اقلیمی بسیار خشکی را ایجاد می کند. وزش بادهای گرم و سوزان از روی ماسه زارهای این شبه جزیره و سپس عبور این بادهای از روی خلیج فارس موجب تشدید پدیده شرجی در سواحل، گرمای شدید و خشکی هوا در نواحی داخلی و گرد و غبار فراوان در هوای استان می شود.

بیشتر بدانیم

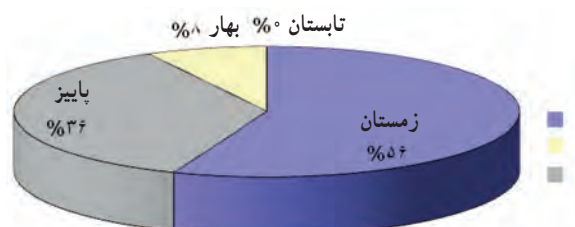
در منطقه استوایی به علت تابش عمودی خورشید و در نتیجه بالا بودن دما، هوای گرم منطقه استوایی به بالا صعود می کند و در بالا سرد شده و موجب بارش فراوان در منطقه استوایی می شود؛ اما پس از اینکه رطوبت خود را از دست داد، در حوالی ۲۳/۵ تا ۳۰ درجه فرود می آید و بر اثر فرونشست، هوا دوباره گرم می شود، در نتیجه، یک کمربند یا ناحیه پرفشار به وجود می آورد. این کمربند پرفشار، در دوره گرم سال از بالا رفتن هوای مرطوب خلیج فارس، تشکیل ابر و ایجاد بارندگی جلوگیری می کند؛ به همین دلیل بخار آب و رطوبت حاصل از آن به صورت هوای شرجی ظاهر می شود.

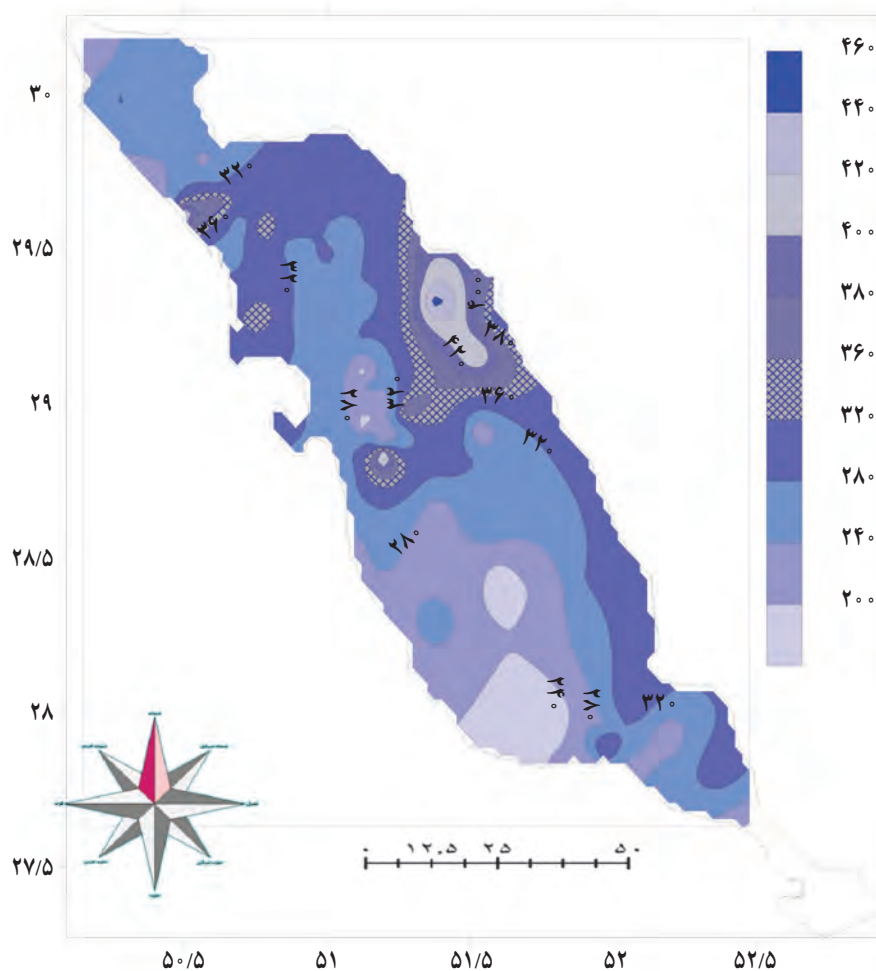
بارش، دما و باد

به نقشه همبارش استان توجه نمایید :

با توجه به نقشه همبارش می توان دریافت که میزان بارش در استان از نوار ساحلی به سمت ارتفاعات شرقی افزایش می یابد. میانگین بلند مدت بارش سالانه استان 24° میلی متر است که غالباً از آبان تا اسفند ماه می بارد. دی ماه پر باران ترین ماه سال است.

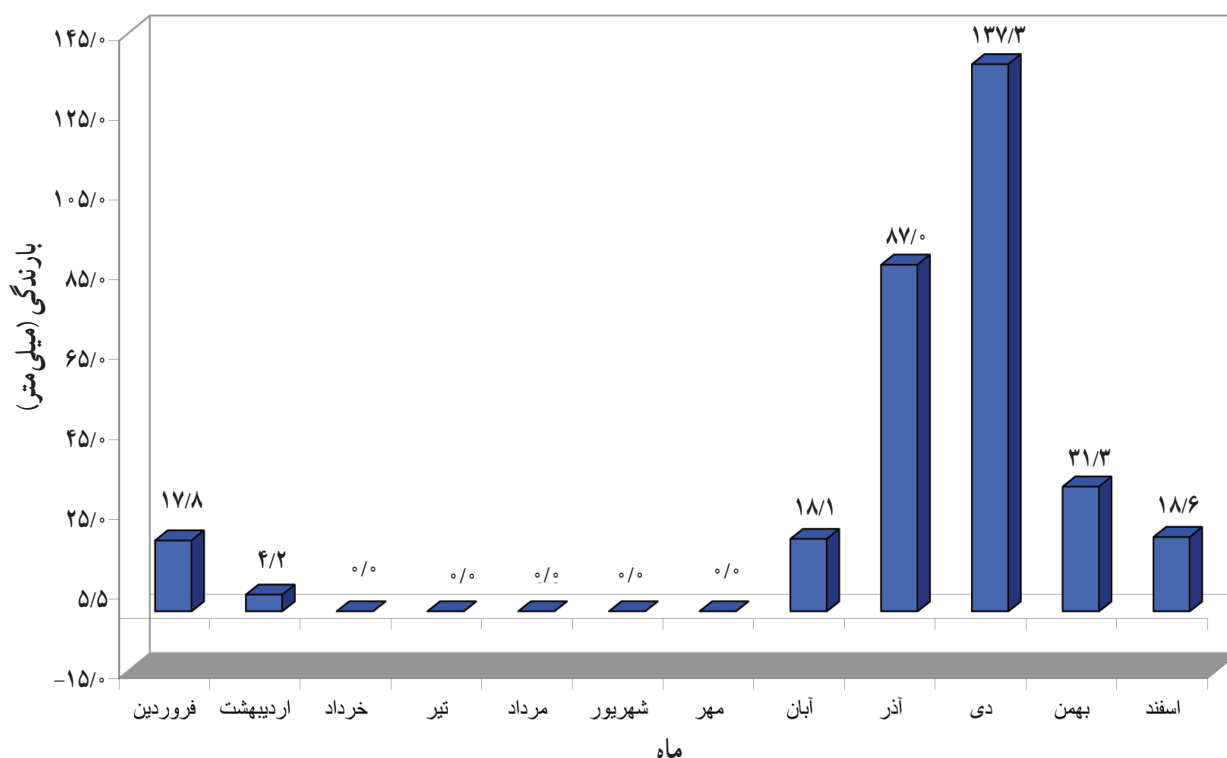
شکل ۵-۳ نمودار فصلی بارش استان بوشهر

شکل ۶-۳ نقشه خطوط همبارش استان بوشهر

دما

با توجه به نقشه همدمای استان نیز مشخص می‌شود که تفاوت دما بین نوار ساحلی و نواحی مرتفع وجود دارد و سردترین نقاط در نواحی مرتفع کوهستانی قرار دارند.

شکل ۷-۳- نمودار بارندگی ماهانه ایستگاه سینوپتیک دیلم استان بوشهر (۱۳۸۱-۸۸)

باد

یکی از عناصر آب و هوایی استان، باد است بیشتر بادهای از سمت شمال غربی می‌وزند.

بادهای به دو دسته تقسیم می‌شوند :

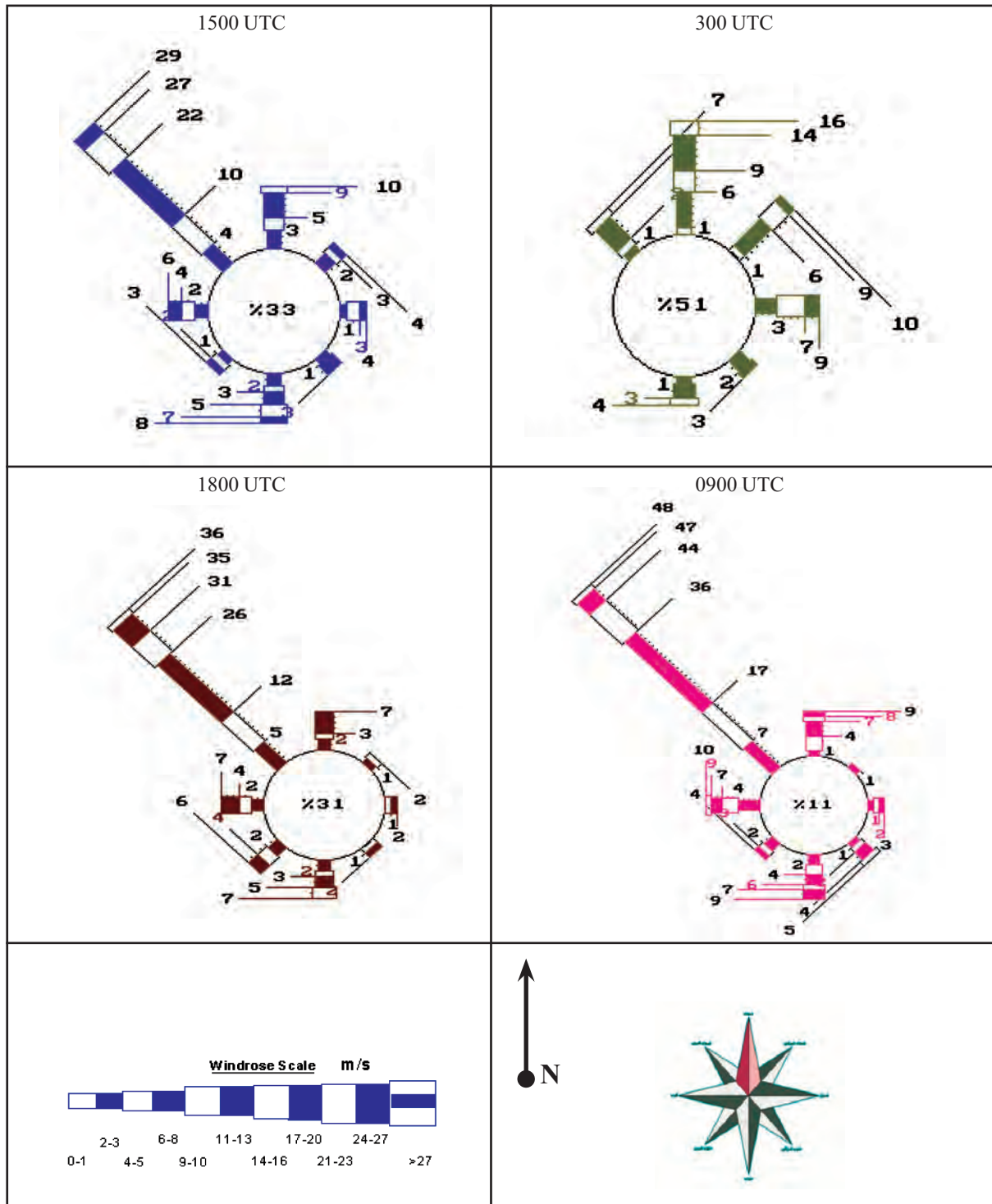
الف) بادهای منظم و فصلی : بادهایی که بر اثر تغییرات فشار هوا در فصول مختلف سال به وجود می‌آیند.

ب) بادهای محلی : بادهایی که بر اثر تغییر دما و فشار بین کوه‌ها و سرزمین‌های هموار با دریا و جلگه ایجاد می‌شوند. از

مهم‌ترین بادهای محلی استان می‌توان به باد لهیمر، قوس، باد شمال و ... اشاره کرد.

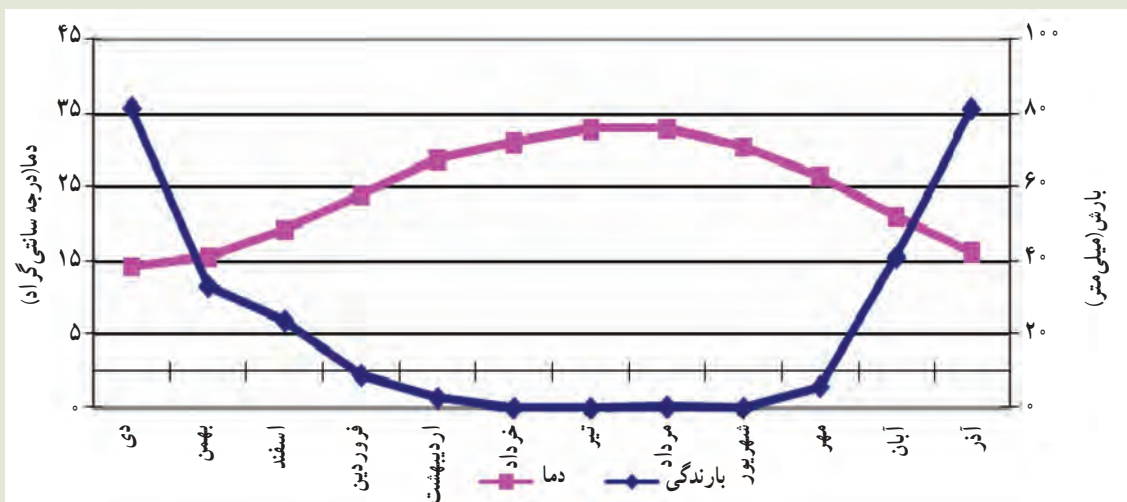
** گلباد سالانه بوشهر

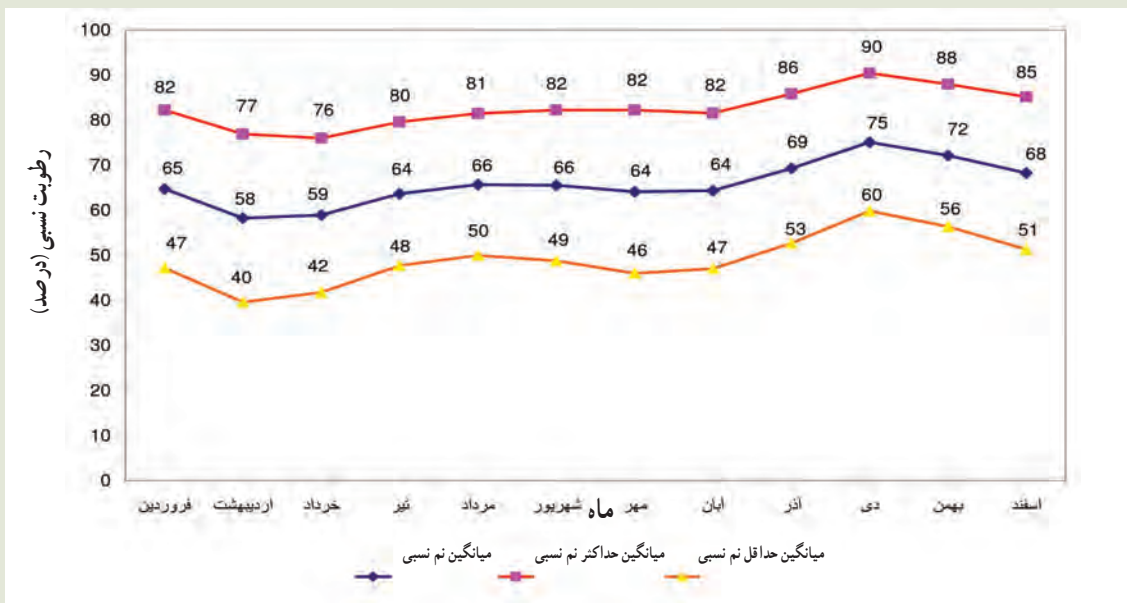
شکل ۸-۳- گلباد سالانه ایستگاه سینوپتیک بوشهر

یکی دیگر از عناصر مهم آب و هوایی وجود ساعات آفتابی است. در بیشتر مناطق استان، میانگین سالانه ساعات آفتابی به بیش از ۳۰۰۰ ساعت می‌رسد. این شرایط، توانمندی فراوانی برای استفاده از انرژی خورشیدی ایجاد کرده است که می‌تواند جایگزین مناسبی برای سوخت‌های فسیلی مانند نفت و گاز باشد.

شکل ۹-۳ نمودار آمپروترمیک (دما و بارش) شهرهای استان بوشهر (بوشهر، جم، دیر، خارک)

شکل ۱۰-۳ نمودار ماهانه نسبی ایستگاه سینوپتیک بوشهر (۸۸-۱۳۴۸)

درس ۴ منابع طبیعی استان

منابع آب استان

موقعیت جغرافیایی و شرایط آب و هوایی از جمله گرمای زیاد، کمبود ریزش‌های جوی و تبخیر زیاد سبب شده آب از گذشته تاکنون در استان از اهمیت زیادی برخوردار باشد.

شکل ۱-۴- سد رئیس علی دلواری بر روی رودخانه شاپور

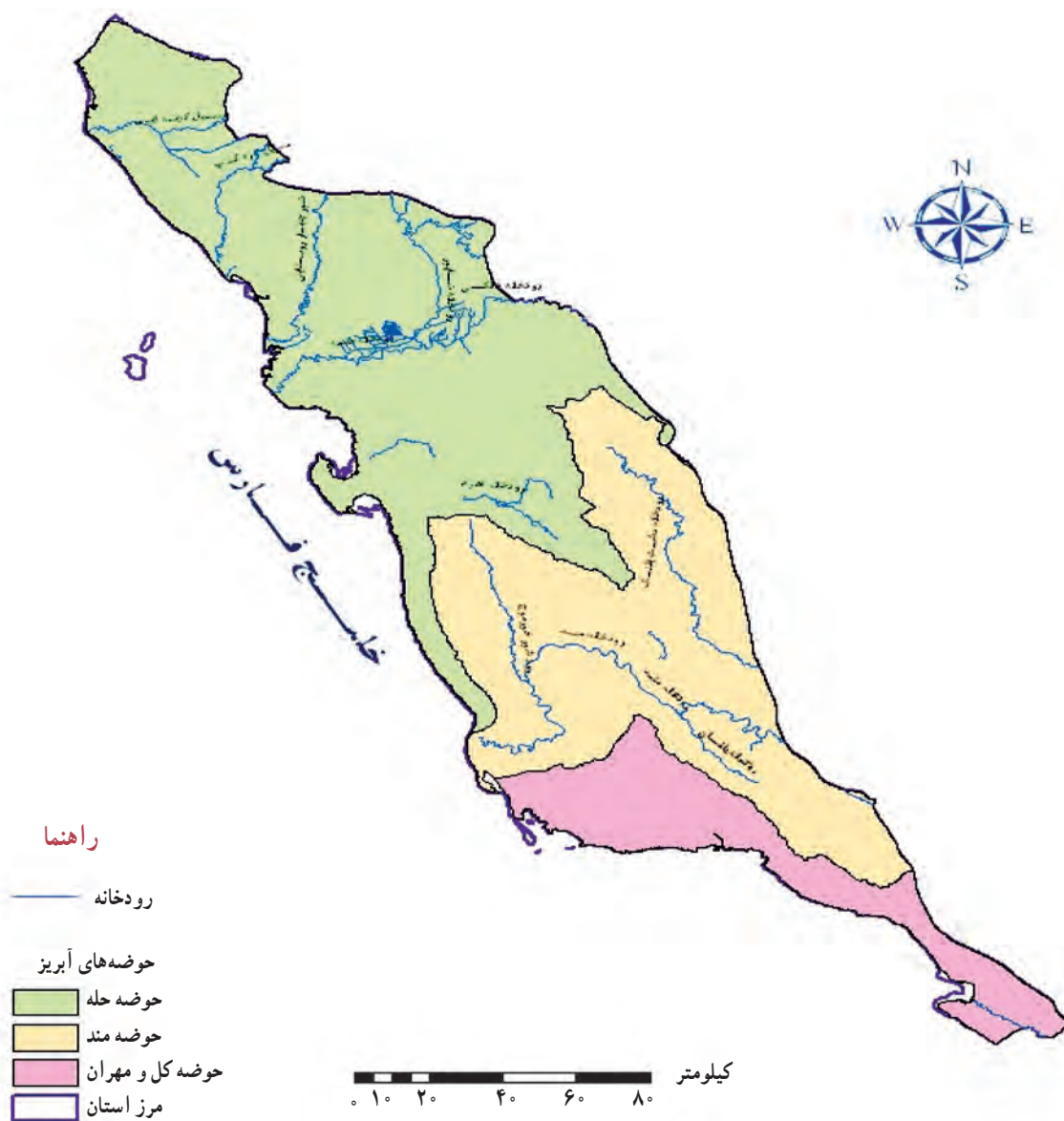
برای مطالعه

منابع آب استان را می‌توان در دو بخش آب‌های سطحی و زیرزمینی مطالعه کرد :

جدول ۱-۴- وضعیت منابع آب استان ۱۳۸۹

میزان	توضیحات	
۲۴۰ میلی‌متر	متوسط بارندگی سالانه استان	۱
۶/۵ میلیارد متر مکعب	کل آب حاصل از بارندگی	۲
۲/۵ میلیارد متر مکعب	آب ورودی از سایر استان‌های دیگر	۳
۶۰ میلیون متر مکعب	متوسط سالانه آب‌های سطحی استحصال شده توسط آبخیزداری	۴
۹۷۵ میلیون متر مکعب	کل منابع آب سطحی قابل استحصال	۵
۷۰۰ - ۶۵۰ میلیون متر مکعب	میزان برداشت از منابع آب زیرزمینی	۶
۱۵۰ میلیون متر مکعب	میزان بهره برداری از منابع آب سطحی	۷
۱۷-۲۰ تن در هکتار در سال	میزان فرسایش خاک	۸
۲۴ درجه سانتی‌گراد	متوسط درجه حرارت سالانه	۹

شکل ۲-۴ نقشه حوضه‌ها و رودخانه‌های آبریز استان بوشهر

آیا می‌دانید !

با توجه به وضعیت آبی استان و خشکسالی‌ها، حفظ منابع آبی استان وظیفه‌ای ملی و همگانی است. پس در استفاده بهینه از آن کوشا باشیم.

الف) آب‌های سطحی

دریا: خلیج فارس نه تنها در آب و هوا، تبخیر و جریانات جوی منطقه مؤثر است؛ بلکه در وضع آب‌های زیرزمینی به ویژه چاه‌های کم‌عمق تأثیر به‌سزایی دارد. در سواحل و بنادر و بخشی از سطح استان که نسبت به سطح دریا ارتفاع کمی دارد، بسیاری از چاه‌ها بعد از مدتی مصرف و برداشت، در اثر ارتباط با آب دریا، شور و غیرقابل استفاده می‌شوند.

رودخانه‌ها

رود مند: این رود مهم‌ترین رود استان است که با طول ۷۲۵ کیلومتر از ارتفاعات زاگرس سرچشمه گرفته و قسمت علیای آن قره آغاج نامیده می‌شود که از پیوستن رودهای شورخورموج، سنا، فیروزآباد، دشت پلنگ و باغان به آن، رودخانه مند را شکل می‌دهند. این رود از روستای درویشی در بخش شنبه وارد حوضه بوشهر شده و عبور از بخش شنبه (shonbeh)، طسوج و بخش‌های کاکي و بردخون در جنوب روستای زیارت ساحلی به خلیج فارس می‌ریزد.

برای مطالعه

جدول ۲-۴- مشخصات چهار رودخانه اصلی که در استان بوشهر جریان دارند

نام رودخانه	مساحت حوضه به (کیلومتر مربع)	طول رود به (کیلومتر)	آورد آب سالانه به (میلیون متر مکعب)	دبی میانگین سالانه به (متر مکعب بر ثانیه)	دبی حداکثر سیلابی (متر مکعب بر ثانیه)
۱- مند	۴۰۲۵۰	۷۳۵	۱۳۸/۷	۴/۳۹	۱۳۰۰
۲- دالکی	۵۷۰۰	۲۲۵	۱۶۲	۵/۱۳	۴۳۰
۳- حله	۲۱۱۰۰	۸۰	۴۸۰	۱۵/۲۲	۹۰۰
۴- شاپور	۴۱۰۰	۲۲۰	۳۶۵	۱۱/۵۷	۴۱۰
جمع	۷۱۱۵۰	۱۲۶۰	۱۱۴۵/۷۰	—	—

شکل ۴-۴- نمایی از رودخانه دالکی

شکل ۴-۳- رودخانه مند در هنگام طغیان

ب) آب‌های زیرزمینی

شیوه‌های بهره برداری از منابع آب زیرزمینی: بهره برداری از منابع آب در استان بوشهر از طریق چاه‌های عمیق و نیمه‌عمیق، قنات، چشمه و نیز آب رودها و مسیل‌ها صورت می‌گیرد.

برای مطالعه

جدول ۳-۴- منابع آب زیرزمینی استان بوشهر

ردیف	نوع منبع	تعداد	میانگین دبی (لیتر بر ثانیه)	تخلیه سالانه (میلیون متر مکعب)
۱	چاه	۱۳۲۵۷	۵	۴۵۶
۲	چشمه	۱۸۰	۱۰	۴۰
۳	قنات	۴۹	۸	۱۱

شکل ۴-۵- قنات بازسازی شده در شهرستان جم

مشکلات منابع آب زیرزمینی استان:

کیفیت آب های زیر زمینی استان: کیفیت آب‌های زیرزمینی استان، به طور کلی، رضایت بخش نیست و فقط در مجاورت تشکیلات آهکی و کنگلومرایی کیفیت مطلوبی دارند. از طرفی برداشت‌های بی‌رویه از سفره‌های آبی استان مثل منطقه جم و ریز و... سبب کاهش سفره‌های آبی شده است.

امروزه روش‌های تصفیه مختلفی برحسب نوع فاضلاب و شرایط محل و استفاده مجدد از پساب در کشور گسترش پیدا کرده است که از میان آنها سه روش لجن فعال، لاگون هوادهی و برکه تثبیت بیشتر در کشور توسعه داده شده‌اند. در شهرهای مختلف استان بوشهر بیشتر از روش برکه تثبیت برای تصفیه فاضلاب استفاده شده است.

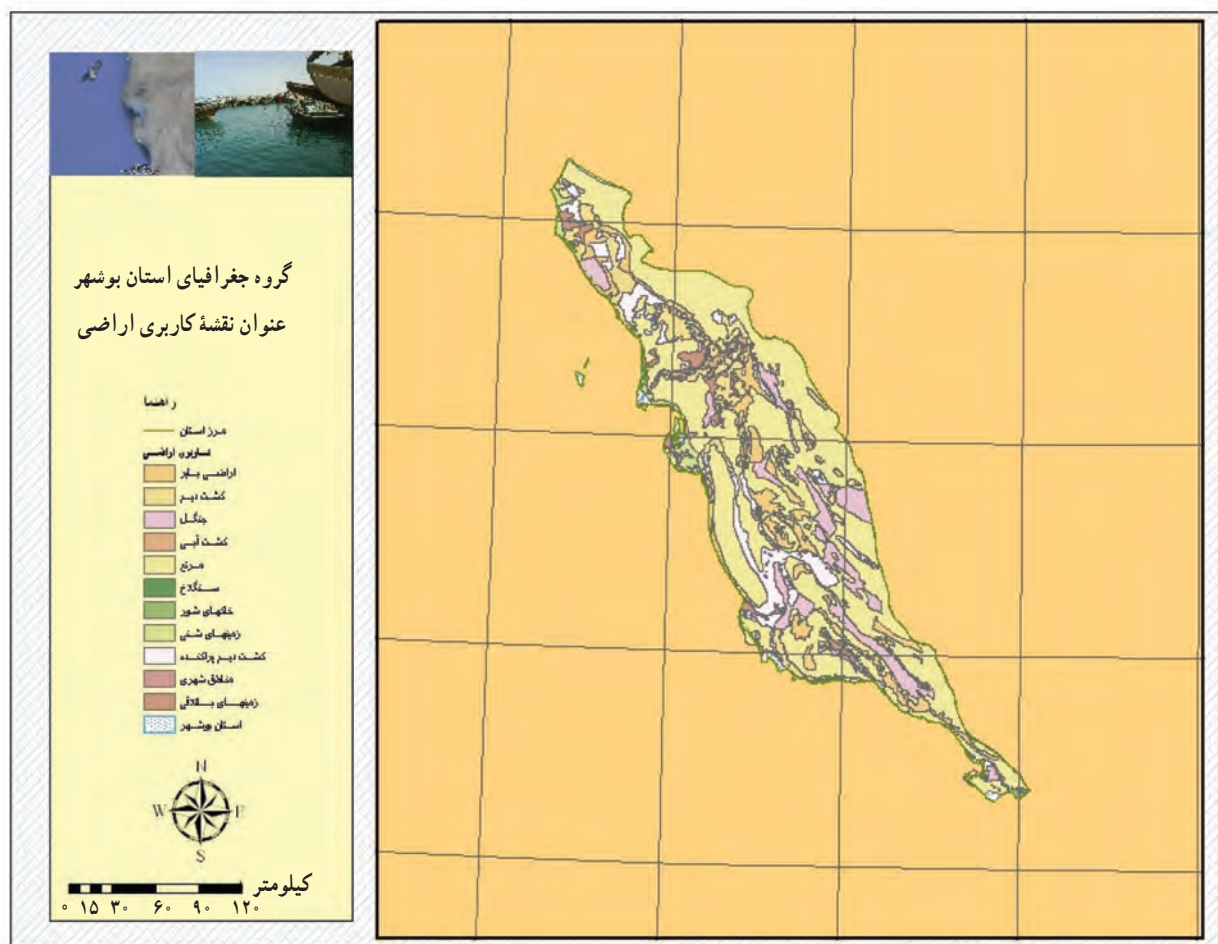
فعالیت

کمیت و کیفیت آب‌های زیرزمینی درمحل زندگی خود را با کمک دبیرخود مورد بررسی قرار دهید.

خاک

یکی از مباحث مهمی که امروزه از اهمیت زیادی برخوردار است، استفاده پایدار از منابع طبیعی است که لازمه این نوع استفاده، وجود اطلاعات کافی از استعدادهای موجود و احیاناً محدودیت‌های خاک هر منطقه است. خاک بیشتر نقاط استان بوشهر، به استثنای نواحی نیمه خشک شرقی مجاور زاگرس، علاوه بر شوری و قلیایی به علت حرارت زیاد و کمی رطوبت لازم، از نظر مواد آلی فقیر است.

شکل ۴-۶

جنگل و مراتع

جنگل‌ها

مساحت جنگل‌های استان بوشهر دارای نزدیک به ۲۱۳/۳۶۷ هزار هکتار بوده که حدود ۹۵ درصد آن را جنگل‌های طبیعی (حفاظتی) و ۵ درصد را نیز جنگل‌های دست کاشت تشکیل می‌دهد. این جنگل‌ها ۹/۷۶ درصد از مساحت استان و ۱/۵۸ درصد از جنگل‌های کشور را تشکیل می‌دهد.

مهم‌ترین جوامع جنگلی استان عبارت‌اند از:

۱- **جامعه گیاهی گز**: این جامعه گیاهی به علت شورپسند بودن در سرتاسر جلگه‌های ساحلی، از بندر دیلم تا خلیج نای بند، پراکنده است.

۲- **جامعه جنگلی کنار**: این جامعه گیاهی پس از جامعه گیاهان شورپسند، مهم‌ترین جامعه گیاهی استان است.

۳- **جامعه جنگلی بادام کوهی و بنه**: این جامعه گیاهی در مناطق کوهستانی استان دیده می‌شود.

۴- **جامعه گیاهی حرا**: این جامعه گیاهی که به مانگرو معروف است، انتقال یافته از خشکی به دریاست جامعه گیاهی حرا به صورت توده‌های کم وسعت در سواحل خلیج فارس و در محل ورود آب رودها و دریا یا خور نظیر خلیج و خور نای بند، خور بردستان، خور مل گنزه مشاهده می‌شود. بیشتر پوشش جنگلی حرا در استان را در منطقه نای بند با مساحتی حدود ۵۰۰ هکتار می‌توان دید.

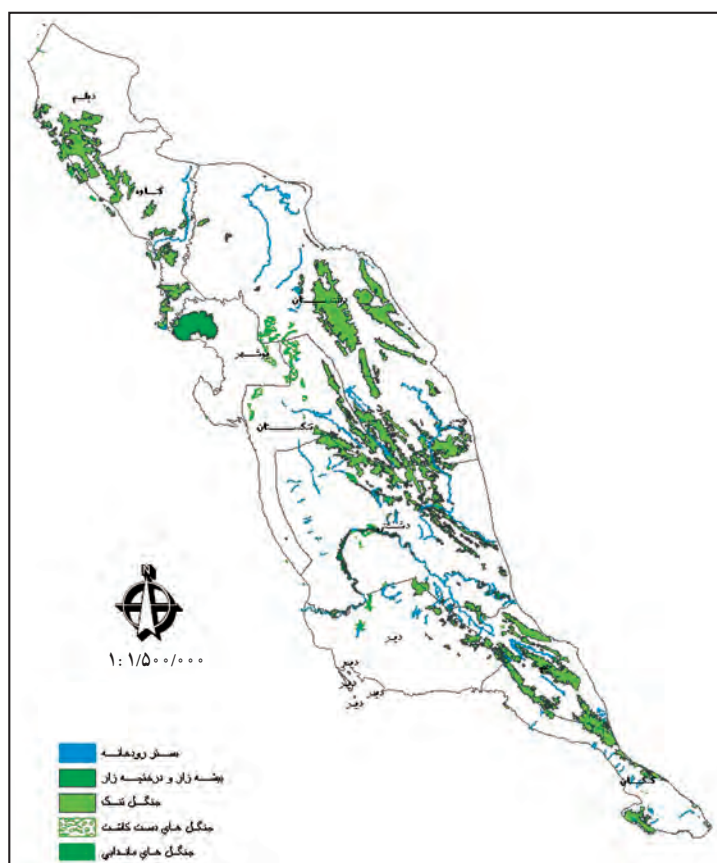
جدول ۴-۴- مساحت جنگل‌های طبیعی استان به تفکیک شهرستان‌ها

شهرستان	مساحت به هکتار
بوشهر	۱۴۲۱۴
دشتستان	۸۸۲۴۹
دشتی	۳۹۹۱۷
تنگستان	۱۳۱۷۷
گناوه	—
کنگان و عسلویه	۱۳۰۱۱
دیر	۵۱۱۶
جم	۳۸۰۱۲
دیلم	۱۱
مجموع	۲۱۱۷۰۷

جدول ۴-۵- تعداد و مساحت پارک های جنگلی دست کاشت استان به هکتار

پارک جنگلی	شهرستان	مساحت (به هکتار)
عامری	ديلم	۶۰
چاهکوتاه	بوشهر	۱۴۷
سرکره	دشتستان	۱۰۳
بنه گز	تنگستان	۱۰۰
بردخون	دير	۱۰۰
بنک	کنگان	۲۰
چهارروستایی	گناوه	۳۰
چاه چاهو	دشتی	۱۰۰

شکل ۴-۷- نقشه مناطق جنگلی استان بوشهر

شکل ۴۸- جنگل‌های حرا در پارک ملی دریایی دیر- نخیلو

شکل ۴۹- درخت انجیر معابد (لیلک) در پارک ملی دریایی نایبند

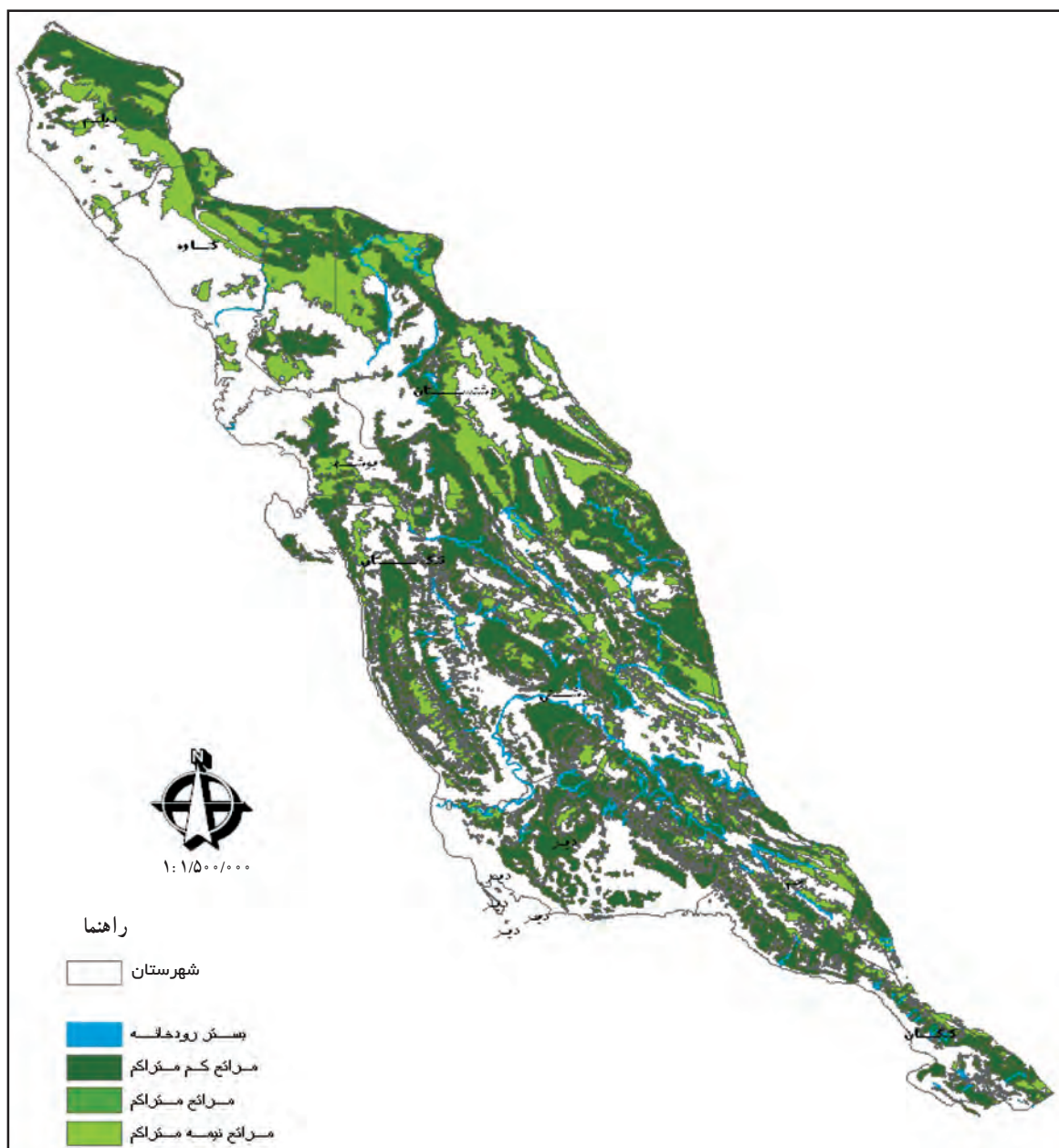
مراوع

مساحت مراوع استان بوشهر بالغ بر ۱۲۶۲۹۹۵ هکتار بوده که حدود ۵۵ درصد از سطح استان را می پوشاند. از این سطح حدود ۹۰۰۵ هکتار معادل ۱ درصد مراوع درجه ۱ و مساحت حدود ۳۹۰۹۹۲ هکتار تقریباً معادل ۳۱ درصد را مراوع درجه ۲ و سطح ۸۶۲۹۹۸ هکتار معادل ۶۸ درصد را مراوع درجه ۳ به خود اختصاص داده است.

قریب ۶۰۰ هزار هکتار از این مراوع در حاشیه خلیج فارس قرار دارد که به علت شوری شدید خاک و وجود گیاهان نامرغوب (از لحاظ تغذیه دام) قابلیت استفاده چندانی ندارند، ولی در فصول زمستان و اوایل بهار چشم اندازی خیره کننده در بسیاری از نقاط استان ایجاد می کنند.

کل مراوع	مراوع خوب	مراوع متوسط	مراوع فقیر	
۱۲۶۲۹۹۵	۹۰۰۴	۳۹۰۹۹۲	۸۶۲۹۹۸	مساحت (هکتار)
۱۰۰	۱	۳۱	۶۸	درصد

شکل ۱۰-۴- وضعیت مراوع استان بوشهر

شکل ۱۱-۴ نقشه مناطق مرتعی استان بوشهر

فعالیت

با توجه به نقشه مراتع استان بررسی کنید، بیشترین و کمترین تراکم مراتع استان در کدام نقاط قرار دارند؟

بیابان‌های استان

بیابان‌های استان بوشهر به دو بخش، بیابان‌های ساحلی و غیر ساحلی تقسیم می‌شود. بیابان‌های ساحلی یا به دلیل رخنمون‌های سازندهای بالادست و یا متأثر از نهشته‌های رسی یا لجنی به همراه نهشته‌های سیلتی ایجاد شده‌اند. بیابان‌های غیر ساحلی استان که با پوشش کواترنر مشخص می‌شوند در اثر سازندهای تبخیری و تخریبی به وجود آمده‌اند. به‌طور کلی بیابان‌های استان را از نظر منشأ ایجاد می‌توان به دو بخش اولیه و ثانویه تفکیک کرد که بخش اولیه سازندهای است که سنگ‌ها و کانی‌های تبخیری می‌باشد و بخش ثانویه شامل واحدهای آبرفتی کواترنری است که در اثر عبور روان آب‌های سطحی از سازندهای تبخیری ایجاد شده‌اند. کل بیابان‌های استان بوشهر ۱۱۶۶۶/۲ کیلومتر مربع است که ۵۹۲۰/۴ کیلومتر مربع بیابان‌های اولیه و ۵۷۴۵/۸ کیلومتر مربع را نیز بیابان‌های ثانویه تشکیل داده است.

برای مطالعه

جدول ۶-۴ مناطق تحت فرسایش بادی در شهرستان‌های استان

نام منطقه تحت فرسایش بادی	شهرستان
مرکزی	بوشهر، دشتستان و تنگستان
جائینک	بوشهر و تنگستان
بریکان	دشتی و تنگستان
پردخون	دشتی و دیر
محمدعامری	تنگستان
سعدآباد	دشتستان
آبدان	دیر
ولی بزرگ	دیر
سیامکان	دپلم
گناوه	گناوه
عسلویه	کنگان

شکل ۱۳-۴- عملیات بیابان زدایی در چاهکوتاه - سال ۱۳۵۲

شکل ۱۲-۴- تثبیت ماسه‌های روان - روستای مغان بخش بردخون

بیشتر بدانیم

استعدادها و امکانات نواحی بیابانی

استفاده از منابع بیابان‌ها

بیابان‌های استان امکانات بالقوه‌ای دارند و با توجه به شرایط موجود، می‌توان در زمینه‌های زیر در آنها به فعالیت پرداخت.

- ۱- انجام دادن فعالیت‌های نخل‌کاری
- ۲- بهره برداری از معدن مانند نمک و گچ
- ۳- پرورش شتر: بیشتر شترهای استان بوشهر در شهرستان‌های دیر، دشتی و بوشهر متمرکزند.
- ۴- استفاده از انرژی: بیابان‌ها مراکز بی‌پایان انرژی، به‌خصوص انرژی خورشیدی و انرژی حاصل از بادند. از دیگر اشکال انرژی، انرژی جذر و مدی است.
- ۵- استفاده از اراضی شوره زار و بیابانی حاشیه خلیج فارس برای کاشت گیاهان شور پسند.

شکل ۱۴-۴- پرورش شتر در شهرستان دیر

حیات جانوری

با توجه به قرار گرفتن استان بوشهر میان رشته کوه های زاگرس و خلیج فارس می توان زندگی جانوری استان بوشهر را به دو بخش خشکی زی و آبریان تقسیم نمود.

جانوران خشکی زی: با توجه به شرایط آب و هوایی استان و ناهمواری ها، می توان گونه های جانوری مانند آهو (جبیر)، قوچ، پلنگ، گراز، کفتار، گرگ و ... یا پرندگانی مانند: تیهو، کبک، قمری، کبوتر چاهی، عقاب طلایی، سبزه پای هندی و ... را مشاهده کرد. علاوه بر این همجواری با خلیج فارس و داشتن جزایری چون نخیلو، تهمادون، گرم (gorm)، خان و خارک سبب شده تا بتوان جانورانی مانند لاک پشت عقابی یا پرندگان دریایی مانند: پرستوهای دریایی، کاکایی ها و سلیم خرچنگ خوار، اگرت، حواصیل خاکستری، باکلان، پلیکان سفید و ... را دید.

شکل ۱۶-۴ پرستوی دریایی پشت تیره

شکل ۱۵-۴ قوچ و میش

شکل ۱۸-۴ لاک پشت عقابی

شکل ۱۷-۴ پرستوی دریایی کاکلی

آبزیان خلیج فارس

استان بوشهر با داشتن بیشترین سواحل با خلیج فارس و صیدگاه‌های مهمی مانند منطقه مطاف (خورخان) در بندر دیر، رستمی در بندر دلووار و امام حسن در بندر دیلم دارای گونه‌های متنوعی از ماهیان چون ماهی حلوا سفید، شوریده، راشگو، سنگسر، هامور، شیر ماهی، قباد، سرخو، شعری، سه بیتی، خارو، صبور و... و نیز انواع میگو می‌باشد.

شکل ۱۹-۴- صیادی بالنج سنتی

شکل ۲۰-۴- چند نمونه از انواع ماهی‌های استان

درس ۵ معضلات زیست محیطی در استان بوشهر

مخاطرات و معضلات زیست محیطی استان ناشی از ویژگی‌های محیط طبیعی و دخالت‌های انسان در محیط طبیعی است که نتیجه آن در قالب انواع حوادث طبیعی آلودگی‌ها، تخریب محیط زیست و مسائل مختلف زیست محیطی دیده می‌شود. در زیر به برخی از آنها اشاره می‌شود.

مسائل و مخاطرات طبیعی ناشی از ویژگی‌های محیطی

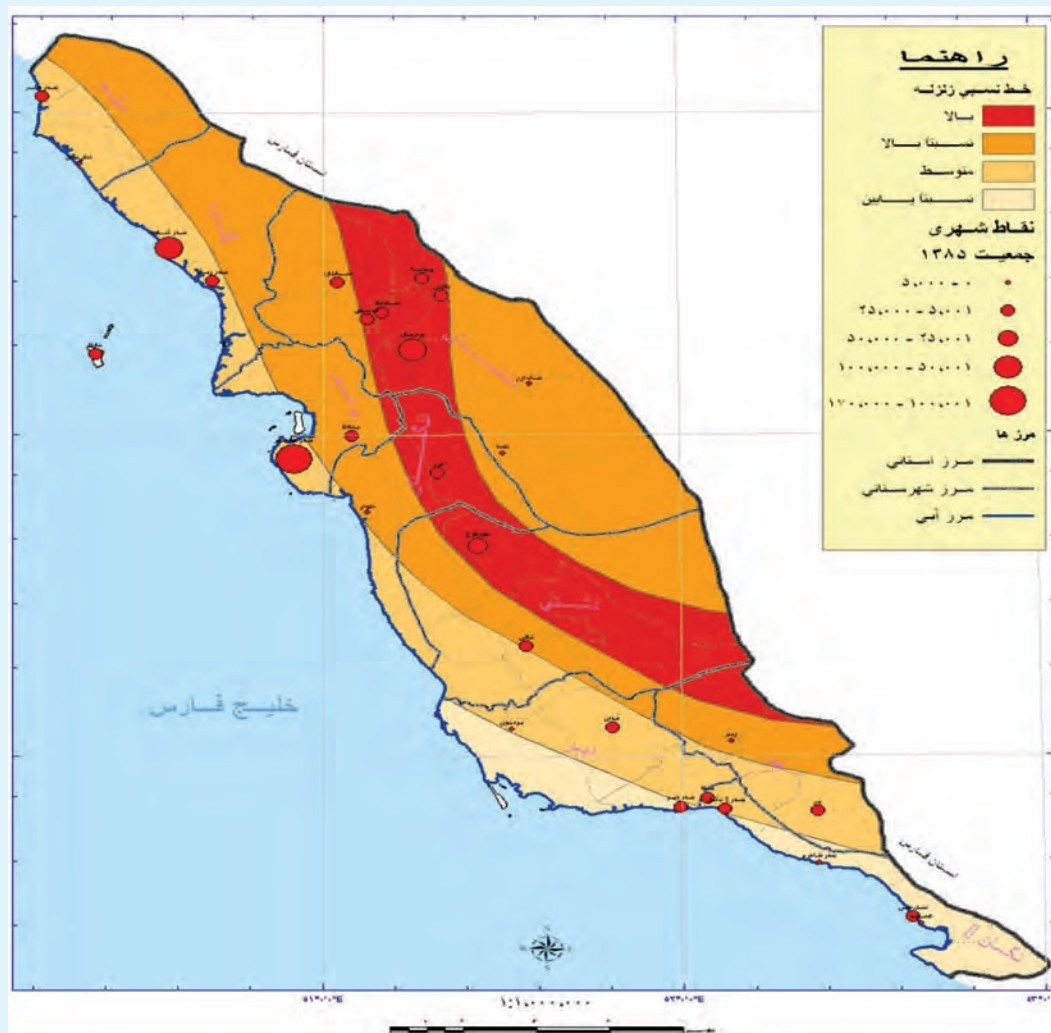
محیط طبیعی نواحی از ترکیب و تعادل عوامل گوناگون شامل ویژگی‌های زمین شناسی، خصوصیات هیدرولوژیکی، وضعیت آب و هوا، شرایط خاکشناسی و زندگی جانوری و پوشش گیاهی و... شکل می‌گیرد. ترکیب این عوامل ویژگی مشخصی را بر محیط طبیعی ایجاد می‌کند و تحت عنوان مسائل و ناهنجاری‌های محیطی و معضلات حاد زیست محیطی طبقه‌بندی می‌شود که در این بین می‌توان به بروز زمین لرزه، جریان سیلاب، به پیشروی آب دریا، توفان، خشکسالی، حرکت ماسه‌های روان، شوری خاک‌ها و آب سفره‌های آب زیرزمینی، تگرگ، سرمازدگی و گرم‌زدگی محصولات کشاورزی اشاره نمود.

زمین لرزه

با توجه به اینکه استان از نظر ویژگی‌های زمین ساختی جزئی از زون ساختمانی زاگرس می‌باشد و حرکت آرام و مداوم صفحه عربستان به سمت فلات ایران در امتداد گسل زاگرس موجب لرزش‌های زمین ساختی زاگرس گردیده است، گسل‌های کازرون - قطر و گسل خورموج موجب بروز زمین لرزه‌های بسیاری در استان می‌گردند - به طوری که کلیه زمین لرزه‌های مناطق اهرم، پشت کوه، برازجان، باغان و دالکی بر اثر حرکات زمین در امتداد این گسل‌هاست.

- آیا به یاد دارید در محل زندگی شما زلزله‌ای رخ داده باشد . زمان وقوع و میزان خسارات آن چقدر بوده است؟
- با کمک دبیر خود میزان خطر نسبی زلزله در محل زندگی خود را روی نقشه مشخص کنید.

شکل ۱-۵- نقشه خطر نسبی زلزله در استان بوشهر

شکل ۲-۵- زلزله منطقه باغان (دشتی)

سیل

استان بوشهر در حوضه آبریز رودهای مند، شاپور، دالکی، حله، باهوش و باغان واقع شده است، رودهای مذکور و مسیل‌های فصلی دیگری که ارتفاعات شرقی و شمال شرقی استان را زهکشی می‌نمایند و با توجه به اینکه غالب این رودها سیلابی هستند، وقوع سیل یکی از معضلات اساسی استان بوده و خسارات زیادی را به بار می‌آورد. سیل خیز بودن استان ناشی از دو عامل طبیعی و انسانی می‌باشد.

الف) عوامل طبیعی

۱- وضعیت بارش استان: با توجه به نوسان میزان بارش که بر اساس آمار ۱۲۰ ساله استان بین ۴۸ تا ۷۴۰ میلی‌متر و در بعضی از نقاط استان، میزان بارندگی ۲۴ ساعته حدود ۱۲۰ میلی‌متر گزارش شده و در بعضی سال‌ها، ۵۰ درصد میانگین بارندگی سالانه طی ۲۴ ساعت ریزش کرده است.

بنابراین، بارش‌های شدید و کوتاه مدت در استان، عامل مهمی برای سیل خیز بودن استان است.

۲- ناهمواری‌های حوضه آبریز استان: رودهای اصلی استان عمدتاً از استان فارس سرچشمه می‌گیرند. در این حوضه‌ها علاوه بر بالا بودن میزان بارندگی، زمین نیز دارای شیب تند است. رودها در مناطق کوهستانی شیب زیادی دارند و بعد از ورود به دشت‌ها و جلگه‌ها، به علت کاهش شیب، سرعت آنها کم می‌شود و معمولاً این عامل باعث سیل‌گیری مناطق دشتی و جلگه‌ای و هموارکنار این رودها می‌شود.

ب) عوامل انسانی

- ۱- احداث غیر اصولی پل‌ها و آبراه‌ها
- ۲- ایجاد تأسیسات و درخت‌کاری در حریم رودها
- ۳- تخریب مراتع و تبدیل کردن آنها به مناطق مسکونی و صنعتی.

درباره نقش انسان در ایجاد سیل در محل زندگی خود نمونه‌هایی را در کلاس ارائه نمایید و در مورد آن بحث کنید.
برای کاهش خسارات سیل در استان چه راهکارهایی پیشنهاد می‌کنید؟

شکل ۳-۵- خسارات ناشی از سیل کنگان - سال ۱۳۸۳

شکل ۴-۵- خسارت ناشی از سرمازدگی

خشکسالی

استان بوشهر به دلیل قرار گرفتن در ناحیه گرم و خشک کشور، از نواحی کم باران است، علاوه بر کمی بارش، تبخیر شدید نیز عامل مؤثر دیگری در بروز خشکسالی است. به همین دلیل هر چند سال یک بار شاهد خشکسالی‌های گسترده یا منطقه‌ای هستیم. به همین دلیل در دو دهه اخیر، میلیاردها ریال خسارت به کشاورزی و دامداری استان وارد شده است.

فعالیت

اثرات و پیامدهای خشکسالی‌های گذشته در منطقه خود را بررسی و آن را در کلاس ارائه دهید.

شکل ۵-۵- چشم اندازی از زمین‌های خشک ناشی از خشکسالی

توفان

با توجه به اینکه مردم این استان از قدیم فعالیت دریانوردی دارند، توفان یکی از مخاطرات طبیعی آن می‌باشد و هر ساله باعث تلفات انسانی می‌شود، به شناورها صدمه می‌زند، سبب بالا آمدن آب دریا و ورود آن به فضاها و سبزه ساحل و منازل مسکونی می‌گردد.

برای مطالعه

ماسه‌های روان

یکی دیگر از معضلات زیستی استان حرکت ماسه‌های روان است که با توجه به خشکسالی‌های اخیر مناطق نسبتاً وسیعی از شهرستان دیر- در دامنه شمالی کوه نوکند و مناطقی از شهرستان تنگستان چاهکوتاه - چاه پیر را در برمی‌گیرد. خشکسالی و از بین رفتن رویش گیاهی از یک سو و عدم مالچ پاشی و کاشت درخت باعث پیشروی و حرکت ماسه‌ها به سمت اراضی زراعی می‌شوند.

شوری شدید خاک و کاهش سفره‌های آب زیر زمینی :

تبخیر شدید باعث تجمع املاح در خاک‌های سطحی و شور شدن خاک‌ها شده است. علاوه بر آن استفاده از کودهای شیمیایی شور باعث بالا رفتن شوری خاک در مناطق ساحلی شده است. از سوی دیگر بهره‌برداری شدید از منابع آب زیر زمینی موجب کاهش حجم آب‌های شیرین و پیشروی و افزایش حجم آب‌های شور و در مواردی جایگزینی آن شده است و در نتیجه مشکلات و مسائل زیادی برای زارعین و باغداران ایجاد نموده است.

آتش سوزی :

استان به دلیل نبود جنگل و مراتع به صورت انبوه، کمتر مورد هجوم آتش سوزی بوده است، ولی در دهه‌های اخیر به دلیل شرایط جوی (خشکسالی و وزش بادهای گرم و سوزان و با کم توجهی انسان) در مراتع یا باغات و مزارع آتش سوزی‌های زیادی به وقوع پیوسته که با تلاش امدادگران و محیط بانان و ستاد حوادث غیر مترقبه استان، آتش سوزی مهار و خاموش شده است.

معضلات و مشکلات زیست محیطی

در حال حاضر هیچ کدام از شهرهای استان از نظر دفع آب‌های سطحی و فاضلاب دارای وضعیت مطلوبی نمی‌باشند. این امر در شهرهای ساحلی به دلیل نبودن شیب مناسب و بالا بودن سطح آب‌های زیر زمینی وضعیت نامناسب‌تری دارد. فاضلاب اکثر شهرها (به استثنای بوشهر و گناوه) و روستاهای استان یا وارد سفره‌های آب زیر زمینی شده یا به رودخانه‌ها و یا به مناطق جزر و مدی تخلیه می‌گردند. که مهم‌ترین این آلودگی‌ها عبارت‌اند از :

— آلودگی دریا :

مهم‌ترین منابع آلاینده خلیج فارس عبارت‌اند از : اکتشاف، استخراج، انتقال مواد نفتی و گاز، تردد کشتی‌ها و فعالیت‌های انسانی که در سواحل صورت می‌گیرد.

بیشتر بدانیم

ذخیره کنید؛ اما دور نریزید!

در گذشته تصور بر این بود که اقیانوس‌ها و دریاها مکانی هستند که زباله در آن ناپدید می‌شود؛ زیرا فکر می‌کردند مواد در آنجا فاسد یا غرق می‌شوند. اما امروزه شرایط بسیار متفاوت است؛ زیرا ما از پلاستیک‌ها که موادی با دوام و دارای سرعت تجزیه پایین هستند، به طور گسترده‌ای در زندگی روزمره استفاده می‌کنیم. هنگامی که پلاستیک‌ها به دریا انداخته می‌شوند، برای مدت طولانی در آنجا باقی مانده و برای حیات دریایی خطر ایجاد می‌نمایند. آب‌ها و سواحل زیبای کشور ما در چند دهه گذشته مورد هجوم انبوهی از انواع زباله قرار گرفته‌اند. زباله‌ها توسط رودخانه‌ها، ساحل نشینان، شناورها و گردشگران به دریا ریخته می‌شود.

بر اساس ضمیمه پنجم معاهده مارپل MARPOL (کنوانسیون بین المللی جلوگیری از آلودگی ناشی از کشتی‌ها)، دفع هر گونه پلاستیک، صفحات کاغذی، پارچه‌های روغنی، فلزات، شیشه، طناب، ظروف سفالی، تور ماهیگیری و خاکستر ناشی از سوزاندن پلاستیک‌ها از شناورها، سکوهای حفاری و بهره‌برداری نفت در خلیج فارس و دریای عمان و همچنین دریای خزر ممنوع می‌باشد و نیز دفع بازمانده مواد غذایی در فاصله کمتر از ۱۲ مایلی ساحل ممنوع می‌باشد.

— آلودگی رودها :

در حال حاضر، مهم‌ترین عامل آلودگی رودهای استان، ورود مواد گوگردی و آب‌های شور می‌باشد ولی عوامل انسانی مثل پساب‌های کشاورزی و فاضلاب‌های خانگی و صنعتی نیز در آلودگی آنها مؤثر می‌باشد.

— آلودگی آب‌های زیر زمینی :

ورود فاضلاب‌های شهری و خانگی از طریق چاه‌های جذبی به سفره‌های آب زیرزمینی به ویژه در مخروطه افکنه‌ها و ریختن زباله موجب آلودگی روز افزون سفره‌های آب زیرزمینی در استان شده است.

— آلودگی هوا :

آلودگی هوا در شهرها و در روستاهای استان بوشهر از دو منبع ناشی می‌شود.

الف) طبیعی : گرد و غبار ناشی از ورود بادهای که از عراق و عربستان وارد استان می‌شوند.

ب) انسانی : استفاده از سوخت‌های فسیلی و وجود تأسیسات و پالایشگاه‌های نفت و گاز در جزیره خارک، جم، پارس

جنوبی، منطقه گناوه و وحدتیه منبع آلودگی هوای استان می‌باشند.

شکل ۵-۶

— زباله

در اکثر شهرها و روستاهای استان جمع‌آوری، حمل و دفع زباله‌ها به صورت بهداشتی انجام نمی‌گیرد. و تخلیه زباله‌ها در نقاط پست و آبگیر شهرها موجب فساد و گندیدگی آنها می‌شود و مشکلات زیست محیطی زیادی ایجاد می‌کند.

شکل ۵-۷- نحوه دفن زباله در پاره‌ای از مناطق استان

بیشتر بدانیم

با حفظ و استفاده درست از محیط طبیعی زیبای اطرافمان، امانتداران خوبی برای نسل آینده باشیم.

برای مطالعه

— آلودگی صوتی

توزیع نامناسب تجهیزات و تأسیسات شهری و اختلاط انواع کاربری‌های حساس آموزشی، بیمارستانی و مسکونی در کنار واحدهای کارگاهی، خدمات فنی و وجود فرودگاه عمومی و نظامی (در شهر بوشهر) موجب آلودگی صوتی در استان شده است.

فعالیت

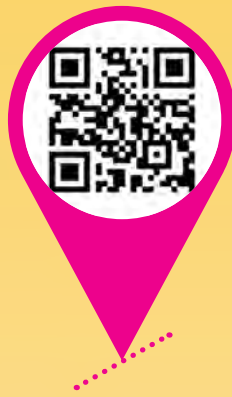

در محل زندگی شما کدام یک از موارد آلودگی‌ها وجود دارد؟
راهکارهای مناسب برای جلوگیری آلودگی محیط خود توسط مواد پلاستیکی، شیشه، و فلزات چه می‌دانید؟

بیشتر بدانیم

کمبود فضای سبز: فضای سبزیکی از عوامل مؤثر در کاهش آلودگی‌های زیست محیطی بوده و دارای فواید بسیاری است، ولی در کلیه شهرهای استان پایین‌تر از حد استاندارد است، در حالی که سرانه فضای سبز استاندارد در ایران ۱۰ تا ۱۲ متر مربع است، سرانه فضای سبز در شهرها بین ۵/۰ تا ۳ مترمربع متفاوت می‌باشد.

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان بوشهر

درس ۶ تقسیمات سیاسی استان

استان بوشهر و بنادر و جزایر خلیج فارس از گذشته‌های دور جایگاه ویژه‌ای در تقسیمات سیاسی کشور داشته است. اولین تقسیمات سیاسی به صورت رسمی پس از تصویب قانون تقسیمات کشوری، در سال ۱۳۱۶ انجام شد که تاکنون تغییرات زیادی در آن به وجود آمده است.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان بوشهر دارای :
۱۰ شهرستان، ۲۵ بخش، ۴۸ دهستان، ۳۷ شهر و ۶۲۵ روستا به شرح زیر است :

شکل ۱-۶

جدول ۱-۶- تقسیمات سیاسی استان بوشهر - ۱۳۹۵

ردیف	نام شهرستان	نام بخش	دهستان	شهر
۱	بوشهر	مرکزی	حومه	بوشهر - چغادک - خارک - عالی شهر
		خارک	انگالی	
۲	تنگستان	مرکزی	اهرم	اهرم - آباد - دلوار
			باغک	
		دلوار	دلوار	
			بوالخیر	
۳	دشتستان	مرکزی	حومه	بrazجان - دالکی - وحدتیه - سعدآباد - شبانکاره - آبپخش - تنگ ارم - بوشکان - کلمه
			زیارت	
			دالکی	
		سعد آباد	وحدتیه	
			زیرراه	
		شبانکاره	شبانکاره	
		آبپخش	درواهی	
			دشتی اسماعیل خانی	
		ارم	ارم	
			دهرود	
		بوشکان	پشتکوه	
			بوشکان	
۴	دشتی	مرکزی	خورموج	خورموج - کاکي - بادوله - شُنبه
			مرکزی	
			کاکي	
		کاکي	چغاپور	
			کبگان	
		شُنبه و طسوج	شُنبه	
			طسوج	

دیر – بردستان – دوراهک – بردخون – آبدان	حومه	مرکزی	دیر	۵
	اولی			
	بردخون	بردخون		
	آبکش			
	آبدان	آبدان		
	سرمرستان			
دبلم – امام حسن	حومه	مرکزی	دبلم	۶
	لیراوی شمالی			
	لیراوی جنوبی	امام حسن		
	لیراوی میانی			
عسلویه – نخل تقی	عسلویه	مرکزی	عسلویه	۷
	اخذ			
	چاه مبارک	چاه مبارک		
	نای بند			
کنگان – بنک – سیراف	حومه	مرکزی	کنگان	۸
	طاهری			
گناوه – ریگ	حیات داوود	مرکزی	گناوه	۹
	رود حله	ریگ		
جم - انارستان - ریز	جم	مرکزی	جم	۱۰
	کوری			
	انارستان	ریز		
	تشان			
	ریز			

نظام استقرار جمعیت و فعالیت مردم در استان بوشهر به شدت متأثر از عوامل محیط جغرافیایی است. فقر منابع و پوشش گیاهی، اقلیم نامساعد، محدودیت‌های منابع آب و خاک، استقرار جمعیت و فعالیت را در استان بادشواری‌هایی روبه‌رو کرده است. اما به‌طور کلی ترکیب اجتماعی استان بوشهر همانند اکثر استان‌های کشور از سه جامعه متمایز عشایری، روستایی و شهری تشکیل شده است.

زندگی کوچ نشینی

با وجود پیدایش کانون‌های اسکان و گرایش شدید بخشی از عشایر کوچنده به یکجانشینی هنوز بخشی از جمعیت عشایر کشور در حال حرکت هستند و فاصله بین ییلاق و قشلاق را با همه دشواری‌ها طی می‌کنند تا با پرورش دام و تأمین بخشی از فراورده‌های مورد نیاز جامعه یکجانشین شهری و روستایی، وظیفه اجتماعی خود را انجام دهند. استان بوشهر به دلیل داشتن آب و هوای معتدل در فصل سرد محیط مناسبی را برای قشلاق عشایر کوچرو مهیا نموده است.

همچنین گستره وسیعی از استان بوشهر قلمرو زیست و محل اسکان دائمی و فعالیت عشایر است. اگرچه جمعیت عشایری نسبت کمی از جمعیت استان را در بر می‌گیرد، ولی به اقتضای شیوه زیست این گروه، بخش عظیمی از خاک استان قلمرو زیست طوایف مختلف ایل قشقایی است. شهرستان دشتستان بیشترین جمعیت عشایری استان را در خود جای داده است.

شکل ۷-۱- کوچ عشایر در استان بوشهر

شکل ۲-۷- کوچ عشایر استان

شغل اصلی عشایر علاوه بر دامداری، تولید صنایع دستی، زراعت و باغداری می‌باشد. مناطق استقرار عشایر در استان به ترتیب جمعیت، شهرستان‌های دشتستان - دشتی - تنگستان - دیروجم را در بر می‌گیرد. مناطق ییلاقی عشایر استان بوشهر در استان فارس شهرستان‌های اقلید، صغاد، بهمن، مرو دشت و شیراز، در استان اصفهان سمیرم و شهرضا و در استان چهارمحال و بختیاری بروجن و بلداجی است.

شکل ۳-۷- اسکان عشایر در ایل شهر بوشکان

شکل ۴-۷- سیاه جادر از صنایع دستی عشایر قشقایی

بیشتر بدانیم

عشایر قشقایی استان بوشهر مشتمل بر پنج طایفه و ۳۸ تیره به شرح زیراند :

طایفه شش بلوکی ۱۷ تیره

طایفه فارسیمدان ۵ تیره

طایفه دره شوری ۱۰ تیره

طایفه عمله قشقایی ۲ تیره

طایفه کشکولی بزرک ۴ تیره

معمولاً کوچ عشایر به استان از اوایل مهر و خروجشان در اردیبهشت ماه هر سال انجام می شود.

پرسش

چند نمونه از صنایع دستی ایل قشقایی را نام ببرید.

زندگی روستایی

شرایط طبیعی استان همواره یکی از عوامل اساسی در شکل گیری و گسترش سکونتگاه های روستایی قلمداد می شود. به طوری که محدودیت های منابع آب و خاک و شرایط نامساعد اقلیمی، پراکندگی نامناسب و نامتوازن جمعیت را پدید آورده است.

عوامل مؤثر در ایجاد سکونتگاه‌های روستایی استان بوشهر عبارت‌اند از :

— **منابع آب :** نقش بارز آب در شکل‌گیری سکونتگاه‌ها — به‌ویژه در نواحی گرم و خشک — بسیار زیاد است. به گونه‌ای که بخش عمده‌ای از جمعیت‌پذیری روستاها، نحوه شکل‌گیری و رشد و توسعه آنها از میزان و نحوه دسترسی به منبع آب تبعیت می‌کند. منابع آب استان بوشهر در پایکوه، دشت‌های دامنه‌ای و حاشیه رودخانه‌ها از کیفیت بهتری برخوردار هستند و لذا مشاهده می‌شود که دشت‌های دامنه‌ای عمده‌ترین مراکز استقرار جمعیت هستند.

پرسش

چرا در نواحی کوهستانی استان جمعیت کمی زندگی می‌کنند؟

— **خاک :** وجود خاک‌های شور در بیشتر نقاط استان مانع جدی در استقرار روستاهای استان بوده است. دشت‌های دامنه‌ای به دلیل نداشتن محدودیت‌های خاک نواحی کوهستانی و دشت‌های پست از شرایط مساعد و مناسب طبیعی برخوردار و امکان استقرار جمعیت را فراهم آورده‌اند.

شکل ۵-۷- روستای کوهستانی سرمک

— **ساحل :** به دلیل امکاناتی که دریا از طریق صیادی یا تجارت در اختیار مردم قرار داده هر زمان که منابع محیطی به ویژه آب آشامیدنی وجود داشته روستاهای پر جمعیتی در اطراف آن شکل گرفته است. فعالیت اصلی مردم در روستاهای نوار ساحلی صیادی، تجارت و فعالیت‌های وابسته به دریا می‌باشد.

شکل ۶-۷- تصویری از روستای ساحلی خورشهاب

— **راه ارتباطی:** بیشتر روستاها به موازات شبکه خطوط ارتباطی اصلی در سطح استان شکل گرفته‌اند، به طوری که حیات روستاهای جاده‌ای به رفت و آمد در راه‌های ارتباطی موجود وابسته‌اند و فعالیت‌های خدماتی نقش اساسی در توسعه و رونق این روستاها دارد.

بیشتر بدانیم

فعالیت‌های جامعه روستایی استان متکی بر زراعت عمدتاً دیم، بهره‌برداری از باغات خرما و مرکبات، صیفی‌کاری، دامداری و شیلات و در برخی موارد صنایع دستی می‌باشد.

بحث کنید

— علت استقرار و عامل توسعه یکی از روستاهای پیرامون خود را بررسی کنید.

زندگی شهری

قدیمی ترین نشانه های به دست آمده از سکونت انسان در سرزمین بوشهر به دوران حکومت ایلامی ها و تمدن بین النهرین بر می گردد. منطقه تجاری بوشهر در آن زمان دهکده ای به نام لیان بود. از دوره هخامنشیان نیز آثار با ارزشی در شهرستان دشتستان کشف شده است. در زمان اردشیر بابکان شهر رام اردشیر در دو فرسنگی شهر بوشهر بنا گذاشته شد که اکنون به نام ریشهر معروف است. نحوه شکل گیری مراکز شهری استان بیانگر استقرار جمعیت و فعالیت های اقتصادی وابسته به منابع آب و فعالیت های مرتبط با دریا در ساحل می باشد. شکل گیری این مراکز از شمالی ترین نقطه استان تا جنوبی ترین آن که عمدتاً بر روی نوار ساحلی، دشت ها و کوهپایه ها بوده که نشانگر توزیع مناسب آنها از نظر استقرار و فاصله بین این مراکز است. شهر بوشهر به عنوان مرکز استان و دیگر شهرهای ساحلی از دیر باز مراکز تجارت و فعالیت های بندری بوده اند.

شکل ۷-۷- نمایی از بندر بوشهر

بنادر استان

بندر بوشهر: بوشهر بندری است شبه جزیره ای در بخش مرکزی شهرستان بوشهر که از سمت شمال غرب و جنوب به خلیج فارس محدود شده است. این بندر در منطقه ساحلی خلیج فارس واقع شده و به خاطر عواملی مانند صیادی، وجود نیروگاه اتمی، کشتی سازی و صادرات رونق اقتصادی دارد.

شکل ۷-۸- نمایی از بندر دیر

بندر دیر: این بندر در جنوب استان قرار گرفته است و دارای دو بخش مرکزی و بردخون است. شغل بیشتر اهالی تجارت و ماهیگیری است. محصولات این بندر عبارت اند از غلات، خرما.

شکل ۹-۷- نمایی از بندر عسلویه

بندر عسلویه : این بندر مرکز شهرستان عسلویه می باشد. عسلویه یک منطقه عظیم صنعتی از توابع استان بوشهر در جنوب ایران است و مهم ترین پایگاه اقتصادی ایران و بزرگ ترین منطقه تولید انرژی جهان است. از دیگر بنادر استان بوشهر به کنگان و منطقه گناوه و دیلم می توان اشاره نمود.

پرسش ؟

مهم ترین مسائل و مشکلاتی که شهرهای محل زندگی شما با آن روبه رو هستند کدام است؟

بیشتر بدانیم

شهر جدید عالی شهر

محدودیت های توسعه کالبدی شهر بوشهر و افزایش جمعیت، ضرورت مکان یابی و طراحی، شهر جدیدی را در موقعیت مناسب و قابل دسترسی مطرح کرد. بر همین اساس نیز شهر جدید عالی شهر در ۲۰ کیلومتری شرق شهر بوشهر طراحی و اجرا گردید.

شهر جدید سیراف

با فراهم شدن زمینه های گسترده اشتغال در صنایع گاز و نیز صنایع وابسته در پارس جنوبی ایجاد شهر جدید سیراف در منتهی الیه جنوبی اراضی منطقه، با دید مطلوب به خلیج نایبند و فرودگاه عسلویه مکان یابی و طراحی شده است.

پرسش ؟

عوامل ایجاد شهرهای جدید در استان بوشهر چیست؟

درس ۸ جمعیت و حرکات آن در استان

جمعیت در استان ما، چگونه توزیع و پراکنده شده است؟

محیط طبیعی استان، اعم از چشم انداز کوهستانی، پایکوهی و دشتی یا جلگه‌ای آن دارای توان بالقوه زیادی است. آنچه که تاکنون از این توان‌ها بهره‌برداری شده است در حدی بوده که فرهنگ و تکنیک متناسب با زمان و مکان اجازه می‌داده است. فعالیت‌های حیاتی عمدتاً در نواحی جلگه‌ای و فاقد عوارض طبیعی تمرکز یافته‌اند، به طوری که در امتداد نوار ساحلی پهنه عظیم آبی خلیج فارس با توجه به توان بالقوه، امکان بسیار مساعدی را برای استقرار مراکز جمعیتی و فعالیتی مهیا نموده است، بالاترین تمرکز جمعیتی استان در طول ساحل می‌باشد و به عکس، بعضی دیگر از مناطق استان به دلیل عدم بهره‌گیری مناسب از توان بالقوه محیطی با دفع جمعیت روبه‌رو بوده‌اند.

عوامل محیطی مانند گرمی هوا، کم‌آبی، کمبود خاک حاصلخیز از جمله عوامل کمی جمعیت این استان محسوب می‌شوند اما عوامل محیطی به تنهایی در کمی جمعیت استان مؤثر نبوده بلکه عدم سیاست‌گذاری مناسب در زمینه بهره‌برداری از منابع غنی زیرزمینی همچون نفت و گاز و منابع سطحی از جمله معادن سنگ آهک، شن، ماسه و ... در دهه‌های گذشته در دفع جمعیت استان مؤثر بوده است، اما طی سال‌های اخیر با سرمایه‌گذاری در این زمینه نقش مؤثری در جذب جمعیت ایفا کرده است. جمعیت در همه شهرستان‌های استان یکسان توزیع نشده است؛ به طوری که شهرستان بوشهر با ۱۵۶ نفر بیشترین تراکم و شهرستان دشتی و دیلم با ۱۵ و ۱۷ نفر کمترین تراکم نسبی را در استان داشته‌اند.

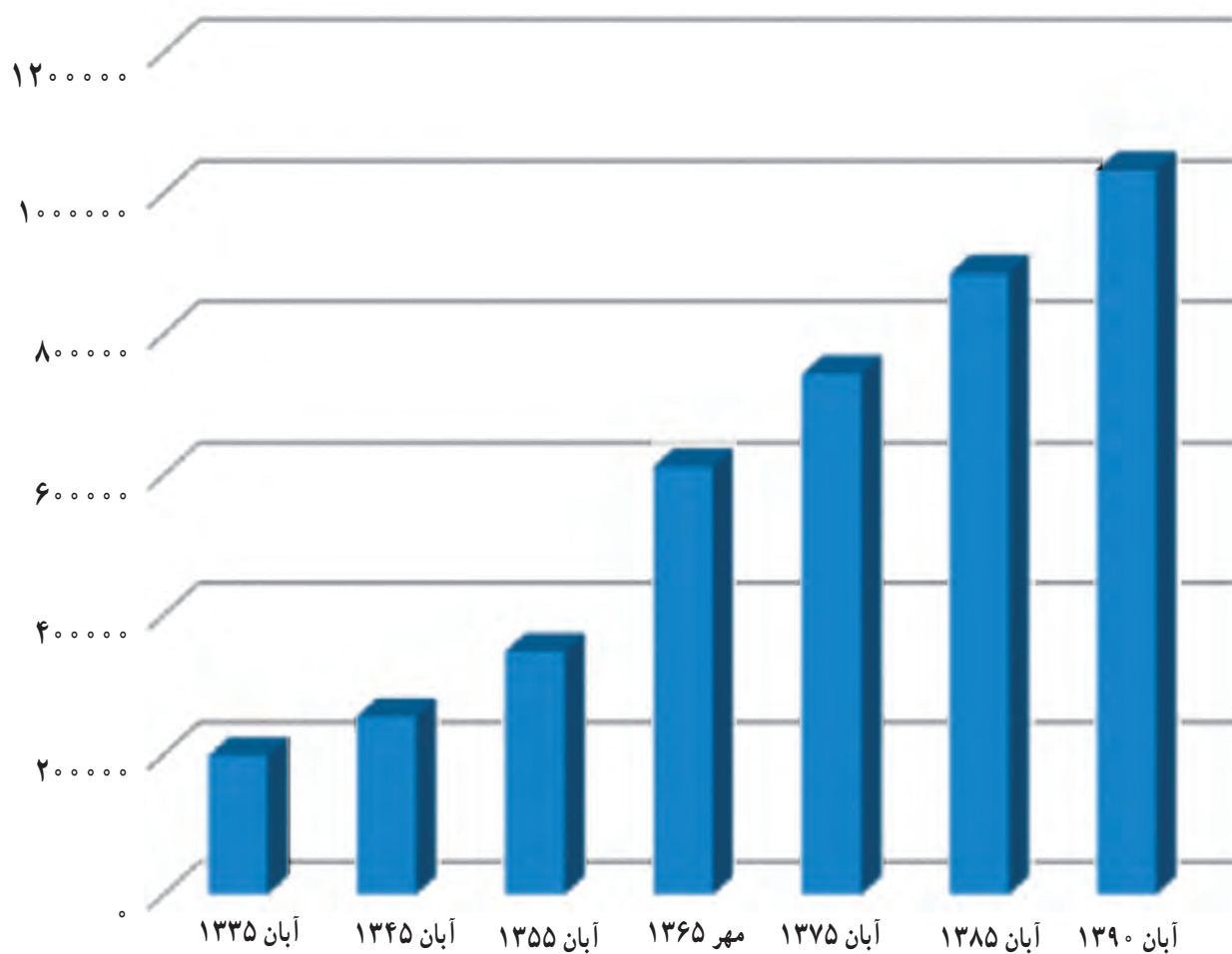
برای مطالعه

جدول ۸-۱- توزیع جمعیت استان بوشهر برحسب خانوار در نقاط شهری و روستایی: آبان ۱۳۹۰

شهرستان	جمع		ساکن در نقاط شهری		ساکن در نقاط روستایی		غیر ساکن	
	خانوار	جمعیت (نفر)	خانوار	جمعیت (نفر)	خانوار	جمعیت (نفر)	خانوار	جمعیت (نفر)
کل استان	۲۴۷۰۲۶	۱۰۳۲۹۴۹	۱۶۸۶۵۷	۷۰۴۳۹۳	۷۷۷۴۵	۳۲۵۹۹۳	۶۲۴	۲۵۶۳
بوشهر	۶۸۹۱۷	۲۵۸۹۰۶	۵۸۶۹۵	۲۲۱۰۱۶	۱۰۲۰۸	۳۷۸۲۶	۱۴	۶۴
تنگستان	۱۸۲۸۷	۷۰۲۸۲	۴۳۵۵	۱۷۴۸۲	۱۳۹۱۲	۵۲۷۱۹	۲۰	۸۱
جم	۱۳۷۵۷	۵۲۴۴۶	۵۹۳۱	۲۱۴۵۳	۷۸۲۶	۲۹۹۹۳	×	×
دشتستان	۵۷۶۰۴	۲۲۹۴۲۵	۳۷۹۴۰	۱۵۱۰۰۴	۱۹۳۹۳	۷۷۲۶۶	۲۷۱	۱۱۵۵
دشتی	۱۹۷۴۳	۷۷۵۳۰	۱۱۹۰۵	۴۷۶۲۸	۷۵۲۰	۲۸۶۴۶	۳۱۸	۱۲۵۶
دیر	۱۲۷۹۲	۵۲۵۲۳	۸۹۴۵	۳۶۸۲۲	۳۸۴۷	۱۵۷۰۱	×	×
دیلم	۷۸۵۸	۳۱۵۷۰	۶۲۲۱	۲۴۸۹۱	۱۶۳۶	۶۶۷۲	۱	۷
کنگان*	۲۵۶۸۹	۱۷۰۷۷۴	۱۷۴۹۲	۱۱۴۳۶۸	۸۱۹۷	۵۶۴۰۶	×	×
گناوه	۲۲۳۷۹	۹۰۴۹۳	۱۷۱۷۳	۶۹۷۲۹	۵۲۰۶	۲۰۷۶۴	×	×

* با توجه به تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۰ توزیع جمعیتی شهرستان عسلویه در شهرستان کنگان لحاظ شده است.

نمودار ۸-۱- رشد جمعیت در استان بوشهر ۱۳۳۵-۱۳۹۰

روند تغییرات جمعیت در استان

براساس آمار اعلام شده در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰ جمعیت استان از ۲۵۴۷۳۵ نفر به ۱۰۳۲۹۴۹ نفر رسیده که نرخ رشد سالانه جمعیت آن طی سال‌های اخیر (۹۰-۱۳۸۵) ۳/۱۱ درصد بوده است.

براساس همین آمار بیشترین نرخ رشد جمعیت استان در دهه ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ بوده است به طوری که جمعیت استان در طول این دهه با رشد معادل ۵/۸ درصد افزایش یافته است. این افزایش جمعیت را از یک سو باید ناشی از توسعه صادرات و واردات کالا از طریق بنادر استان، مهاجرت هزاران نفر به علت جنگ تحمیلی از خوزستان به استان و از سوی دیگر رشد بالای موالید و کاهش مرگ و میر نسبت به دهه قبل دانست.

پیش بینی می شود با توجه به ساختار جوان جمعیت و امکان تجدید نسل بالا و اجرای طرح‌های ملی به خصوص در زمینه انرژی در پارس جنوبی و پارس شمالی رشد جمعیت استان در سال‌های آینده بالاتر از دهه ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ باشد.

برای مطالعه

جدول ۲-۸- جمعیت و میزان رشد متوسط سالانه آن برحسب درصد طی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه
۱۳۴۵	۲۵۴۷۳۵	-
۱۳۵۵	۳۴۷۸۶۳	۳/۱۶
۱۳۶۵	۶۱۲۱۸۳	۵/۸
۱۳۷۵	۷۴۳۶۷۵	۱/۹۶
۱۳۸۵	۸۸۶۲۶۷	۱/۷۷
۱۳۹۰	۱۰۳۲۹۴۹	۳/۱۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

پرسش

به نظر شما در دهه آینده کدام شهرستان‌های استان رشد جمعیت بالاتری خواهند داشت؟ چرا؟

تعداد و بعد خانوار:

در استان بوشهر با توجه به گرایش مردم به زندگی در خانوارهای هسته‌ای و کاهش زاد و ولد، بعد خانوارها نسبت به دهه‌های گذشته کاهش یافته است. بررسی آمار مربوط به سرشماری عمومی نفوس و مسکن نشان می‌دهد تعداد خانوارها از سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰ افزایش یافته است و بعد خانوار از ۵/۱ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۴/۲ نفر در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته است.

جدول ۳-۸- تعداد و بعد خانوار استان در سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
تعداد خانوار	۵۰۱۹۳	۶۸۴۹۹	۱۰۸۲۴۷	۱۳۲۲۶۸	۱۹۰۱۴۳	۲۴۷۰۲۶
بعد خانوار	۵/۱	۵/۱	۵/۶	۵/۶	۴/۷	۴/۲

مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰

ساختمان سنی جمعیت :

منظور از ترکیب یا ساختمان سنی جمعیت بررسی توزیع جمعیت در هر یک از گروه‌های سنی است. با نگاهی به ترکیب سنی جمعیت استان بوشهر در جدول ۴-۸ درمی‌یابیم که این استان از نظر ساختار سنی جوان است به‌طوری‌که ۳۸/۵ درصد جمعیت این استان کمتر از ۲۰ سال می‌باشند.

جدول ۴-۸- ترکیب سنی جمعیت استان بوشهر در سال ۱۳۹۰

سن	جمع		
	مرد و زن	مرد	زن
تمامی سنین	۱۰۳۲۹۴۹	۵۶۰۹۵۵	۴۷۱۹۹۴
۰-۴ ساله	۹۵۹۲۸	۴۹۰۸۹	۴۶۸۳۹
۵-۹ ساله	۸۱۷۴۶	۴۱۹۵۵	۳۹۷۹۱
۱۰-۱۴ ساله	۷۰۸۷۳	۳۵۹۷۱	۳۴۹۰۲
۱۵-۱۹ ساله	۸۶۵۶۷	۴۵۲۲۷	۴۱۳۴۰
۲۰-۲۴ ساله	۱۲۵۴۱۸	۶۹۲۴۰	۵۶۱۷۸
۲۵-۲۹ ساله	۱۴۰۵۴۹	۸۱۶۴۰	۵۸۹۰۹
۳۰-۳۴ ساله	۱۱۱۴۷۱	۶۵۵۵۵	۴۵۹۱۶
۳۵-۳۹ ساله	۸۰۵۰۹	۴۶۵۴۲	۳۳۹۶۷
۴۰-۴۴ ساله	۶۲۱۶۰	۳۴۶۴۱	۲۷۵۱۹

۲۰۵۳۰	۲۳۴۷۱	۴۴۰۰۱	ساله ۴۵-۴۹
۱۸۳۰۷	۲۱۴۰۸	۳۹۷۱۵	ساله ۵۰-۵۴
۱۵۷۱۰	۱۶۳۹۶	۳۲۱۰۶	ساله ۵۵-۵۹
۱۱۸۶۴	۹۲۶۶	۲۱۱۳۰	ساله ۶۰-۶۴
۶۱۳۴	۵۱۲۷	۱۱۲۶۱	ساله ۶۵-۶۹
۵۹۷۲	۵۹۵۲	۱۱۹۲۴	ساله ۷۰-۷۴
۳۷۱۰	۴۲۵۶	۷۹۶۶	ساله ۷۵-۷۹
۲۸۶۴	۳۳۴۳	۶۲۰۷	ساله ۸۰-۸۴
۱۰۳۴	۱۰۱۱	۲۰۴۵	ساله ۸۵-۸۹
۳۰۴	۲۱۵	۵۱۹	ساله ۹۰-۹۴
۷۹	۱۲۴	۲۰۳	ساله ۹۵-۹۹
۷۴	۴۲	۱۱۶	صد ساله و بیشتر

فعالیت

- ۱- با توجه به هرم‌های سنی، وضعیت گروه‌های سنی ۱۵ تا ۶۴ سال چه تغییری کرده است؟ نتیجه این تغییرات چیست؟
- ۲- اطلاع از ساختمان سنی جمعیت چه کمکی به برنامه‌ریزان امور اقتصادی و اجتماعی می‌کند؟

برای مطالعه

جدول ۵-۸- گروه‌های عمده سنی در استان در سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰

سال	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
گروه‌های عمده سنی				
۰-۱۴	۴۸/۶	۴۲/۵۲	۲۶/۶۹	۲۴
۱۵-۶۴	۴۸/۷	۵۳/۷۲	۷۰/۲۵	۷۲
۶۵ ساله و بیشتر	۲/۶	۳/۷۶	۳/۶	۴

ساختمان جنسی جمعیت :

نسبت جنسی بیانگر تعداد مردان نسبت به زنان است.

براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ از کل جمعیت ۸۸۶۲۶۷ نفری استان ۴۶۸۰۶۸ نفر مرد و ۴۱۸۱۹۹ نفر زن بوده است، به عبارت دیگر براساس این سرشماری نسبت جنسی در استان ۱۱۲ نفر می باشد .

فعالیت

- ۱- نسبت جنسی در گروه سنی ۲۰-۱۵ ساله چقدر است؟ سبب تفاوت تعداد آنها چیست؟
- ۲- در کدام گروه سنی تعداد مردان بیشتر از زنان و در کدام گروه سنی تعداد زنان بیش از مردان است؟ دلایل آن را ذکر کنید.

برای مطالعه

جدول ۶-۸ - نسبت جنسی جمعیت در استان

سال	تعداد کل جمعیت	مرد	زن	نسبت جنسی
۱۳۵۵	۳۴۷۸۶۳	۱۷۸۳۶۶	۱۶۹۴۹۷	۱۰۵
۱۳۶۵	۶۱۲۱۸۳	۳۱۱۵۰۳	۳۰۰۶۸۰	۱۰۳
۱۳۷۵	۷۴۳۶۷۵	۳۷۷۳۹۰	۳۶۶۲۸۵	۱۰۳
۱۳۸۵	۸۸۶۲۶۷	۴۶۸۰۶۸	۴۱۸۱۹۹	۱۱۱/۹
۱۳۹۰	۱۰۳۲۹۴۹	۵۶۰۹۵۵	۴۷۱۹۹۴	۱۱۸/۸۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

بررسی نحوه استقرار جمعیت :

در چند دهه اخیر به دلیل گرایش به زندگی در شهرها، مهاجرت روستاییان به شهرها افزایش یافته است. به طوری که درصد جمعیت شهری نسبت به کل جمعیت استان در سال ۱۳۵۵، ۳۴ درصد بوده و در سال ۱۳۸۵ به ۶۵ درصد رسیده است. بررسی روند تحولات جمعیت روستایی استان بعد از ۱۳۵۵ نمایانگر این واقعیت است که جمعیت روستایی کاهش یافته است.

از عواملی که در امر کاهش جمعیت روستایی مؤثر بوده است عبارت اند از :

- ۱- مهاجرت از نقاط روستایی به شهرها
- ۲- تبدیل برخی از نقاط روستایی به کانون های شهری

برای مطالعه

جدول ۷-۸- جمعیت استان به تفکیک نقاط شهری، روستایی و غیره ساکن در سال های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰

سال	جمعیت	شهری		روستایی		غیرساکن	
		درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت
۱۳۴۵	۲۵۱۹۲۱	۲۱/۶۸	۵۴۶۲۳	۷۵/۴۶	۱۹۰۱۱۸	۲/۸۶	۷۱۸۰
۱۳۵۵	۳۴۷۸۶۳	۳۴/۲۵	۱۱۹۱۴۴	۶۱/۹	۲۱۵۲۲۱	۱/۸۵	۱۳۴۹۸
۱۳۶۵	۶۱۲۱۸۳	۵۲/۵۹	۳۲۱۹۸۰	۴۶/۴۷	۲۸۴۵۰۸	۰/۹۴	۵۶۹۵
۱۳۷۵	۷۴۳۶۷۵	۵۳/۴	۳۹۴۴۸۹	۴۴/۷۶	۳۳۲۸۸۴	۲/۲	۱۶۳۰۲
۱۳۸۵	۸۸۶۲۶۷	۶۵/۱۶	۵۷۷۴۶۵	۳۴/۲۳	۳۰۳۴۰۹	۰/۶۱	۵۳۹۳
۱۳۹۰	۱۰۳۲۹۴۹	۶۸/۲	۷۰۴۳۹۳	۳۱/۶	۳۲۵۹۹۳	۰/۲	۲۵۶۳

براساس جدول شماره (۷-۸) جمعیت عشایری نیز از ۲/۸۶ درصد در سال ۱۳۴۵ به ۰/۲ درصد در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته که نشان دهنده یک جانشینی آنهاست.

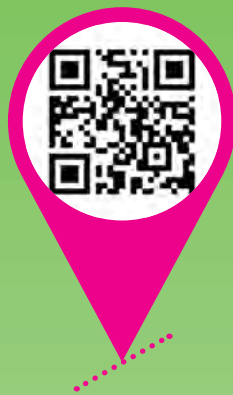
بحث کنید

چرا جمعیت شهرنشینی در بعضی از شهرستان ها بالاست ؟
علت یکجانشینی عشایر در طول دهه اخیر چیست؟

مهاجرت : مهاجرت و چگونگی توزیع مجدد جمعیت در استان یکی از اساسی ترین عواملی است که سیاست گذاران اقتصادی- اجتماعی جامعه برای کنترل جمعیت و جهت دادن به جابه جایی های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب های اقتصادی به آن توجه دارند.

استان بوشهر با وجود شرکت های نفتی و گازی اجرای طرح های صنعتی بزرگ نیروی انسانی فعال سایر استان ها را به خود جذب کرده است. در استان نیز به دلیل کمبود امکانات کشاورزی و خدمات رفاهی، مهاجرت روستاییان به شهرها را افزایش داده است. در شهرستان های کنگان، جم و عسلویه نیز اجرای طرح های صنعتی هرچند تحولات قابل توجهی در ابعاد زندگی بومیان ایجاد کرده، ولی باعث اختلال در محیط زندگی افراد محلی گردیده و جابه جایی های داخلی را افزایش داده است.

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان بوشهر

درس ۹ آداب و رسوم مردم

تعریف فرهنگ

فرهنگ را می‌توان شامل رفتارهایی دانست که در میان گروهی از انسان‌ها مشترک است و از نسلی به نسل بعد انتقال می‌پذیرد. هنگامی که در مسافرت به شهر جدیدی وارد می‌شوید افرادی را می‌بینید که با یکدیگر زندگی می‌کنند. اگر مدتی در آنجا بمانید و با آنها زندگی کنید، به تدریج با شیوه زندگی آنها آشنا می‌شوید. آنچه در نخستین برخورد مشاهده می‌کنید، جامعه است و آنچه به تدریج از شیوه و نوع زندگی آنها فرا می‌گیرید، فرهنگ است. فرهنگ مربوط به شیوه زندگی گروهی از انسان‌هاست که با یکدیگر زندگی می‌کنند. برای مثال، نوع خوراکی‌ها، پوشش، گویش‌ها، آداب و رسوم، عروسی و عزاداری از مصادیق فرهنگ به شمار می‌آیند.

فعالیت

وقتی وارد جامعه‌ای می‌شوید چگونه به مسلمان بودن یا مسلمان نبودن آنها پی می‌برید؟ پنج مورد را بیان کنید.

اخلاق و عادات

مردم استان بوشهر مهربان و خونگرم، زود جوش، حساس و در عین حال مهمان نواز، بی‌ریا و صادق، متدین، در مواقع غم و شادی شریک و غمخوار یکدیگرند. این خصوصیات و طبع بلند، الهام گرفته از یک فرهنگ غنی و نشئت گرفته از تمدن پر شکوه ایرانی و اسلامی است.

نژاد

استان بوشهر پیش از ورود آریایی‌ها به ایران محل سکونت اقوام گوناگونی بوده است، علاوه بر نژاد بومی و مدیترانه‌ای، اقوام و نژادهای دیگری همچون سیاه پوست‌های دراویدی، سامی‌ها، ایلامی‌ها، سومری‌ها و عرب‌ها در این خطه زندگی می‌کرده‌اند. بعدها گروه‌های دیگری از اقوام داخلی ایران از جمله بهبهانی‌ها، دهدشتی‌ها و عشایر لر و ترک به این استان مهاجرت کرده‌اند.

زبان و انواع گویش‌های محلی

زبان وسیله انتقال فرهنگ از نسلی به نسل دیگر است. برای شناخت فرهنگ یک جامعه، آگاهی از زبان آن جامعه ضرورت دارد. مردم استان بوشهر عمدتاً به زبان فارسی و با گویش‌های محلی تکلم می‌کنند. زبان عربی نیز در میان برخی از مردم کنگان، عسلویه، طاهری (سیراف)، جزیره شیف و جزایر شمالی و جنوبی بندر ریگ رایج است. به دلیل سکونت اقوام گوناگون، گویش‌هایی چند در استان وجود دارد مانند گویش‌های دشتی، بوشهری، لری، لیرای دیلمی، تنگسیری و ...

فعالیت

در جدول زیر، جانشین جمله داده شده را به گویش محلی خود بنویسید و بقیه جدول را مطابق نظر خود با کمک دبیر بنویسید.

نوع گویش	جمله با گویش محلی	فارسی نوشتنی
		چه کسی پشت در حیاط است؟

دین و مذهب

اسلام دین مردم استان بوشهر است و مردم عمدتاً پیرو مذهب شیعه می‌باشند. در گذشته پیروان ادیان کلیمی، مسیحی و زردشتی در کنار یکدیگر زندگی مسالمت آمیزی داشته‌اند. اکنون تعداد کمی از پیروان این ادیان در استان بوشهر زندگی می‌کنند. مساجد مذاهب شیعه و سنی در این استان، با شکوه بنا شده و توجه هر تازه واردی را به خود جلب می‌نمایند که نشان از اعتقادات قلبی و باورهای عمیق مردم استان دارد.

فعالیت

چند مکان مذهبی در محل زندگی خود را نام ببرید.

.....

پوشش مردم استان

نوع پوشش مردم بر اساس مذهب و اعتقادات، شرایط اقلیمی، نوع معیشت و آداب و رسوم به وجود آمده است. بنا به وضع جغرافیایی استان که به دو ناحیه کوهستانی و جلگه‌ای تقسیم می‌شود، دو حوزه فرهنگی بر مبنای پوشش سنتی می‌توان تشخیص داد. در مناطق کوهستانی از لحاظ مدل، شکل لباس، رنگ و جنس پارچه‌ها تفاوت‌هایی نسبت به مناطق جلگه‌ای مشاهده می‌گردد. بانوان در گذشته اکثراً از پیراهن بلند دورچین به همراه چادر رنگی، مقنعه نازک و سیاه رنگ، شلوار بلند پارچه‌ای استفاده می‌کردند. در مناطق عرب زبان نوع پوشش همانند مردم هرمزگان و کشورهای عربی هم‌جوار است. مقنعه، لچک، عرقچین، عبا، لنگوته، بطوله، کلاهک، تنبان و پاپوش، کلاه، شال کمر، شلوار، ملکی، جومه از انواع پوشاک مردم استان محسوب می‌شده است.

شکل ۲-۹

شکل ۱-۹

لباس محلی مردم استان

صنایع دستی

صنایع دستی از دیرباز در میان مردم استان بوشهر رایج بوده است. شیوه معیشت، وجود منابع و مواد اولیه مورد نیاز مانند: پشم و موی دام‌های اهلی، برگ و الیاف درخت خرما، صدف و گوشواره‌های دریایی و خاک رس سبب شده تا مردم به دلیل کوتاه بودن فصل کشاورزی با استفاده از این صنایع به تولید کالاهایی مانند لنج سازی، تور و گوربافی، گبه، قالی، گلیم، عبا، اجناس حصیری، سفال، کالاهای تزئینی و مصنوعات صدفی و دریایی بپردازند که علاوه بر رفع نیاز خود بخشی از آن را در بازار به فروش می‌رسانند.

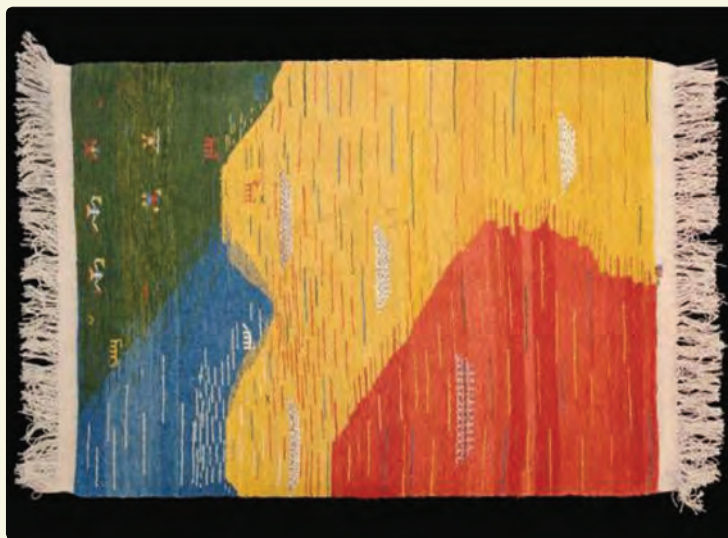

شکل ۹-۳

گزارشی از تولید یک نوع محصول از صنایع دستی
در محل زندگی خود تهیه نمایید و در کلاس ارائه دهید.

صنایع دستی چه نقشی در اقتصاد جامعه دارد؟

شکل ۴-۹- تصاویری از صنایع دستی استان بوشهر

غذاهای سنتی

در استان بوشهر به دلیل نزدیکی به دریا اکثر غذاهای سنتی از آبریان تهیه می‌شود و مردم منطقه کوهستانی و دشت نشین از غذاهایی استفاده می‌نمایند که بیشتر در آنها گندم، لبنیات و خرما به کار رفته است. قلیه ماهی و میگو، تنداز ماهی، گمنه(للك)، رشته، لڭ لڭ، عدس، مرغ شکم گرفته، ماهی شور، شکریلو، قیمه، پختی، برنجوش، دال عدس، کشکنة و... از انواع غذاهای استان است و رنگینک، حلوا خرمایی و... به عنوان پیش غذا در میان مردم استان رایج است.

شکل ۹-۶ - قلیه ماهی

شکل ۹-۵ - ماهی شکم پر

فعالیت

طرز تهیه یک غذای محلی را به کلاس ارائه دهید.

شکل ۹-۷

مراسم ازدواج در استان

در استان بوشهر نیز مانند مناطق دیگر ایران عروسی و ازدواج با آداب و رسوم خاص همراه است. مراسم خواستگاری، عقدکنان، حنابندان، عروس برون، پاندازون از رسوم رایج در مراسم ازدواج اند.

فعالیت

شیوه اجرای مراسم ازدواج در محل زندگی خود را برای کلاس بازگو نمایید.

جشن ها و مراسم آیینی

جشن ها و آیین های استان بوشهر به جشن های مذهبی و ملی تقسیم می شوند. جشن های بزرگ مذهبی شامل جشن میلاد حضرت محمد (ص)، میلاد حضرت علی (ع)، میلاد حضرت امام زمان (عج)، عید فطر، عید قربان از جمله اعیاد مذهبی هستند که باشکوه خاصی برگزار می شوند. مراسم عید نوروز به عنوان جشن ملی مانند دیگر استان های کشور در استان بوشهر اجرا می شود. **مراسم سنج و دمام زنی**: استفاده از سنج، دمام و بوق که هم زمان در مراسم عزاداری نواخته می شود، ابتدا برای خبر کردن از آن استفاده می شد که بعدها جزئی از مراسم عزاداری گردیده است.

شکل ۹-۹- مراسم دمام زنی

شکل ۸-۹- دمام

مراسم سینه زنی: این مراسم مذهبی با نوحه خوانی شخصی که به عنوان پیش خوان یا سرخوان شناخته شده آغاز می شود. در ابتدای مراسم، نوجوانان، جوانان و دست اندرکاران مسجد، گرد پیش خوان حلقه ای دایره ای شکل تشکیل می دهند که به آن «بر» (Bor) می گویند. سینه زنی در تعزیت پیشوایان دینی و مذهبی در شهرها و روستاهای استان برگزار می گردد.

شکل ۹-۱۰

مراسم چاووشی: چاووش خوانی برای آگاهی مردم، در هنگام بدرقه یا استقبال از زائرانی که به زیارت خانه خدا و عتبات عالیات مشرف می شوند اجرا می گردد، مردم به خانه زوار رفته و از آنها پذیرایی می شود و اشعاری را با آوازی خاص سر می دهند؛ مانند:

بر مشامم می رسد هر لحظه بوی کربلا در دلم ترسم بماند آرزوی کربلا

تشنه آب فراتم، ای اجل مهلت بده تا بگیرم در بغل، قبر شهید کربلا

مراسم گره گشو (گرگشو): به معنای گشوده شدن گره و بر طرف شدن مانع است. آداب مختصری است که در شب پانزدهم ماه مبارک رمضان انجام می گیرد. گروه گره گشو بیشتر از کودکان و نوجوانان تشکیل می گردد که بعد از افطار در حالی که کیسه کوچکی بر گردن دارند افراد محل را آگاه می سازند خانواده ها هر کدام گندم، بادام و انجیر و . . . به بچه ها می دهند.

هرگاه گروه مزبور از در خانه ها دست پر بر می گشت چنین می خواندند: خونه گچی، پر همه چی و اگر چیزی به آنها داده نمی شد، چنین می خواندند: خونه گدا، هیچیش ندا یا خونه گدا، خیرش ندا.

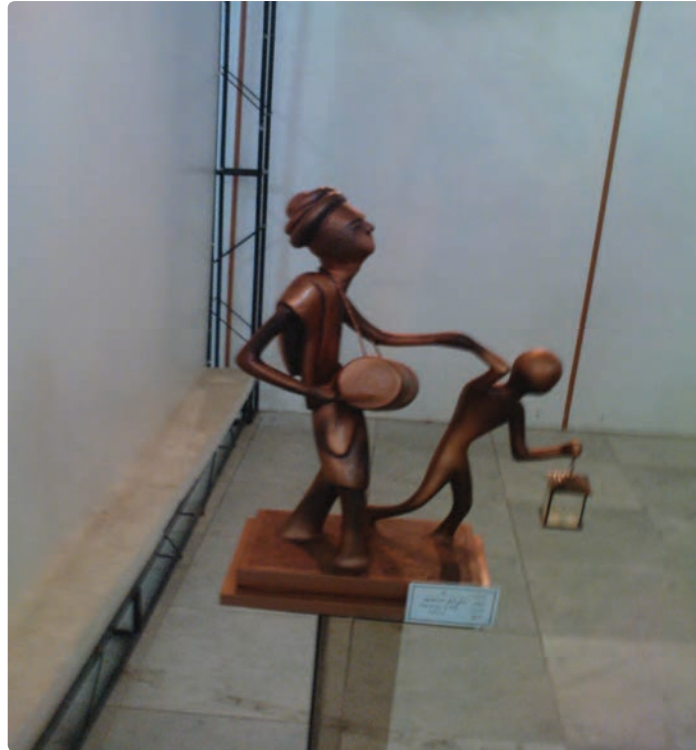
به سبب آنکه این رسم در ماه مبارک رمضان صورت می گیرد می توان انجام آن را در اعتقادات مذهبی شیعیان جست و جو کرده و به روز تولد امام حسن مجتبی علیه السلام مربوط دانست.

شکل ۹-۱۱ — مراسم گره گشو در شهرستان دیر

دُم دُم سحری: در ماه رمضان حداقل دو نفر که به دست یکی، چراغ فانوس و بر دوش دیگری دُمّام است به درِ یک یک خانه‌های محل خود می‌روند و با زدن ضربه‌های آهنگین بر دُمّام همراه با خواندن بعضی اشعار دعاگونه، افراد خانواده را جهت خوردن سحری بیدار می‌نمایند، این شیوه هنوز هم در محلات قدیمی بندر بوشهر اجرا می‌شود.

شکل ۱۲-۹- مراسم دم دم سحری

مراسم باران خواهی: باران خواهی یکی از آداب و رسوم مردم استان بوشهر است که در مواقع خشکسالی برگزار می‌شود. مردم مراسم مختلفی برای باران خواهی دارند، دست به سوی آسمان بلند کرده، برای نزول باران دعا می‌کنند، به در خانه‌ها رفته و در حالی که اشعاری مانند «ما می‌ریم قبله دعا - بلکه خدا رحمش بیاد - الله تو بزنی بارون سی مای عیال وارون» می‌خوانند. مراسم گلی گلی و تک تکو (Tok - toku) از این نوع مراسم می‌باشند.

فعالیت

گزارشی از این گونه مراسم که در محل زندگی شما رواج داشته یا دارد، تهیه کنید و به کلاس ارائه دهید.

ضرب المثل‌ها

ضرب المثل‌ها جملاتی کوتاه، نغز، حکمت آمیز و سرشار از معانی بلندی است که ماحصل اندیشه‌ها و اندوخته‌های فکری و معنوی یک قوم در طول تاریخ محسوب می‌شود؛ مانند :

— درخت بی ثمر گزهم بلندن.

فعالیت

جدول زیر را مطابق موارد خواسته شده پر کنید.

منطقه محل زندگی	ضرب المثل باگوش محلی	مفهوم فارسی

بازی‌های محلی

بازی‌های محلی در واقع نوعی سرگرمی است که اوقات فراغت کودکان و حتی بزرگسالان را پر می‌نماید. همین بازی‌ها وقایع مهم تاریخی، پایداری‌ها و جوانمردی‌ها را زنده نگه داشته و حس همکاری، همیاری، احترام و نشاط را در کودکان پرورش می‌دهند.

نمونه‌های این بازی‌ها : هفت سنگ، چیش بگیرو، هله هله گرگ چنبری، کیلی بازی، سول بازی، قُتل بازی، گوگ بازی، خرمن چندن و گل بگیر شده نمونه‌هایی از بازی‌های محلی می‌باشند.

شکل ۱۳-۹- تصاویری از بازی‌های محلی در استان بوشهر

شکل ۱۴-۹. بازی هل هله گرگ چنبری

فعالیت

با کمک والدین خود، یک بازی که در منطقه شما رایج است را شناسایی نموده و شیوه اجرای آن را در کلاس ارائه دهید.

بیشتر بدانیم

اهداف بازی هل هله گرگ چنبری و سول بازی: پرورش روحیه تعاون، همکاری و هماهنگی، بهبود سرعت و عکس العمل، تمرکز حواس و هوشیاری اهداف این بازی هاست. استان بوشهر اولین استانی است که این دو بازی را به عنوان آثار ملی به ثبت رسانده است.

شکل ۱۵-۹. بازی چوکیلی

موسیقی استان بوشهر

موسیقی بوشهر طنین انداز کار و کوشش، رنج و مشقت، درد و شادی و بیانگر مشخصه‌های خاص شرایط جغرافیایی این دیار است.

بوشهر به سبب موقعیت خاص جغرافیایی گذرگاه و محل سکونت اقوام مختلفی بوده که به دلایل متفاوت وارد این سرزمین شده و طبیعی است که هرکدام از این اقوام به واسطه ارتباط مداوم در فرهنگ و هنر ساکنان بومی تأثیر داشته‌اند. برای نمونه، پس از ورود بردگان آفریقایی به بندر بوشهر در قرن هجده میلادی موسیقی بوشهر تحت تأثیر موسیقی سیاهان آفریقایی (از جمله نی انبان) قرار گرفته که از نمونه‌های این تأثیر می‌توان به رواج مراسم سنج و دمام و زار اشاره کرد. از عوامل تأثیرگذار دیگر در موسیقی استان مهاجرت افراد به کشورهای عربی هم‌جوار برای کسب و کار و دریانوردی بوده است.

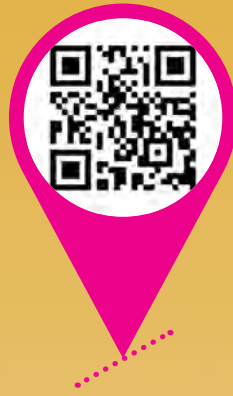
عامل دیگر، در شکل‌گیری فرم‌ها و آوازهای خاص، شرایط سخت طبیعی و شیوه‌های معیشتی است که در جای جای موسیقی این دیار مشهود است. مانند شروه و نیمه خوانی.

عامل دیگر تأثیرپذیری موسیقی بوشهر از فرهنگ و تمدن ملی کشور است که از بارزترین این تأثیر می‌توان به رواج شاهنامه خوانی، مثنوی خوانی، خیام خوانی و چاووش خوانی اشاره نمود.

البته موسیقی استان متقابلاً بر موسیقی ملی ایران تأثیر گذار بوده است، از جمله در ردیف موسیقی سنتی ایران، بسیاری از گوشه‌های آواز دشتی در ردیف سنتی متأثر از شروه و آوازهای رایج در منطقه دشتی، دشتستان و تنگستان و... می‌باشد.

شکل ۱۶-۹- اجرای ساز نی امبان

فصل چهارم

پیشینه تاریخی و مفاخر استان بوشهر

وجه تسمیه بوشهر

بوشهر، از قدیمی‌ترین ایام تاکنون نام‌های گوناگون داشته است. در دوره ایلامی، آن را لیان می‌نامیدند. در زمان اردوکشی نئارخوس (نئارک) – دریاسالار اسکندر مقدونی – مسامبریا (Mesamberia)، و در روزگار حکمرانی سلوکیان بر ایران، انطاکیه پارس خوانده می‌شد. در منابع عصر ساسانی آن را بخت اردشیر و ریواردشیر Rivardshir می‌نامیدند. در دوره اسلامی نام آن به صورت ریشهر، راشهر، زبصهر، راکسل Raxel، بندر نادریه، ابوشهر و سرانجام بوشهر آمده است. گمان می‌رود یاقوت حموی، نخستین کسی باشد که از بوشهر قدیم نام برده است. برخی از صاحب‌نظران معتقدند که «بوشهر» دگرگون شده نام قدیم این شهر در دوره ساسانی «ریواردشیر» می‌باشد.

شکل ۱-۱۰- خشت نبشته ایلامی (لیان)

پیشینه تاریخی استان بوشهر

دوره باستان: استان بوشهر در کرانه شمالی خلیج فارس، یکی از مراکز قدیمی تمدن ایران زمین به‌شمار می‌رود. براساس کاوش‌های باستان‌شناختی در دوره ایلامی، لیان که بر سر راه شوش به موهنجودارو (پاکستان امروزی) قرار داشته، پل ارتباطی این امپراتوری با نواحی اقیانوس هند و جنوب شرقی آسیا بوده است. در زمان هخامنشیان، پادشاهان این سلسله کاخ‌ها و معابد چندی در نواحی اطراف بوشهر و نیز دشتستان کنونی بنا کردند. سلوکی‌ها هم در جایگاه بوشهر کنونی، انطاکیه پارس را ساختند که مدت‌ها از رونق و آبادی برخوردار بود. در زمان ساسانیان، بوشهر قدیم مورد توجه و عنایت خاصی بود. فرمانروایان ساسانی در آنجا قلعه‌ای استوار و عظیم بنا کردند که آثار و ویرانه‌های آن هنوز پا برجاست. همچنین در منطقه دشتستان بناهایی ساختند که از جمله می‌توان به کاخ اردشیر در منطقه پشت پر اشاره کرد.

شکل ۲-۱- سرستون‌های کاخ کوروش در چرخاب برازجان

دوره اسلامی: باقوت حموی، ابن خردادبه و بلاذری تصرف مناطقی چون توز، سنینز و راشهر را در کوره اردشیرخوره و شاپورخوره با اختلاف نظر بین سال‌های ۱۶ تا ۱۹ قمری ذکر کرده‌اند. بلاذری، تصرف ریشهر را به دست عثمان ابن ابی العاص در سال ۱۹ هـ. ق/ ۶۴۰ م ذکر می‌کند. سردار معروف ایرانی که در مقابل اعراب مسلمان مقاومت می‌کرد، شهرک نام داشت. برای تسخیر شهر، جنگ شدیدی در گرفت که شهرک و فرزندش به قتل رسیدند و ریشهر با تلفات زیادی تسلیم شد. بلاذری، این فتح را در دشواری و کثرت غنایمی که به دست مسلمانان افتاد، با فتح قادسیه مقایسه کرده است.

برای مطالعه

بوشهر در عصر جدید

از تاریخ شهر بوشهر در دوره حکومت‌های متقارن اطلاعات زیادی در دست نیست، قدر مسلم پس از فتح ریشهر، این شهر مرکزیت و اهمیت خود را برای چند قرن از دست داد و شهرهایی مانند سیراف، سنینز، مهربان، جنابه (گناوه امروزی) و توز جای آن را گرفت.

در دوره حکومت شاهان صفوی و در روزگار شاه اسماعیل اول بار دیگر نام بوشهر به صورت راکسل raxel یا ریشهر در منابع تاریخی پرتغالی‌ها به چشم می‌خورد. همچنین در روزگار شاه تهماسب صفوی (اول)، بار دیگر از ناحیه ریشهر نام برده شده است.

تاریخ جدید بوشهر، با پادشاهی نادر شاه افشار (۱۱۴۸-۱۱۶۰ ق/ ۱۷۳۶-۱۷۴۷ م) شروع می‌شود. نادر و سیاست دریایی او در مبارزه با عثمانی‌ها و گسترش قلمرو دریایی او در خلیج فارس سبب شد تا شهر بوشهر مورد توجه قرار گیرد. نادرشاه، بوشهر را که نام آن را به (بندر نادریه) تغییر داده بود، به‌صورت یک مرکز کشتی‌سازی و پادگان نظامی درآورد. با مرگ نادر، سپاه دریایی او میان حکام بوشهر و بندرعباس تقسیم شد. شیخ ناصر خان آل مذکور که ناخدا باشی کشتی‌های نادر بود، حکومت قدرتمندی با عنوان (خاندان آل مذکور) پدید آورد که صد سال بر بوشهر حکومت کردند. در دوران حاکمیت او و فرزندش شیخ نصر، بوشهر رو به‌عمران و آبادی گذاشت و روابط تجاری گسترده‌ای با انگلیسی‌ها و دیگر اروپائیان برقرار شد.

شکل ۳-۱- ساحل بوشهر

در دوران کریم خان زند (۱۱۶۴-۱۱۹۳ ق/ ۱۷۵۱-۱۷۷۹ م)، بار دیگر آرامش در ایران برقرار شد و با پایان یافتن هرج و مرج ناشی از مرگ نادر، بوشهر وارد مرحله جدیدی از تاریخ خود شد. جابه‌جایی مرکز قدرت ایران از خراسان به شیراز سبب شد تا بوشهر که به شیراز نزدیک بود، بندر اصلی بازرگانی ایران شود. کمپانی هند شرقی انگلیس که در بندرعباس و دیگر بنادر ایران با مشکلاتی مواجه شده بود، بوشهر را به‌عنوان پایگاه اصلی بازرگانی خود در خلیج فارس برگزید.

استان بوشهر در دوره معاصر: با مرگ کریم خان زند و شکست جانشین او لطفعلی خان زند از آقا محمد خان قاجار، بوشهر وارد مرحله دیگری از تاریخ خود شد. در زمان فتحعلی شاه قاجار که انگلستان نفوذ خود را در هند گسترش داده بود، در سال ۱۲۲۷/۱۸۱۲ هـ. ق دفتر نمایندگی سیاسی خود را در بوشهر تأسیس کرد. حضور فعال انگلستان در بوشهر زمینه‌ساز حضور دیگر دولت‌های اروپایی شد. برخی از دولت‌های اروپایی مانند هلند، فرانسه، روسیه، آلمان، سوئد، آمریکا، نروژ، ایتالیا و عثمانی

کنسولگری‌های خود را در بوشهر تأسیس کردند. به دنبال حضور نمایندگی‌های سیاسی کشورهای خارجی و فعالیت بازرگانان ایرانی و خارجی، بوشهر بندر اصلی و عمده سراسر خلیج فارس شد.

بحث کنید

- ۱- پیشنهاد باستانی استان بوشهر را تهیه و در کلاس ارائه نمایید.
- ۲- آثار تاریخی استان بوشهر را در دوره قاجار معرفی نمایید.
- ۳- مشاهیر و مفاخر استان بوشهر در عرصه تاریخ‌نگاری و ادبیات را معرفی و در کلاس ارائه نمایید.

شکل ۴-۱۰- بافت قدیم بوشهر

بیشتر بدانیم

از هنگام به قدرت رسیدن قاجاریه، به مدت یک قرن و نیم، بندر بوشهر مهم‌ترین بندر تجاری ایران بود. در دوره قاجار، بوشهر چهار بار مورد هجوم قرار گرفت. نخستین رویارویی مردم بوشهر با انگلیسی‌ها در زمان محمدشاه قاجار به سال ۱۲۵۳ هـ. ق/ ۱۸۳۷ م اتفاق افتاد که مردم بوشهر به فتوای روحانی برجسته آن زمان شیخ حسن آل عصفور با انگلیسی‌ها درگیر شدند.

دومین رویارویی به سال ۱۸۵۶ م/ ۱۲۷۲ هـ. ق در زمان ناصرالدین شاه قاجار روی داد. به دنبال هجوم نیروی دریایی انگلیس به بوشهر تفنگچیان سرهنگ باقرخان تنگستانی و مردم بوشهر به مقاومت پرداختند. پس از کشته شدن احمدخان تنگستانی و شکست نیروهای ایرانی، بندر بوشهر به اشغال قوای انگلیس درآمد. سومین رویارویی مردم بوشهر با نیروهای انگلیس در دوران مشروطه و استبداد صغیر اتفاق افتاد. آیت‌الله سیدمرتضی مجتهد اهرمی با پیروی از فتاوی علمای نجف به همراه رئیس علی دلواری بوشهر را به مدت دو ماه به تصرف در آورد. دولتمردان انگلیس که منافع تجاری خود را در خطر می‌دیدند با همکاری عوامل استبداد داخلی در بندر بوشهر نیروی نظامی پیاده کرده و

پس از شکست آزادی خواهان بوشهر، بر اوضاع این شهر مسلط شدند. آخرین مرحله از دخالت های نظامیان انگلیس در بوشهر در دوران جنگ جهانی اول و به دنبال نقض بی طرفی ایران اتفاق افتاد که انگلیسی ها در رمضان سال ۱۳۳۳ قمری بوشهر را اشغال کردند و در نتیجه رئیس علی دلواری و همزمانش تا پای جان با متجاوزان بیگانه به مبارزه برخاستند و در این راه شهدای ارجمندی تقدیم دین و میهن کردند. در این مرحله علمای بزرگی چون آیت الله سید عبدالله مجتهد بلادی بوشهری و حجة الاسلام محمدحسین برازجانی علیه انگلیس اعلام جهاد کردند.

با پایان یافتن جنگ جهانی اول و خروج انگلیسی ها و دیگر اروپائیان از بوشهر و ظهور رضاشاه پهلوی در صحنه سیاسی ایران، به دلیل رویکرد این شاه به بندر خرمشهر و تأسیس راه آهن سراسری، بندر بوشهر رو به افول گذاشت و رفته رفته از رونق بازرگانی و تجاری آن کاسته شد.

در فاصله سال های حکومت پهلوی دوم بار دیگر گنجایش بارگیری اسکله بندر بوشهر افزایش یافت، تأسیسات نظامی دریایی و هوایی گسترش یافت و نخستین تأسیسات هسته ای ایران با کوشش آلمانی ها در بوشهر تأسیس شد.

مبارزات مردم بوشهر با رژیم شاهنشاهی

مردم استان بوشهر نیز مانند دیگر شهرهای ایران از آغازین روزهای نهضت امام خمینی (ره) به مبارزه با رژیم استبدادی محمدرضا شاهی اقدام کرده و در این راستا ۱۷ شهید تقدیم انقلاب اسلامی کردند که از چهره های شاخص این مبارزات می توان به روحانی شهید حجة الاسلام ابوتراب عاشوری و شهیده سمیرا عالی پور از دیر اشاره کرد.

شکل ۶-۱- شهیده سمیرا عالی پور

شکل ۵-۱- شهید ابوتراب عاشوری

شهید صادق میگلی نژاد از دانش آموزان مدرسهٔ سعادت بود که در آغازین روزهای قیام مردم بوشهر علیه رژیم محمدرضا پهلوی در تاریخ ۱۳۵۷/۸/۱۷ در جمع شاگردان به شهادت رسید.

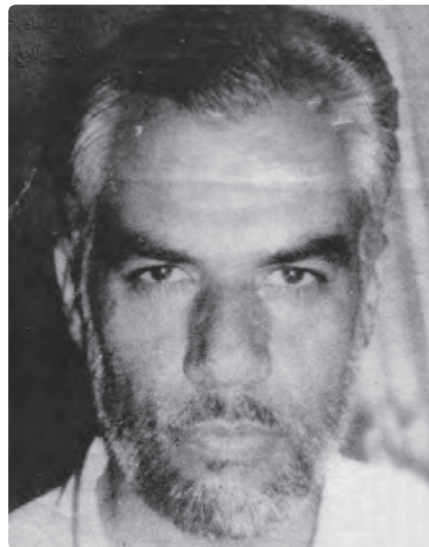

شکل ۷-۱۰ - شهید صادق میگلی نژاد

شهیدان عباس حیدری نمایندهٔ مردم بوشهر و میربهبزاد شهریاری نمایندهٔ مردم رودباران (دشتی، تنگستان، کنگان و دیر) در اولین دورهٔ مجلس شورای اسلامی بودند که در تاریخ ۷ تیرماه ۱۳۶۰ در حادثهٔ انفجار دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی توسط ایادی استکبار به شهادت رسیدند.

شکل ۹-۱۰ - شهید میربهبزاد شهریاری

شکل ۸-۱۰ - شهید عباس حیدری

در تاریخ ۳۱ شهریورماه ۱۳۵۹ رژیم بعثی عراق به طور هماهنگ فرودگاه‌های مهم کشور را مورد تجاوز هوایی قرار داد که فرودگاه بوشهر نیز مقارن ساعت ۱۴ مورد حمله قرار گرفت و خساراتی به باند فرودگاه و منازل مسکونی مردم وارد آمد. مردم استان بوشهر از کوچک و بزرگ با تشکیل هسته‌های خودجوش و ایجاد سنگر در سواحل خلیج فارس آمادگی خود را برای دفاع از کشور به نمایش گذاشتند.

شکل ۱۰-۱- سرلشکر خلبان شهید سید علی رضا یاسینی

با تجاوز نیروهای زمینی رژیم بعث عراق به مرزهای ایران، مردم استان بوشهر هم همانند دیگر مردم شهرهای ایران با پیروی از فرامین رهبر کبیر انقلاب عازم جبهه‌های جنگ تحمیلی شده و شهدای گرانقدری تقدیم دین و میهن کردند. در این راستا در ازای هشت سال دفاع مقدس استان بوشهر حدود ۹۰۰۰۰ بار اعزام نیرو به جبهه‌های جنگ داشت و ۲۰۹۸ شهید، ۵۷۳۷ جانباز و ۴۴۲ آزاده تقدیم ایران و اسلام کرد.

همچنین بندر بوشهر و جزیره خارک از مناطق راهبردی بودند که به دلیل حملات مداوم هواپیماهای عراقی تا پایان جنگ عرصه تاخت و تاز نیروی هوایی عراق بودند و بر اساس اسناد موجود هواپیماهای عراق قریب ۲۸۳۴ بار هجوم هوایی به جزیره خارک داشتند، اما با همت غیور مردان مهندسین نفت حتی برای یک هفته مداوم هم در جریان بارگیری و صدور نفت به کشورهای خارجی خللی ایجاد نشد و آن جانبازان، برگ زرینی در تاریخ جمهوری اسلامی ایران از خود به یادگار گذاشتند.

تحقیق کنید

- درباره تعدادی از شهدای محل زندگی تان تحقیق و اسامی آنان را در کلاس ارائه نمایید.
- درباره بافت تاریخی محل زندگی تان تحقیق و نتیجه آن را در کلاس گزارش نمایید.

فعالیت

درباره مناطق تاریخی سیراف، سینیز، مهرובان، جتّابه، توز و پشت پر تحقیق و در کلاس گزارش نمایید.

شکل ۱۱-۱۰ ساحل بوشهر

بیشتر بدانیم

شکل ۱۲-۱۰ شهید ناخدا
محمد ابراهیم همتی

در دوران تجاوز هشت ساله عراق به ایران اسلامی، مردم استان بوشهر هم مانند دیگر شهرهای ایران به دفاع از مرزهای کشورمان به خصوص مرزهای دریایی پرداختند. نیروی دریایی بوشهر در آغازین سالهای جنگ با نابود کردن نیروی دریایی عراق، کنترل این آبراه مهم جهانی را در اختیار گرفت. در این راستا ناخدا محمد ابراهیم همتی و دیگر پرسنل ناوچه پیکان حماسه‌ای بزرگ آفریدند. آنان با مقاومت و جان فشانی ضربات سختی بر نیروی دریایی عراق وارد کردند و با شهادت خود درس خوبی به متجاوزان آموختند.

شکل ۱۳-۱۰ شهید علیرضا ماهینی

سردار شهید اسلام، علی رضا ماهینی، یکی از مجاهدان بزرگ منطقه جنوب (بوشهر) بود که با شروع جنگ تحمیلی به جبهه‌های جنگ رهسپار شد و تا زمان شهادت در کنار شهید مصطفی چمران فرماندهی گروهی از مبارزان جنگ‌های نامنظم را عهده‌دار بود. وی سرانجام در تاریخ ۲۳ بهمن سال ۱۳۶۰ ه.ش در حالی که فرمانده گردانی از نیروهای مردمی را بر عهده داشت در تنگه چزابه به شهادت رسید.

شکل ۱۴-۱۰- شهید خضر نامور

شهید خضر نامور فرزند حاج محمود، خواهرزاده شهید رئیس علی دلواری در سال ۱۳۴۱ خورشیدی متولد شد. در فاصله سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۵۹ خورشیدی در مدرسه راهنمایی بوالخیر از توابع بخش دلواری در پست معلم امور تربیتی به کار مشغول شد. این شهید بزرگوار در تاریخ ۱۳۶۱/۱/۷ در عملیات غرورآفرین فتح‌المبین در منطقه شوش به شهادت رسید.

شکل ۱۵-۱۰- شهید صادق گنجی

شهید صادق گنجی در تاریخ ۶ اردیبهشت ماه سال ۱۳۴۲ هـ.ش دیده به جهان گشود. در سال ۱۳۵۹ هـ.ش با آغاز جنگ تحمیلی به عنوان مبلغ به جبهه‌ها اعزام شد و به صورت غیرمستمر به مدت بیست ماه در جبهه‌های مختلف حضور یافت. در سال ۱۳۶۵ هـ.ش به همراه خانواده عازم کشور پاکستان شد تا در شهر لاهور مسئولیت نمایندگی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را به عهده گیرد.

شهید گنجی پس از قریب به چهار سال فعالیت فرهنگی در روز چهارشنبه مورخ ۱۳۶۹/۹/۲۸ در شهر لاهور توسط دو نفر از نیروهای طرفدار وهابیون پاکستان به شهادت رسید. نیروهای آمریکایی که از حامیان صدام حسین در حمله به ایران بودند در کنار کمک‌های تسلیحاتی، مالی و اطلاعاتی به رژیم بعث عراق در خلیج فارس هم مداخله کرده

و با رزمندگان اسلام به نبرد پرداختند. یکی از این درگیری‌های مهم در شب ۱۶ مهر ماه ۱۳۶۶ اتفاق افتاد که تعدادی از رزمندگان منطقه دوم دریایی سپاه استان بوشهر به مقابله با بالگردها و ناوهای آمریکایی پرداخته و در این راستا ضمن وارد کردن خساراتی به بالگردهای آمریکایی هفت نفر از رزمندگان اسلام نیز به شهادت رسیدند که تمثال پنج نفر از آنان در کتاب آمده است.

شهدای نبرد با آمریکا در خلیج فارس

شکل ۱۸-۱۰- شهید مجید مبارکی

شکل ۱۷-۱۰- شهید نادر مهدوی

شکل ۱۶-۱۰- شهید بیژن گرد

شکل ۲۰-۱۰ شهید غلامحسین توسلی

شکل ۱۹-۱۰ شهید نصرالله شفیعی

بیشتر بدانیم

بندر بوشهر، یکی از شهرهای ایران است که به شهر اولین‌ها مشهور است. در این بندر قدیمی ایران در دوره معاصر (قاجار)، اولین خط تلگراف بی‌سیم، اولین اداره پست، اولین قطار بین شهری، اولین کارخانه یخ‌سازی، یکی از اولین مدارس جدید ایران (مدرسه سعادت)، اولین کارخانه برق، اولین خط هوایی پستی و مسافری (یونکرس آلمان) و اولین زمین ورزشی فوتبال و تنیس راه‌اندازی شد.

مدرسه سعادت مظفری در سال ۱۳۱۷ هـ. ق/ ۱۲۷۸ هـ. ش در بندر بوشهر تأسیس شد. این مدرسه یکی از جدیدترین مؤسسات آموزشی ایران است که معلمان و شاگردان آن در سال‌های بعد در اهواز، خرمشهر، بندرعباس، بندر لنگه، آبادان، نجف اشرف و بحرین مدارس جدیدی ایجاد کردند و به همین دلیل به مادر مدارس جنوب ایران مشهور است.

شکل ۲۱-۱۰ مدرسه سعادت بوشهر (تأسیس ۱۳۱۷ قمری)

درس ۱۱ مشاهیر و مفاخر استان

شکل ۱۱-۱- آیت‌الله سیدعبدالله مجتهد
بلادی بوشهری

استان بوشهر در کنار آب‌های نیلگون خلیج فارس یکی از مراکز قدیمی تمدن ایران زمین است که در عرصه‌های گوناگون علمی، فرهنگی و مذهبی افتخارآفرین بوده است. در کنار مشاهیر و مفاخر ایران زمین، بوشهر هم مفتخر به بزرگانی است که در حیطه کاری، زندگی و آسایش خود را وقف بهتر زیستن هموعان کرده‌اند و در این راستا منشأ تحولات عمیق علمی، فرهنگی و مذهبی شده‌اند.

آیت‌الله سیدعبدالله مجتهد بلادی بوشهری: از بزرگان مذهبی و دانشمندان فرهیخته استان بوشهر آیت‌الله سیدعبدالله مجتهد بلادی بوشهری است. او فرزند سلطان‌العلماء حاج سید ابوالقاسم بوشهری از فقها و دانشمندان برجسته جنوب کشور است که در سال ۱۲۹۱ قمری در نجف اشرف متولد شد. در سال ۱۳۰۰ قمری که ۹ سال داشت به بوشهر آمد و دروس مقدماتی و حوزوی را دنبال کرد و علاوه بر آنها، علم طب، ریاضیات و زبان انگلیسی را نیز نزد استادان فن آموخت. برای ادامه تحصیل به نجف رفت و نزد علمای طراز اول شیعه دروس سطح و دوره خارج فقه را طی کرد. هنگام اشغال بوشهر در سال ۱۳۳۳ ه.ق با رئیس علی دلواری و سایر مبارزان علیه انگلیسی‌ها همکاری کرد. آیت‌الله بلادی در سال ۱۳۷۲ قمری در سن ۸۱ سالگی در بوشهر درگذشت. او در طول عمر خود بیش از ۶۱ جلد کتاب و رساله به رشته تحریر در آورد.

رئیس‌علی دلواری: رئیس علی دلواری فرزند زایر محمد از بزرگان و سرداران مبارزه با استعمار انگلیس در دوران جنگ جهانی اول در سال ۱۲۹۹ ه.ق/ ۱۲۵۹ ه.ش در قریه دلواری از توابع تنگستان ساحلی پا به عرصه حیات گذاشت. هنگامی که در

شکل ۱۱-۲- مجسمه شهید رئیس علی دلواری نماد مقاومت مردم بوشهر

دوران جنگ جهانی اول انگلیسی‌ها قصد اشغال بوشهر را داشتند با فتوای آیت‌الله محمدحسین برازجانی، همراه با چند تن از مبارزین بزرگ جنوب، مانند خالوحسین دشتی، شیخ حسین خان چاهکوتاهی، غضنفرالسلطنه برازجانی و زایر خضر خان اهرمی به مبارزه با آنها برخاست. رئیس علی در شب ۲۳ شوال ۱۳۳۳ ه.ق/ ۱۱ شهریور ۱۲۹۴ ه.ق/ ۳ سپتامبر ۱۹۱۵ میلادی در حالی که در سنگر مبارزه علیه انگلیسی‌ها در منطقه تنگک به سر می‌برد بر اثر تیراندازی یکی از مزدوران داخلی به شهادت رسید. رئیس علی هنگام شهادت ۳۴ سال داشت.

شکل ۳-۱۱- آیت‌الله سیدمرتضی
مجتهد اهرمی رهبر مشروطه‌خواهان بوشهر

عَلَمُ‌الْهُدَى: از دیگر مفاخر استان بوشهر سیدمرتضی مجتهد اهرمی مشهور به عَلَمُ‌الْهُدَى است که در دوران مشروطه، رهبری مردم بوشهر را عهده‌دار بود و در جریان جنگ جهانی اول به حمایت از مجاهدان و مبارزان تنگستانی، دشتی، دشتستانی و بوشهری اقدام نمود.

استان بوشهر این افتخار را هم دارد که تعدادی از شعرای تأثیرگذار در تاریخ ادبیات ایران از این منطقه برخاسته‌اند. محمدعلی دشتی مشهور به فایز دویستی سرای جنوب، سید بهمنیار بردخونی مشهور به مفتون، محمدخان دشتی، میرزا حسین معتقد اهرمی، منوچهر آتشی، محمدرضا نعمتی‌زاده از جمله این بزرگان هستند.

در عرصه تاریخ‌نگاری معاصر ایران هم، پژوهشگران بزرگی از این خطه، پا به عرصه حیات نهاده‌اند که از جمله می‌توان به اسماعیل رابین، محمدحسین رکن‌زاده آدمیت، میرزا جعفر حقایق‌نگار خورموجی، علی‌مراد فراشبندی و اسماعیل نوری‌زاده بوشهری اشاره کرد.

از مشاهیر و نام‌آوران دیگر استان بوشهر که در حوزه ترجمه تأثیرگذار بوده‌اند؛ بزرگانی چون نجف دریابندری، عبدالحسین شریفیان و حسن زنگنه را می‌توان نام برد.

همچنین در تاریخ ادبیات معاصر ایران چهره‌های ماندگاری از استان بوشهر برخاسته‌اند که از جمله باید به میرزا محمدحسین فاضل‌جمی، رسول پرویزی و صادق چوبک اشاره کرد.

از دیگر مشاهیر استان بوشهر عبدالرحیم جعفری، حاج‌علی مرادی، شیخ عبدالکریم سعادت و شیخ محمدحسین سعادت می‌باشند.

تحقیق کنید

۹

تعدادی از مشاهیر و مفاخر شهرستان خود را نام ببرید که در عرصه‌های گوناگون فکری، فرهنگی، سیاسی و مذهبی در تاریخ ایران تأثیرگذار بوده‌اند.

فصل پنجم

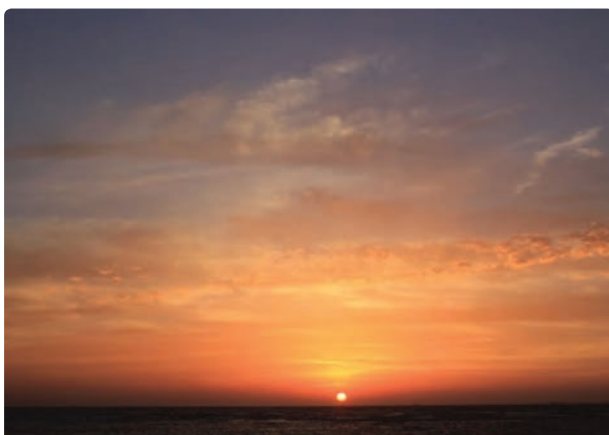
توانمندی های استان بوشهر

درس ۱۲ قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان

تصاویر زیر جاذبه‌های گردشگری استان را نشان می‌دهد.

شکل ۱-۱۲- جاذبه‌های گردشگری استان

گردشگری

گردشگری و استفاده از اوقات فراغت به عنوان ابزاری روحیه ساز و مفرح در جهت رضایت انسان امروز به منظور افزایش کیفیت زندگی و توجه به نیازهای ثانویه بشر شناخته می‌شود.

گردشگری در عصر حاضر به عنوان صنعت بدون دود، منبع درآمد سرشار در تجارت جهانی و عنصر مهمی در بهبود و تنظیم موازنه بازرگانی و تراز پرداخت‌های بسیاری از کشورها شده است.

همچنین صنعت گردشگری علاوه بر منافع سرشار اقتصادی از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان حائز جایگاه ویژه‌ای است.

استان بوشهر به دلایل سابقه طولانی تاریخی (حداقل سه هزار سال) و همچنین شرایط طبیعی و جغرافیائی، قرار گرفتن در جنوب ایران و دارا بودن جاذبه‌های طبیعی و انسانی مانند، هوای معتدل بهاری در فصول زمستان و پاییز، سواحل طولانی و زیبا در کنار خلیج فارس، وجود جزایر مسکونی و غیر مسکونی، کوه‌ها، غارها، چشمه‌های آب گرم، آبشارها، نخلستان‌های وسیع و متراکم به اضافه آثار باستانی و تاریخی و اماکن مذهبی، آداب و رسوم، همچنین تأسیسات عظیم گازی و پتروشیمی در عسلویه، نیروگاه اتمی بوشهر و پالایشگاه عظیم فجر جم و... سبب شده تا این استان یکی از مناطق مهم گردشگری ایران به‌شمار آید.

جاذبه‌های گردشگری استان به دو دسته طبیعی و انسانی تقسیم می‌شوند:

الف) جاذبه‌های طبیعی

۱- دریا و سواحل: استان بوشهر با بیش از ۷۰۰ کیلومتری از طولانی‌ترین و متنوع‌ترین سواحل را در شمال خلیج فارس

در اختیار دارد، چنان که سواحل بندر بوشهر، گناوه، دیلم، ریگ، ماسه‌ای، سواحل سیراف (طاهری)، نای بند، عسلویه، صخره‌ای و سواحل جزیره خارک مرجانی از زیبایی خیره‌کننده برخوردارند. این سواحل در نیمه دوم سال با توجه به شرایط آب و هوایی مناسب از ظرفیت بالایی برای ورزش‌های آبی برخوردار است که می‌تواند پذیرای گردشگران زیادی باشد.

شکل ۲-۱۲ - قایق‌رانی یکی از جاذبه‌های ساحلی استان

شکل ۳-۱۲- استفاده از پتانسیل سواحل و دریا برای توسعه گردشگری - (بندر گناوه)

۲- کوه ها : بخش اعظم نواحی شمال شرقی و شرق استان را کوه‌های کم ارتفاع و بلند در بر گرفته که امکانات متنوعی برای فعالیت‌های گردشگری و علمی فراهم نموده است. از آن میان می‌توان به کوه «نمک» یا گنبد نمکی در جاشک (حد فاصل شهرستان دیرو دشتی) اشاره نمود که به‌عنوان یک پدیده کم‌نظیر و فوق‌العاده زیبا و حیرت‌انگیز از شاهکار طبیعت که در آن غارها و چشمه‌های نمکی و قندیل‌های زیبا به فراوانی به چشم می‌خورد به‌همین جهت همه ساله تعداد زیادی گردشگر برای دیدن این پدیده طبیعی به منطقه سفر می‌کنند.

شکل ۴-۱۲- گنبد نمکی جاشک - شهرستان‌های (دیرو دشتی)

۳- نخلستان‌ها : گرچه نخلستان‌ها یک پدیده کاملاً طبیعی نیستند، اما وجود نزدیک ۱۰ میلیون اصله درخت خرما و استقرار آنها در مسیر رودها و جاده‌ها مناظر فوق‌العاده زیبا و دیدنی را به وجود آورده است که نظیر آن از نظر تراکم و نحوه استقرارشان در هیچ جای ایران نمی‌توان مشاهده کرد، بیشتر این نخلستان‌ها در شهرستان دشتستان، تنگستان، جم و دشتی قرار دارد و به همین جهت استان بوشهر را سرزمین نخل و دریا می‌نامند.

شکل ۵-۱۲- نخلستان‌های استان بوشهر (تنگستان)

برای مطالعه

جاذبه‌های طبیعی استان

جدول ۱-۱۲- جاذبه‌های طبیعی استان

شهرستان	مکان	جاذبه‌های طبیعی
دیر و دشتی	غارهای کوه نمک (جاشک)	غارها
جم	سُنبلِی	
دشتستان	کورسک	
گناوه	تودیو	
دشتستان	رود فاریاب	آبشارها
	آخوره	
	تل سرکوب	
	زیراه	
تنگستان	آقا میر احمد	چشمه‌ها آب‌های گرم معدنی
تنگستان	آب بابا (اوبا)	
دیر	گنوی	
دشتستان	چشمه‌های دالکی	
دشتستان	تنگ فاریاب	
تنگستان	بنیان (بنیون)	

شکل ۱۲-۶ چشمه‌های آبگرم اهرم - تنگستان

شکل ۱۲-۸ کوه پردیس - جم

شکل ۱۲-۷ نخلستان‌های آبپخش - دشتستان

شکل ۱۲-۱۰ قندیل‌های گنبدنمکی جاشک (دیر- دشتی)

شکل ۱۲-۹ آبشار رود فاریاب - دشتستان

پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده

در استان بوشهر دو پارک ملی و چند منطقه حفاظت شده وجود دارد که در نوع خود بی‌نظیرند؛ زیرا شرایط طبیعی، چون کوهستان و دریا، رودخانه، جنگل و بیشه‌زار و تالاب، شرایط بسیار مساعدی را برای زندگی جانوری و گیاهی فراهم کرده است، که خود می‌تواند باعث جذب گردشگران زیادی شود، این مناطق عبارت‌اند از :

- ۱- پارک ملی نای بند - شهرستان عسلویه
- ۲- پارک ملی دریایی نخیلو - شهرستان دیر
- ۳- اثر طبیعی ملی جزیره خارگو در شهرستان بوشهر
- ۴- اثر طبیعی ملی کوه نمک جاشک در شهرستان‌های دشتی و دیر
- ۵- پناهگاه حیات وحش خارک در شهرستان بوشهر
- ۶- منطقه حفاظت شده (تالاب جلّه) در شهرستان بوشهر
- ۷- منطقه حفاظت شده خارک و خارگو در شهرستان بوشهر
- ۸- منطقه حفاظت شده مُند در بخش بردخون شهرستان دیر.

جنگل حرا : انبوه‌ترین جنگل‌های حرا مربوط به استان هرمزگان و مخصوصاً جزیره قشم است، اما حدّ شمالی این جنگل‌ها در استان بوشهر واقع است، در این میان، پارک جنگلی نای بند، یکی از زیباترین مناظر طبیعی در سواحل استان بوشهر، در شهرستان کنگان قرار دارد.

همچنین این جنگل‌ها در منطقه بیدخون (شهرستان کنگان)، خور بردستان و مل گُزّه (شهرستان دیر) و دهانه مند گسترش دارند که با مدیریت صحیح می‌توانند در آینده قطب گردشگری استان بوشهر باشند.

شکل ۱۱-۱۲- پوشش گیاهی و زندگی جانوری مناطق حفاظت شده مُند و خاییز

بیشتر بدانیم

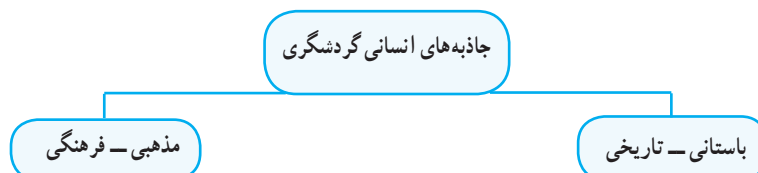
پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده به محدوده‌ای از اراضی مستعد کشور اعم از جنگل، مرتع، کوهستان یا آب‌های واقع در آنها گفته می‌شود که در آن، به‌منظور حفظ همیشگی زندگی جانوران و گیاهان و تکثیر آنها مقرراتی برقرار است، تیراندازی و شکار جز در موارد استثنایی، چرای دام‌ها، بریدن درختان و تولید زغال چوب و بوته‌کشی در آنها ممنوع است. (در محدوده‌های حفاظت شده چرای دام به کلی ممنوع نیست).

تالاب : در لغت به معنای آبگیر یا استخر و برکه، محلی است که آب رود یا چشمه یا باران در آن جمع می‌شود و راکد می‌ماند. یکی از زیباترین تالاب استان بوشهر، تالاب حله است.

شکل ۱۲-۱۲- پرندگان و پوشش گیاهی منطقه حفاظت شده مند

(ب) جاذبه‌های انسانی : نواحی جنوبی ایران به‌خصوص استان‌های خوزستان و بوشهر، جزء نخستین زادگاه‌های تمدن بشری است، اما به دلیل شرایط اقلیمی (رطوبت و تبخیر زیاد و تأثیر فرسایش) تعداد کمی از میراث چند هزار ساله، از دولت‌های باستانی ایلام، هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان و دوره بعد از اسلام و قرون اخیر مخصوصاً افشاریه، زند، قاجار، پهلوی اول، باقی مانده که باعث شده استان بوشهر یکی از قطب‌های گردشگری در سطح ملی و جهانی تبدیل شود. از میان صدها اثر تاریخی استان بیش از ۲۷۲ اثر در فهرست ملی به ثبت رسیده است.

شکل ۱۳-۱۲- عمارت امیرییه مربوط به دوره قاجار (شورای شهر کنونی) - بندر بوشهر

برای مطالعه

عمده‌ترین آثار باستانی استان بوشهر

- ۱- آثار باقی مانده از ریشهر (قلعه و تلّ بی تلّ) مربوط به دوره ایلامی در بندر بوشهر
- ۲- گور دختر: مربوط به دوره هخامنشی - دشتستان
- ۳- کاخ بردک سیاه و محوطه باستانی سعد آباد - دشتستان
- ۴- قبور پالمیریان - دوره ساسانی - جزیره خارک
- ۵- نیایشگاه مُند - دوره ساسانی - خورموج - دشتی
- ۶- کوشک اردشیر - دوره ساسانی - دشتستان
- ۷- خرابه‌های بندر سیراف - دوره ساسانی - اسلامی شهرستان کنگان
- ۸- تل گوری و پناهگاه مال قائد - دوره ساسانی - شهرستان گناوه

شکل ۱۵-۱۲- کوشک اردشیر مربوط به دوره ساسانی - دشتستان

شکل ۱۴-۱۲- گور دختر مربوط به دوره هخامنشیان - دشتستان

شکل ۱۶-۱۲- خرابه‌های بندر باستانی سیراف مربوط به دوره ساسانی - سیراف، شهرستان کنگان

بیشتر بدانیم

بندر باستانی تاریخی سیراف

سیراف به فاصله ۲۴۰ کیلومتری جنوب شرقی بندر بوشهر، کنار ساحل قرار گرفته است. روزگاری مهمه ناخدایان، جاشوها و بازرگانان، این بندر را یکی از پر جوش و خروش‌ترین بنادر جهان ساخته بود، اما امروز خاموشی و آرامش پایان‌ناپذیر، ویرانه‌های آن را در آغوش گرفته است. بیشتر اطلاعات ما از گذشته این بندر بزرگ، از نوشته‌های مورخانی مانند سلیمان سیرافی، مسعودی، استخری، ابن بلخی، مقدسی و یاقوت حموی گرفته شده است. بنای شهر سیراف، با توجه به سابقه تاریخی آن و کشفیات باستان‌شناسی که قدمت این بندر را به دوره ساسانی می‌رساند، به اردشیر بابکان نسبت داده شده است.

در کاوش‌های سیراف، مراکزی چون کارخانه روغن‌کشی نهنگ، کاروان‌سراها، انبارهای کالا، حمام، مراکز نظامی زرادخانه و همچنین بناهای عمومی، مانند مسجد جامع شهر که از سه سو با بازار بزرگ شهر مرتبط بوده است.

توانمندی‌های استان

این بندر عظیم در دو زلزله‌ای که در سال‌های ۳۶۷ و ۳۹۸ هجری رخ داد ویران شد و امروزه ویرانه‌های آن در کنار بندر کوچک سیراف (طاهری) مشاهده می‌شود.

شکل ۱۷-۱۲- نمایی از بندر سیراف

بناهای تاریخی استان بوشهر

عمارت تاریخی «مَلِک» مَلِک التَّجَار بوشهری - بوشهر

دژ، کاروان‌سرای مشیرالملک - برازجان

برج قلعه (قلعه محمدخان)
خور موج - دشتی

قلعه زایر خضرخان تنگستان - اهرم

آب انبار قوام - بوشهر

شکل ۱۸-۱۲- تصاویری از بناهای تاریخی استان بوشهر

برای مطالعه

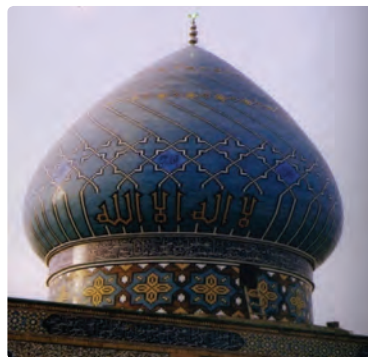
عمده‌ترین بناهای تاریخی استان

این بناها شامل : عمارت‌ها و کاخ‌ها (مربوط به دوران تاریخی افشار، زندیه، قاجار و پهلوی) حمام‌های تاریخی، پل‌ها، کاروانسراها و آب انبارها، که گردشگران زیادی را به خود جلب می‌نماید. عمده‌ترین آنها به قرار زیر است :

- ۱- عمارت یا کاخ بزرگ ملک (قاجار) بندر بوشهر
- ۲- مدرسه سعادت (قاجار) بندر بوشهر
- ۳- مسجد جامع (جمعه) (اواخر افشار) بوشهر
- ۴- بافت تاریخی مرکز شهر بوشهر (افشار - زند قاجار، پهلوی)
- ۵- آب انبار قوام (قاجار) بوشهر
- ۶- کاروانسرای بزرگ مشیرالملک (دژ) برازجان (قاجار)
- ۷- کاروانسرای دالکی (قاجار) دشتستان
- ۸- قلعه نصوری (قاجار) شهرستان کنگان
- ۹- عمارت شیرینه و قلعه محمدخان دشتی (قاجار) خورموج
- ۱۰- قلعه و مسجد بردستان (قرون اولیه اسلامی) دیر
- ۱۱- حمام تاریخی جم (قاجار) شهرستان جم
- ۱۲- خانه شهید رئیس‌علی دلواری - دلوار - تنگستان (اواخر قاجار)
- ۱۳- قلعه زایر خضرخان (کلات اهرم) قاجار - اهرم تنگستان
- ۱۴- قلعه آقاخان لیراوی (قاجار) شهرستان دیلم
- ۱۵- حسینیّه خان (قاجار) بندر ریگ - شهرستان گناوه
- ۱۶- بقعه شیخ منصور خزایی (دوره اسلامی) زیارت دشتستان

امام زاده محمد حنیفه - جزیره خارک

امام زاده سید عبدالمهمن - بوشهر

امام زاده شاهزاده ابراهیم — دشتستان

امام زاده سلیمان بن علی — گناوه

شکل ۱۹-۱۲ — امامزاده‌ها اصلی‌ترین مکان‌های زیارتی استان

جاذبه‌های فرهنگی — مذهبی

زیارتگاه‌ها : امامزاده‌ها و بقاع متبرکه اصلی‌ترین مکان‌های زیارتی‌اند که در سراسر استان پراکنده شده‌اند و در مناسبت‌های

مذهبی علاقه‌مندان را به سوی خود می‌کشانند. از جمله آنها :

امامزاده محمد حنیفه در جزیره خارک، امامزاده سید عبدالمهیمن در بوشهر، امامزاده شاهزاده ابراهیم و امامزاده شاه پسر مرد

در دشتستان و امامزاده سلیمان بن علی در گناوه .

مساجد و مدارس : علاوه بر امامزاده‌ها و بقاع متبرکه، استان بوشهر دارای مساجد تاریخی و زیباست. از جمله : مسجد

تاریخی بردستان دیر (مربوط به قرن نهم هجری) مسجد جمعه (مربوط به اواخر دوره افشار) و مسجد شیخ سعدون در بوشهر

(اواخر زند و قاجار) همچنین مدرسه سعادت بوشهر تأسیس ۱۲۷۸ هجری شمسی یکی از قدیمی‌ترین مدارس ایران محسوب

می‌شود.

کلیساها : در استان بوشهر دو کلیسای تاریخی به نام‌های کلیسای ارامنه گریگوری مربوط به قرن نوزدهم میلادی (۱۸۱۹) و

کلیسای ظهور مقدس (۱۹۱۱ میلادی) وجود دارد.

مسجد بردستان — یکی از قدیمی ترین مساجد جنوب ایران مربوط به قرن نهم هجری — دیر

مدرسه سعادت بوشهر مربوط به دوره قاجار

کلیسای ارامنه گریگوری بوشهر (تصاویر پس از بازسازی)

شکل ۲۰-۱۲ — تصاویری از بناهای تاریخی فرهنگی استان

موزه‌ها: موزه شهید رئیس‌علی دلواری (در دلوار تنگستان) که آثار ارزنده‌ای از مبارزات ضد استعماری شهید رئیس‌علی دلواری و مردم استان بوشهر را به نمایش گذاشته است، موزه مردم‌شناسی، موزه دریانوردی ایران که در نوع خود کم نظیر است و موزه علمی و تاریخی مدرسه سعادت در بوشهر، همه ساله عده زیادی از گردشگران داخلی و خارجی را به خود جلب می‌کنند.

توانمندی‌های استان

فعالیت

جدول زیر را برای شهرستان محل زندگی خود تکمیل کنید.

شهرستان	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های انسانی	
		مذهبی	تاریخی - فرهنگی
۱-	۱-	۱-	۱-
۲-	۲-	۲-	۲-
۳-	۳-	۳-	۳-
۴-	۴-	۴-	۴-
۵-	۵-	۵-	۵-

برای مطالعه

مناطق عمده گردشگری استان بوشهر

جدول ۲-۱۲ مناطق عمده گردشگری استان بوشهر

نام شهرستان	مناطق گردشگری
بوشهر	پارک‌های ساحلی دریا - سواحل آرام بندرگاه - پارک جنگلی چاه کوتاه - پارک شغاب - پارک دانشجو - بافت قدیم بوشهر - بازار قدیم بوشهر - قلعه و آثار تاریخی ریشهر - پارک لیان - پارک مرجان - پارک سیادت - ساختمان مدرسه سعادت - موزه دریانوردی - موزه مردم‌شناسی - عمارت امیریه - کلیسای آرامنه - عمارت سبزآباد - عمارت ملک - عمارت حاج رئیس - گورستان سربازان انگلیسی - مسجد جمعه - آثار باستانی خارک
دشتستان	پارک جنگلی سرکره - نخلستان آبیخش - سد رئیس علی دلواری - چشمه آب گرم دالکی - غار چهل خونه (سعدآباد) - امامزاده شاهزاده ابراهیم - دژ برازجان - گور دختر (تنگ ارم) - کوشک اردشیر (تنگ ارم) - کاخ هخامنشی بردک سیاه
گناوه	پارک گردشگری ساحلی - جزیره میر مهتا (بندر ریگ) - جزیره جنوبی (بندر ریگ) - امامزاده سلیمان بن علی - حسینیه خان بندر ریگ - زیارتگاه بی مره - غار تودیو (تزدیک روستای قائد حیدری) مرکز خرید گناوه
دشتی	قلعه خورموج - کلات مند - قلعه دختر - عمارت شیرینه - قلعه دارایخان - امامزاده پیر چل گزو - امام زاده هاشم (احشام قائدها)
کنگان	بندر طاهری (سیراف قدیم) - قلعه طاهری - گور دخمه
عسلویه	ساحل کوهستانی دریا - پارک ملی نایبند
دیر	مسجد بردستان (قدیمی‌ترین مسجد استان) - قلعه بردستان - ساحل دریای بردخون و دیر - ساحل رودخانه مند - امامزاده سید جمال الدین - بقعه شاه سید فرح‌الله (معرف به امیر ایوان) - بندر بزرگ صیادی دیر
تنگستان	موزه شهید رئیس علی دلواری - قلعه زایر خضرخان - چشمه آب گرم میر احمد - چشمه آب گرم اهرم - چشمه آب گرم قوچرک - تفرجگاه‌های سر سبز خائیز - سواحل دریا - سد انحرافی اهرم - تل بردی
جم	کوه پدري (پردیس) - مناظر زیبای گود لح (گود لحبید خوار) - جنگل گلو بردکان - تپه چگاسه - قره چناق (رشته قناتی که بیش از ۲۰۰ سال قدمت دارد) - گلو کلات - پارک جام جم - پارک پردیس - حمام دوره قاجار - امامزاده بی‌بی بانو - حسینیه شاه‌نشین - قلعه حیدری
ديلم	پارک گردشگری ساحلی - شهر تاریخی سی نیز (شی نیز) - شهر تاریخی مهریوان - بندر حماد - قلعه حصار - مرکز خرید دیلم

برای مطالعه

روستاهای هدف گردشگری استان بوشهر

جدول ۳-۱۲- روستاهای هدف گردشگری استان بوشهر

۱	چاهکوتاه	شهرستان بوشهر	بخش مرکزی
۲	درودگاه	شهرستان دشتستان	بخش سعدآباد
۳	رودفاریاب	شهرستان دشتستان	بخش تنگ ارم
۴	حصار	شهرستان دیلم	بخش امام حسن
۵	شول	شهرستان دشتستان	بخش سعد آباد
۶	هاله (نای بند)	شهرستان عسلویه	بخش چاه مبارک
۷	گشی (خاییز)	شهرستان تنگستان	بخش مرکزی
۸	جزیره شمالی	شهرستان گناوه	بخش بندر ریگ

مزیت‌های گردشگری استان بوشهر

- برخورداری از سواحل طولانی با حدود ۹۰۰ کیلومتر مرز آبی شامل سواحل ماسه‌ای در دیلم، سواحل ماسه‌ای گناوه، سواحل بوشهر، سواحل ماسه‌ای دلوار و دل آرام، سواحل دشتی، دیر، کنگان، بنک، عسلویه، نخل تقی، سیراف، پرک و ساحل صخره‌ای نای بند و هاله.
- وجود جزایر گوناگون در استان نظیر جزیره خارگ، خارگو، شیف، عباسک، میر مهنا، نخیلو.
- امکان انواع ورزش‌ها، بازی‌ها و تفریح‌های آبی در سواحل و مناطق دریایی استان که می‌تواند بوشهر را به قطب ورزش‌ها، بازی‌ها و تفریح‌های آبی تبدیل نماید.
- امکان به‌کارگیری کشتی‌های توریستی کروز و لنج‌های تفریحی در آب‌های دور و نزدیک و همچنین استفاده از کشتی‌های هتل‌ی به‌عنوان یک جاذبه فوق‌العاده.
- وجود مراکز خرید در بنادر استان نظیر دیلم، گناوه، ریگ، بوشهر، دلوار، دیر، کنگان، عسلویه، و نخل تقی که به‌عنوان یکی از جاذبه‌های خاص سفر محسوب می‌گردد.
- بهره‌برداری از توریسم غذا و ایجاد رستوران‌های ساحلی با پخت انواع غذاهای دریایی و محلی به‌عنوان یکی از جذابیت‌های سفر.
- ایجاد فروشگاه‌های صنایع دستی با محصولات دریایی و تاکسیدرمی.

توانمندی‌های استان

- برقراری خطوط کشتیرانی بار و مسافر بین بوشهر و بنادر کشور و همچنین بوشهر و بنادر کشورهای حاشیه خلیج فارس.
- پیشنهاد تبدیل جزیره متروک و بلااستفاده خارگو به یک منطقه آزاد توریستی حلال بین‌المللی با توجه به وجود فرودگاه جزیره خارگ در نزدیکی آن.
- ساخت قایق‌های کف شیشه‌ای به منظور دیدن آبزیان دریا با اهداف تفریحی – علمی.

فعالیت

برای پیشرفت و توسعه گردشگری در استان چه پیشنهادها و راهکارهایی ارائه می‌دهید؟

- ۱-
- ۲-
- ۳-

درس ۱۳ توانمندی‌های اقتصادی استان

آیا جایگاه استان بوشهر، در عرصه اقتصادی کشور، متناسب با ظرفیت‌های انسانی و طبیعی آن است؟ استان بوشهر با توجه به مجاورت با خلیج فارس، منابع عظیم نفت و گاز و شرایط مطلوب آب و هوایی در فصل سرد سال و با تکیه بر توسعه نیروی انسانی خود، نقش برجسته‌تری را در عرصه اقتصادی کشور به عهده دارد. در این درس، فعالیت‌های اقتصادی استان در سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱- توانمندی‌های بخش کشاورزی

اگر چه کمبود بارش و نامناسب بودن خاک محدودیت‌هایی را برای بخش کشاورزی در مناطقی از استان، ایجاد کرده است، اما با تولید محصولات خارج از فصل، تولید محصولات گرمسیری، صیادی و پرورش آبزیان موقعیت متمایزی را ایجاد کرده است.

بیشتر بدانیم

از کل مساحت دشت‌ها و جلگه‌های استان که $\frac{1}{8}$ میلیون هکتار است ۱۷ درصد به کشت انواع محصولات کشاورزی اختصاص یافته است. تأمین سرمایه کافی و آموزش‌های لازم و بهبود شیوه‌های بهره‌برداری از آب و خاک، می‌تواند سطح زیر کشت استان را افزایش دهد.

برداشت گوجه فرنگی از مزارع

کشت و برداشت مکانیزه

کشت و برداشت مکانیزه

آلوه‌ورا

تولید نهال گلخانه‌ای

گندم آبی

شکل ۱-۱۳- کشاورزی در استان

پرسش

؟

- ۱- در شهرستان محل زندگی شما چه محصولاتی کشت می‌گردد؟
- ۲- چه عواملی موجب کاهش تولید محصولات کشاورزی در محل زندگی شما شده است؟ راهکارهای شما برای جبران این محدودیت‌ها چیست؟

الف) زراعت

زمین‌های زراعی استان در دشت‌ها و جلگه‌های استان پراکنده شده‌اند. دشت‌های حاصلخیزی نظیر دشت پلنگ، لاور، بوشکان، آبدان، جم و ... و جلگه‌های مستعدی چون دالکی، شاپور و مند، امکان تولید محصولات کشاورزی را فراهم نموده است. مهم‌ترین محصولات زراعی استان شامل گوجه فرنگی، صیفی جات، گندم و جو، انواع سبزی، تنباکو، کنجد و ... است.

— **گوجه فرنگی** : در بین محصولات زراعی استان این محصول به دلیل مقدار و کیفیت و همچنین زمان کشت جایگاه بالایی دارد. گوجه فرنگی تولید شده استان در فصل سرد سال به تمام نقاط کشور ارسال می‌شود.

بزرگ‌ترین مراکز تولید گوجه فرنگی استان شامل بخش آبدان و بردخون در شهرستان دیر، بخش کاکي، شنبه در شهرستان دشتی، بخش بوشکان در شهرستان دشتستان و بخش ریزدر شهرستان جم است. اکنون استان بوشهر قطب اول تولید گوجه فرنگی خارج از فصل در کشور است.

بیشتر بدانیم

یکی از زمینه‌های جدید در بخش کشاورزی و استفاده بهینه از منابع آب و خاک، گسترش کشت گلخانه‌ای است. در سال‌های اخیر کشت گلخانه‌ای در استان گسترش یافته است.

شکل ۲-۱۳- کشت گلخانه‌ای گوجه فرنگی

ب) باغداری

کشاورزان استان بوشهر علاوه بر زراعت به امر باغداری نیز اشتغال دارند. در این استان محصولات باغی نظیر خرما، کنار پیوندی و برخی مرکبات پرورش می‌یابد. با توجه به اهمیت اقتصادی و جایگاه تولید خرما، در استان بوشهر، تولید این محصول را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

— **خرما** : تولید خرما از دیرباز در استان ما متداول بوده است. به گونه‌ای که علاوه بر جایگاه اقتصادی بخشی از فرهنگ مردم استان را نیز شکل داده است.

استان بوشهر دومین تولید کننده خرمای ایران است. (به جدول ۱-۱۳ نگاه کنید.)

جدول ۱-۱۳- سطح زیر کشت و تولید خرما به تفکیک استان‌های کشور در سال ۱۳۸۴

استان‌های تولید کننده خرما	هزار هکتار	هزار تن
بوشهر	۲۸/۸	۱۴۷
هرمزگان	۲۵/۳	۱۴۳
خوزستان	۲۷/۴	۱۴۵
کرمان	۱۹	۱۳۹
کشور ایران	۱۰۰/۱	۵۷۴

شکل ۳-۱۳- تصویری از نخلستان‌های استان و برداشت محصول از آن

شکل ۴-۱۳- کنار پیوندی از محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان بوشهر

برای مطالعه

جدول ۲-۱۳- سطح زیر کشت باغات استان به هکتار به تفکیک شهرستان

شهرستان	آبی	درصد	دیم	درصد	جمع	درصد
بوشهر	۳۷۸/۸	۱/۰۵	۱۹	۶۷	۳۹۷/۸	۱/۰۳
تنگستان	۲۷۴۳/۵	۷/۶۳	۴۵۰	۱۶/۰۷	۳۱۹۳/۵	۸/۲۴
جم	۳۰۰۴	۸/۳۶	۷۰	۲/۵۰	۳۰۷۴	۷/۹۳
دشتستان	۲۶۸۷۶	۷۴/۷۶	۲۵۳	۹/۰۳	۲۷۱۲۹	۷۰/۰۱
دشتی	۱۰۷۰	۲/۹۸	۱۲۰۰	۴۲/۸۳	۲۲۷۰	۵/۸۶
دیر	۴۰۷/۵	۱/۱۳	۲۸۱	۱۰/۰۳	۶۸۸/۵	۱/۷۸
دیلم	۰	۰/۰۰	۸۵	۳/۰۳	۸۵	۰/۲۲
کنگان و عسلویه	۳۱۹	۰/۸۹	۷۰	۲/۵۰	۳۸۹	۱/۰۰
گناوه	۱۱۵۰	۳/۲	۳۷۴	۱۳/۳۵	۱۵۲۴	۳/۹۳
کل استان	۳۵۹۴۸/۸	۱۰۰	۲۸۰۲	۱۰۰	۳۸۷۵۰/۸	۱۰۰

توانمندی های استان

چنان که در جدول ۲-۱۳ می بینید شهرستان دشتستان با مجموع ۷۰/۰۱ درصد، بالاترین سطح زیر کشت باغات استان را به خود اختصاص داده است.

پرسش

- ۱- در شهرستان محل زندگی شما کدام محصولات باغی تولید می شود؟ موارد مصرف این محصولات چیست؟
- ۲- آیا در محل زندگی شما صنایع تبدیلی تولیدات کشاورزی وجود دارد؟

برای مطالعه

در سال ۲۰۰۵ میلادی، تولید خرماي جهان حدود ۵/۵ میلیون تن بوده است که کشور مصر با تولید ۱۱۷۰ هزار تن و عربستان با ۹۰۰ هزار تن و ایران با ۸۸۰ هزار تن مقام اول تا سوم را در اختیار داشته اند (آمار فائو). خرما در سراسر جهان به صورت تازه خوری، شیرینی، شکلات، مصارف صنعتی و دامی مورد استفاده قرار می گیرد.

فعالیت

مردم استان بوشهر از تمام اجزای نخل در جنبه های مختلف زندگی خود استفاده می کنند. در این باره تحقیق کنید و با تهیه تصاویر در مدرسه ارائه دهید.

بیشتر بدانیم

در استان بوشهر ۱۵۰ نوع واریته خرما شناسایی شده است، که به ترتیب کبکاب با ۷۵ درصد و زاهدی (قصب) با ۶ درصد، شهبای و خاصویی هر کدام با ۳ درصد و شکر و خنیزی و استعمران (سمرون) هر کدام با ۲ درصد از مهم ترین این گونه ها هستند.

ج) صید و پرورش آبزیان

استان بوشهر با دارا بودن شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بستر مطلوب طبیعی (صیدگاه های مختلف، تنوع آبزیان و اراضی مستعد پرورش میگو) یکی از استان های است که بهترین امکانات را برای توسعه صید و پرورش آبزیان در اختیار دارد.

— **صیادی:** در استان بوشهر ۲۳ بندر صیادی با ظرفیت تخلیه ۱۸۰ هزار تن ماهی و میگو در سال در حال فعالیت اند و میزان

صید استان، حدود ۴۰۵۰۰ تن است.

میزان صید استان طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ کاهش چشمگیری یافته و از ۱۶ درصد کل کشور به ۱۱ درصد رسیده است. این در حالی است که سهم تعداد شناورها و تعداد صیادان استان به نسبت کل کشور بالاتر بوده و نشان از بهره‌وری پایین در استان است.

شناورهای سنتی (صیادی و تجاری)

ماهی حلوا

بندر صیادی دیر

میگو

شکل ۵-۱۳- صیادی در استان

— پرورش آبزیان: اولین مرکز تکثیر میگو در سال ۱۳۶۹ در بندر بوشهر راه‌اندازی شد. سپس واگذاری زمین جهت پرورش میگو از سال ۱۳۷۲ آغاز گردید.

تا پایان سال ۱۳۸۵ تعداد ۹ سایت پرورش میگو در استان دایر شد. اما متأسفانه از سال ۱۳۸۴ به دلیل شیوع بیماری لکه سفید تولید میگوی پرورشی استان بسیار کاهش یافته است. خوشبختانه تولید گونه‌های مقاوم در برابر این بیماری امید به احیای مجدد این بخش را افزایش داده است. به گونه‌ای که اکنون استان بوشهر رتبه اول تولید میگوی پرورشی کشور را در اختیار دارد.

توانمندی‌های استان

پرورش ماهی در قفس

شکل ۶-۱۳- پرورش آبزیان در استان

شکل ۷-۱۳- پرورش زنبور در استان

د) دامداری و دامپروری: دامداری در کنار زراعت و باغداری به عنوان حرفه‌ای اصلی یا تکمیلی در تمام طول تاریخ در روستاهای استان متداول بوده است. ضعف روزافزون مراتع استان، دامداری سنتی را با مشکل روبه‌رو کرده است. نیازهای پروتئینی استان از طریق توسعه دامپروری صنعتی فراهم شده است.

دامداری سنتی

دامپروری صنعتی

شکل ۸-۱۳- تصاویری از دامپروری صنعتی

۲- صنعت و معدن

الف) معدن :

تولیدات بخش معدن استان شامل شن، ماسه، سنگ لاشه، گچ، نمک و مارن است. شهرستان کنگان و عسلویه ۲۹/۸ درصد کل ذخایر معدنی استان را به خود اختصاص داده است. شهرستان‌های دیر با ۲۱ درصد و دشتی با ۲۰ درصد در جایگاه بعدی قرار دارند.

فعالیت

لیستی از منابع معدنی موجود در محل زندگی خود فراهم کرده و وضعیت بهره‌برداری از آنها را شرح دهید.

ب) منابع نفت :

بر اساس اطلاعات ارائه شده در سال ۱۳۸۶، ذخایر شناخته شده نفت در کشور، حدود ۱۴۰ میلیارد بشکه تخمین زده شده است. از این میزان ذخیره میادین استان حدود ۵۵ میلیارد بشکه، یعنی ۴۰ درصد کل ذخایر نفت کشور است.

برای مطالعه

میادین نفتی استان در دو حوزه فلات قاره و خشکی قابل تقسیم و بررسی است.

۱- حوزه فلات قاره شامل :

الف) ناحیه نفتی بهرگان (میدان‌های هندیجان، بهرگانسر، نوروز و سروش)

ب) ناحیه نفتی خارک (میدان‌های فروزان، ابوزر، درود و اسفندیار)

البته میادین نفتی پارس جنوبی و فردوسی نیز در محدوده سرزمینی استان بوشهر قرار دارند.

۲- حوزه نفتی خشکی شامل :

میادین کوه مند و کوه کاکی در شهرستان‌های دشتی و نرگسی و بوشکان در شهرستان دشتستان

آیا می‌دانید !

ذخایر ثبت شده نفت خام جهان در سال ۲۰۰۵ میلادی حدود ۷/۱۲۰۰ میلیارد بشکه بوده که ۱۳۷ میلیارد آن (۱۱/۴ درصد) متعلق به کشور عزیزمان ایران بوده است.

شکل ۹-۱۳- حوزه نفتی فلات قاره

شکل ۱۰-۱۳- جزیره خارک

شکل ۱۱-۱۳- سکوهاى نفتى فراساحلى (دریایی)

ج) منابع گاز

در حالی که کشور ایران ۱۵/۶ درصد کل ذخایر گاز جهان را در اختیار دارد، استان بوشهر ۵۰ درصد ذخایر گازی کشور ایران را داراست.

مهم‌ترین میادین گازی استان و کشور شامل: میادین پارس جنوبی، نار، کنگان و پارس شمالی است.

بیشتر بدانیم

— میدان گازی پارس جنوبی بزرگ‌ترین میدان گاز مستقل جهان است که بر روی خط مرز دریایی ایران و قطر قرار دارد. سهم ایران از ذخایر این میدان ۱۴/۲ میلیارد مترمکعب گاز و ۱۸ میلیارد بشکه میعانات گازی است. این حجم، ۷ درصد کل ذخایر جهانی و ۳۸/۶ درصد ذخایر گازی کشور را در برمی‌گیرد.

میدان گازی پارس شمالی در ۱۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر بوشهر، در فاصله ۱۰ تا ۱۵ کیلومتری ساحل و در عمق ۱۰ تا ۲۰ متری آب‌های خلیج فارس قرار دارد. ذخیره گاز این میدان حدود ۵۸/۹ تریلیون فوت مکعب تخمین زده شده است.

میادین گازی گلشن و فردوسی نیز از دیگر میادین گازی استان بوشهرند.

در حال حاضر توسعه و بهره‌برداری از میدان گازی پارس جنوبی بزرگ‌ترین پروژه انرژی کشور است و به این منظور ۲۸ فاز مجزا در نظر گرفته شده است.

اهداف توسعه این میدان گازی عبارت‌اند از: تأمین گاز مصرفی کشور، تزریق به میادین نفتی، تأمین خوراک پتروشیمی و صادرات گاز به سایر کشورها.

پرسش

این میادین عظیم خدادادی در بهبود زندگی شما چه نقشی داشته‌اند؟ نقش این منابع در آینده استان چه خواهد بود؟

فعالیت

با توجه به منابع عظیم نفت و گاز کدام صنایع پایین دستی می‌تواند در استان شکل گیرد؟ نتیجه تحقیق خود را به کلاس ارائه دهید.

صنعت

الف) صنایع نفت – گاز و پتروشیمی

استان بوشهر قطب فعالیت‌های صنایع نفت، گاز و پتروشیمی کشور است. اولین پالایشگاه گاز استان به نام پالایشگاه ولی عصر جم در سال ۱۳۶۴ به بهره‌برداری رسید.

محصولات تولیدی این پالایشگاه جهت مصارف داخلی و صادرات به خارج کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. با توسعه میدان گازی پارس جنوبی و تأسیس منطقه ویژه انرژی پارس تاکنون فازهای پالایشگاهی متعدد افتتاح شده است. صنایع پتروشیمی استان نیز با حجم سرمایه‌گذاری عظیم توسعه یافته و استان را به بزرگ‌ترین مرکز تولیدات پتروشیمی کشور تبدیل کرده است.

در حال حاضر اولین پالایشگاه نفت استان در شهرستان گناوه در حال ساخت است که ضمن ایجاد اشتغال و تأمین بخشی از نیازهای داخلی امکانات صادرات فرآورده‌های نفتی را نیز ایجاد خواهد کرد.

شکل ۱۲-۱۳- تأسیسات گازی پارس جنوبی

— منطقه ویژه اقتصادی بوشهر

این مرکز در ۲ فاز و در ۸ کیلومتری بندر بوشهر، در کنار بزرگراه بوشهر — شیراز تأسیس شده است.

اهداف منطقه اقتصادی بوشهر شامل :

- ۱- توسعه صنعتی استان
- ۲- پشتیبانی از صنایع استان از طریق تأمین کالاهای مورد نیاز آنها
- ۳- توسعه بازرگانی استان با امتیازات منطقه ویژه اقتصادی

— مزیت‌های منطقه ویژه اقتصادی بوشهر :

- ۱- امکان پردازش کالا و ایجاد ارزش افزوده
- ۲- امکان انتقال و صادرات کالا از این طریق
- ۳- امکان ورود کالا با برخورداری از معافیت گمرکی و سود بازرگانی
- ۴- امکان انتقال سریع کالا از طریق دریا، هوا، راه‌های زمینی و راه آهن.

ب) شرکت صنایع دریایی ایران (صدرا)

این شرکت در سال ۱۳۴۷ تأسیس شده و پس از انقلاب، توسعه چشمگیری یافته است. مرکز عملیاتی این شرکت در جزیره صدرا، در مجاورت بندر بوشهر قرار دارد. زمینه‌های فعالیت این شرکت عبارت‌اند از :

- ۱- ساخت و تعمیر کشتی‌های حامل کانتینر، نفت‌کش، یدک‌کش و لوله‌گذار
- ۲- ساخت سکوهاى حفارى دریایی (ثابت و شناور)
- ۳- لوله‌گذاری دریایی و خشکی

فعالیت

از یکی از واحدهای صنعتی استان بازدید کرده و گزارش بازدید را به همراه تصویر به صورت روزنامه دیواری در مدرسه ارائه دهید.

ج) صنایع ساختمانی

— صنایع سیمان : با توجه به فراوانی مواد اولیه، نیاز روزافزون استان و دسترسی به بازارهای خارجی، صنایع سیمان استان

در حال گسترش است. هم اکنون پنج کارخانه سیمان در استان احداث گردیده است.

— علاوه بر صنایع سیمان کارخانه‌های فراوانی در زمینه تولید انواع محصولات و مصالح ساختمانی نظیر ماسه، شن، گچ، آهک

و... در استان فعال هستند.

علاوه بر صنایع موجود، شرایط و امکانات طبیعی و انسانی استان وجود کدام صنایع را ممکن می‌سازد؟
شهرستان محل زندگی شما در زمینه ایجاد کدام صنایع امکانات بالقوه دارد؟

شکل ۱۳-۱۳- کارخانه بسته‌بندی خرما

۳- خدمات

الف) تجارت خارجی

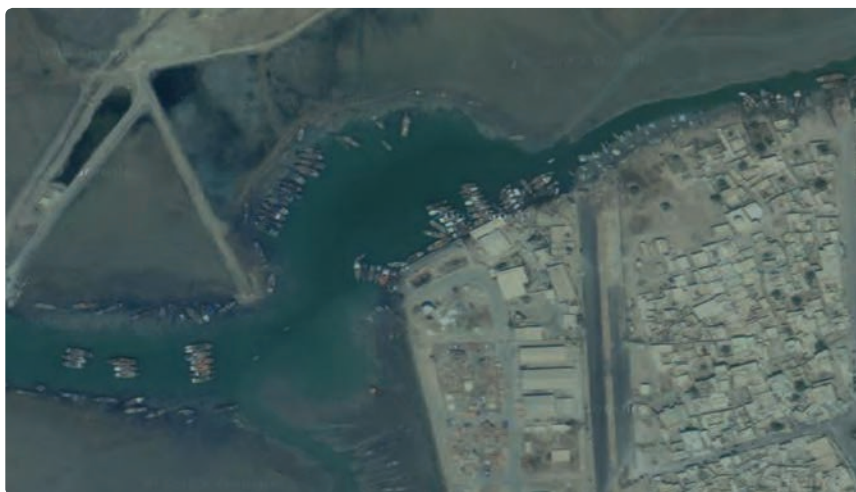
بندر بوشهر، از دیرباز نقش مهمی در بازرگانی کشورمان ایران داشته است. در حال حاضر بندر بوشهر ۱۵ پست اسکله به طول ۲۲۳۰ متر و ۷ اسکله اختصاصی داراست. امروزه بندر بوشهر دومین بندر کشور از لحاظ حجم تخلیه و بارگیری کالاهای کانتینری است. بخش اعظم کالاهای صادراتی استان به مقصد کشورهای حاشیه خلیج فارس ارسال می‌شود که کشور قطر بالاترین میزان را به خود اختصاص داده است.

شکل ۱۴-۱۳- اسکله صادراتی بندر بوشهر

شکل ۱۵-۱۳- گمرک بندر بوشهر

شکل ۱۶-۱۳- تصویر ماهواره ای از اسکله بندر دیلم

— بندر جامع منطقه ویژه انرژی پارس

۱— مجتمع بندری پارس (خدماتی) در شهرستان عسلویه: وسعت بندر خدماتی حدود ۱۴۳ هکتار است و ظرفیت پذیرش کشتی‌های با ظرفیت ۸۰ هزار تن را دارد. ظرفیت اسمی این بندر ۱۰ میلیون تن و دارای ۱۰ پست اسکله و امکان پذیرش هم‌زمان ۱۰ فروند کشتی را دارد.

۲— بندر پتروشیمی پارس در شهرستان عسلویه: این بندر با ۱۵ پست اسکله و آب‌خور ۱۵ متر احداث شده است. ظرفیت اسمی این بندر ۳۰ میلیون تن در سال بوده و امکان پذیرش کشتی‌هایی با ظرفیت ۸۰/۰۰۰ تن را دارد.

بندر خارک

اسکله‌ها و بنادر موجود در جزیره خارک عمدتاً در زمینه تخلیه و بارگیری نفت خام و محصولات پتروشیمی فعال هستند. حجم تخلیه و بارگیری این بندر در سال ۱۳۸۵ حدود ۱۲۹ میلیون تن بوده و بزرگ‌ترین مرکز صادرات نفت خام کشور است.

صادرات: مهم‌ترین کالاهای صادراتی غیرنفتی استان شامل محصولات پتروشیمی و صنایع تبدیلی کشاورزی است. متأسفانه در سال‌های اخیر صادرات صنایع تبدیلی کشاورزی از استان به‌دلایل مختلف کاهش یافته است.

— صادرات مواد و فراورده‌های معدنی شامل شن، آهک دانه‌بندی، سنگ گچ و سیمان در رتبه بعدی قرار می‌گیرد.

— صادرات بخش صنعت استان شامل صنایع شیمیایی و سلولزی است.

پرسش ؟

۱— به نظر شما دلایل کاهش صادرات غیرنفتی در زمینه صنایع تبدیلی کشاورزی (به‌ویژه خرما و میگو) چیست؟ چه پیشنهادهایی برای بهبود این شرایط ارائه می‌دهید؟

خدمات و امکانات رفاهی

با توجه به نقش استان بوشهر در تولید ملی و حفظ و حراست از سرزمین عزیزمان ایران وضعیت ارائه خدمات در بخش‌های مختلف آن می‌تواند شرایط بهتری داشته باشد.

وسعت و جمعیت کم استان، حجم عظیم منابع و معادن و موقعیت جغرافیایی استان، امکان خدمات رسانی بهتر به مردم استان را برای مسئولان فراهم نموده است.

ارائه خدمات مطلوب به مردم استان، موجب افزایش دلگرمی، نشاط، تلاش، توسعه اجتماعی - اقتصادی، عشق بیشتر به سرزمین و وحدت ملی خواهد شد.

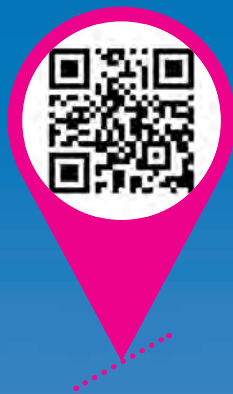
با توجه به آنچه خواندیم می‌توان گفت توسعه اقتصادی استان در آینده بر پایه‌های زیر استوار خواهد بود :

- ۱- توسعه صنایع نفت، گاز، پتروشیمی و فعالیت‌های مرتبط با آن
- ۲- توسعه کشاورزی با تأکید بر محصولات خاص (زراعت - باغداری - دامپروری - صیادی - آبی‌پروری و ...)
- ۳- گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی
- ۴- توسعه خدمات و رشد بازرگانی
- ۵- توجه به صنعت گردشگری و زیرساخت‌های لازم آن.
- ۶-

پرسش

شما به این لیست بالا چه موارد دیگری را اضافه می‌نمائید؟

فصل ششم

شکوفایی استان بوشهر

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

درس ۱۴ دستاوردهای استان پس از انقلاب اسلامی

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ و استقرار نظام جمهوری اسلامی شاهد تحول اساسی و توسعه در بخش‌های مختلف با توجه به وجود بسترهای مناسب اقتصادی در بوشهر بوده‌ایم. وجود منابع مهم زیرزمینی، سواحل طولانی و نیروی متخصص شرایط مساعدی را جهت تحقق اهداف انقلاب و توسعه استان به ارمغان آورده است. بخشی از مهم‌ترین دستاوردهای استان به شرح زیر می‌باشد:

کشاورزی

علی‌رغم وجود محدودیت‌های اقلیمی و مشکلات کمتی و کیفی آب و خاک، بهره‌گیری از دانش فنی و همت بالای کشاورزان سبب رونق این بخش در استان شده است. گرایش به سمت گسترش کشت‌های گلخانه‌ای و مقاوم در برابر خشکی، از نکات قابل توجه در توسعه بخش کشاورزی محسوب می‌شود. و همچنین در موارد زیر عملکرد قابل توجهی داشته است.

- اصلاح سیستم‌های آبیاری و اصلاح الگوی مصرف
- افزایش تولیدات کشاورزی
- توسعه کشت محصولات جدید دارویی
- ایجاد واحدهای تولید محصولات خارج از فصل (محصولات گلخانه‌ای)

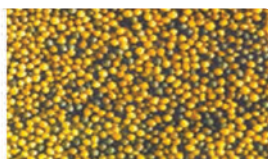

شکل ۱۴-۲

شکل ۱۴-۱- آلوئه‌ورا

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

شکل ۴-۱۴- کلزا

شکل ۳-۱۴- کنار پیوندی

شکل ۶-۱۴- تبدیل برگ خرما به خوراک دام

شکل ۵-۱۴- بسته بندی خرما

بیشتر بدانیم

- کسب رتبه اول تولید گوجه فرنگی خارج از فصل و تولید نشا با دستگاه‌های تمام اتوماتیک
- کسب رتبه اول تولید گیاه دارویی آلوئه ورا
- کسب رتبه اول تولید کنار پیوندی
- کسب رتبه اول صنایع بسته بندی خرما در کشور
- موفق ترین استان در اجرای طرح‌های تحقیقاتی گیاهان شورپسند در کشور
- راه اندازی اولین کارخانه تبدیل سرشاخه خرما به علوفه.

شیلات

استان بوشهر با توجه به شرایط خاص اقلیمی حاکم بر آن و قرار گرفتن در طول سواحل خلیج فارس به عنوان یکی از غنی ترین دریا‌های جهان و استفاده از بخش وسیعی از اراضی مستعد ساحلی جهت کشت و پرورش میگو موجب رونق صنایع و خدمات وابسته به آن شده است.

برداشت میگوی پرورشی

استخرهای پرورش میگو

حوضچه تکثیر میگو

پژوهشکده میگو

جدول شماره ۱-۱۴- مزارع و مجتمع‌های پرورش میگو

۸	تعداد مجتمع‌های فعال پرورش میگو
۷۳	تعداد مزارع فعال پرورش میگو
۱۱۸۸	سطح زیر کشت میگوی پرورشی (هکتار)
۳۱۹۷	میزان تولید میگوی پرورشی (تن)
۴۵۶۷	اشتغال در تکثیر و پرورش و فراوری (نفر)
۳۱	تعداد واحدهای فراوری

در شهرستان شما در زمینه توسعه کشاورزی (زراعی - باغی - دامداری - شیلات) چه اقداماتی صورت گرفته است؟

- کسب رتبه اول تولید میگوی پرورشی کشور
- ایجاد ۲۳ بندر صیادی در استان با ظرفیت تخلیه ۱۸۰ هزار تن
- راه‌اندازی ۷ کارخانه کنسروسازی با ظرفیت تولید ۲۱ میلیون قوطی در سال
- راه‌اندازی ۲۹ کارخانه فراوری محصولات دریایی

- در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب برق‌رسانی به روستاها با سرعت زیادی جریان یافت. در حال حاضر کلیه روستاهای دارای ۲۰ خانوار از نعمت برق برخوردار شده‌اند.
- موارد زیر بخشی از مهم‌ترین پروژه‌های اجرایی در زمینه انرژی بوده است.
- راه‌اندازی نیروگاه اتمی
 - اجرای طرح‌های نیروگاه حرارتی
 - احداث فازهای پالایشگاهی پارس جنوبی در شهرستان‌های کنگان و عسلویه
 - احداث پالایشگاه فجرجم با ظرفیت ۱۱۰ میلیون متر مکعب در روز
 - گاز رسانی به اکثر شهرها و روستا

فعالیت

در شهرستان شما چه تأسیسات نفتی و گازی احداث گردیده است؟

شکل ۸-۱۴- پارس جنوبی

شکل ۱۰-۱۴- شرکت پالایشگاه گاز فجر جم

شکل ۹-۱۴- منطقه نفتی بهرگان (بندر امام حسن (ع) شهرستان دیلم)

عمران شهری و روستایی

به دلیل محدودیت‌های طبیعی و اقلیمی و به منظور ایجاد یک توازن منطقی در نظام شهری و روستایی و نظام‌مند کردن توسعه کالبدی شهرها به منظور پاسخگویی مناسب به نیازهای موجود توسعه خدمات و امکانات زیر بنایی مورد توجه قرار گرفته است. در سال ۱۳۶۵ ضریب شهرنشینی در استان ۵۲ درصد بوده که این رقم در سال ۱۳۸۵ به ۶۵ درصد افزایش یافته است. یکی از علل این افزایش ناشی از تبدیل روستاها به شهر بوده است.

برای مطالعه

موارد زیر بخشی از مهم‌ترین اقدامات صورت گرفته در بخش عمران شهری و روستایی می‌باشد.

- مقاوم سازی مساکن روستایی
- انجام طرح هادی در روستاها
- خدمات ارتباطی تلفن ثابت به شهرها و روستاها
- آبرسانی به شهرها و روستاها
- توسعه فضای سبز

شکل ۱۱-۱۴- گاز رسانی در استان

محیط زیست

- ارتقای منطقه حفاظت شده نای بند به پارک ملی نای بند
- ارتقای بخشی از منطقه حفاظت شده مند به پارک ملی دریایی
- رشد و گسترش جنگل‌های حرا

شکل ۱۲-۱۴- گسترش جنگل‌های حرا

منابع طبیعی

با هدف پیشگیری و مهار سیل و بهره‌برداری از سیلاب و کنترل فرسایش و رسوب بخشی از اقدامات صورت گرفته به شرح زیر است :

- اجرای استخرهای ذخیره آب
- سکوبندی اراضی شیب‌دار
- کنترل آبراهه‌ها و تغذیهٔ آبخوان‌ها

برای مطالعه

جدول ۲-۱۴

عنوان	واحد	میزان
جنگل کاری	هکتار	۲۴۷۶
تثبیت شن و بیابان زدایی	هکتار	۹۵۰
اجرای عملیات آبخیزداری	هکتار	۴۰۸۰

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

شکل ۱۳-۱۴- احداث استخرهای ذخیره آب

بهداشت و درمان

آمارها نشان می‌دهند که بعد از انقلاب با راه‌اندازی مراکز فوق تخصصی جراحی قلب، هماتولوژی، خدمات پزشکی هسته‌ای و تبدیل دانشکده علوم پزشکی به دانشگاه علوم پزشکی تحول اساسی در این زمینه صورت گرفته است. بخشی از اقدامات صورت گرفته به شرح زیر است:

- افزایش تعداد بیمارستان‌ها
- گسترش مراکز بهداشتی و درمانی و خانه‌های بهداشت شهری و روستایی
- افزایش سرانه پزشکان عمومی و تخصصی
- ایجاد پایگاه‌های اورژانس جاده‌ای

شکل ۱۵-۱۴- دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

شکل ۱۴-۱۴- اورژانس جاده‌ای استان

شکل ۱۷-۱۴- مرکز پزشکی هسته‌ای

شکل ۱۶-۱۴- بیمارستان بوشهر

برای مطالعه

جدول ۳-۱۴- وضعیت بهداشت و درمان استان

۱۳	تعداد بیمارستان‌ها
۵۰۳	پزشکان عمومی
۳۰۳	پزشکان متخصص
۱۶۰	دندان پزشک
۵۴	ICU
۵۱	CCU
۱۵	رادیولوژی
۶۹	داروخانه
۸۲	مراکز بهداشتی و درمان شهری و روستایی
۴۱	اورژانس جاده‌ای
۳۶	پایگاه‌های بهداشت
۳	ام-آر-آی
۱	اسکن هسته‌ای

شکل ۱۸-۱۴ صادرات و واردات کالا

حمل و نقل و بازرگانی

استان بوشهر با توجه به پیشینه تاریخی، موقعیت جغرافیایی و ارتباطی، وجود بنادر و همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس نقش ممتازی را در سطح ملی و فراملی به خود گرفته است. با افزایش گمرک‌های فعال و ایجاد بازارچه‌های مرزی شاهد افزایش صادرات در بخش صنعت و معدن و کشاورزی بوده‌ایم.

مهم‌ترین عملکردها در این بخش به شرح زیر است :

- ایجاد پایانه‌های مسافربری زمینی و دریایی
- توسعه کمی و کیفی فرودگاه‌ها
- احداث اسکله

شکل ۲۰-۱۴ تصویر ماهواره ای از اسکله و شهر گناوه

شکل ۱۹-۱۴ حمل و نقل کالا (گمرک)

فعالیت

چه عواملی موجب رونق فعالیت های بازرگانی در استان بوشهر شده است؟

صنایع و معادن

با اجرای طرح های بزرگ صنعتی نظیر صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، نیروگاه هسته ای، ساخت و تعمیر شناورهای دریایی و گسترش شهرک های صنعتی، شاهد رشد و بالندگی بخش صنعت در استان بوده ایم.
از نظر تولید گاز سبک استان بوشهر به تنهایی ۳۷/۷۱ درصد گاز سبک کشور را از طریق پالایشگاه فجر جم تولید می کند.

شکل ۲۱-۱۴ صنایع پتروشیمی

فرهنگ و هنر

بدون شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اکنون اهمیت فرهنگ از نقشی که برای آن در زمینه همبستگی اجتماعی، ایجاد انگیزه - پر کردن اوقات فراغت متصور بودند فراتر رفته است. امروزه فعالیت‌های عرصه فرهنگ به حرکتی منجر شده که عنوان «مهندسی فرهنگی» به خود گرفته است. در حال حاضر استان بوشهر دارای ۲۲ مؤسسه فرهنگی و هنری و ۱۸ مجتمع فرهنگی است که همگی بعد از انقلاب اسلامی تأسیس شده‌اند. همچنین ۶۶ درصد کتابخانه عمومی در استان احداث و هم‌اکنون فعال است.

مهم‌ترین فعالیت‌های بخش فرهنگ و هنر به شرح زیر است :

- احداث مجتمع‌های فرهنگی و هنری
- افزایش تعداد کتابخانه (عمومی و سیار)
- افزایش نسبی سرانه کتاب
- افتتاح شبکه استانی - افزایش ساعات تولید.

برای مطالعه

جدول ۴-۱۴- توزیع مؤسسات و مجتمع‌های فرهنگی و هنری در سال ۱۳۹۰

شهرستان	تعداد مؤسسات فرهنگی و هنری	تعداد مجتمع‌های فرهنگی و هنری
بوشهر	۱۳	۱
دشتستان	۴	۲
دشتی	۴	۱
گناوه	۱	۱
تنگستان	-	۲
کنگان و عسلویه	-	۱
دیر	-	۲
دیلم	-	۱
جم	-	۱

جدول ۵-۱۴- توزیع مقدار زیر بنای کتابخانه‌های عمومی به تفکیک شهرستان‌های استان بوشهر

شهرستان	بوشهر	دشتستان	دشتی	تنگستان	کنگان	دیر	دیلم	جم	گناوه	کل
تعداد کتابخانه	۱۳	۱۳	۷	۱۱	۴	۵	۳	۴	۶	۶۶
مساحت (متر مربع)	۴۸۰۸	۶۶۳۸	۱۷۳۸	۱۸۶۵	۲۲۴۰	۱۰۹۶	۱۱۲۰	۱۷۲۸	۲۴۸۴	۲۳۷۱۷

آموزش عالی

تمامی دانشگاه‌های موجود در استان پس از انقلاب اسلامی تأسیس گردیده که عبارت‌اند از: دانشگاه خلیج فارس، دانشگاه علوم پزشکی، پیام نور، آزاد اسلامی، مراکز علمی و کاربردی و تربیت معلم.

شکل ۲۳-۱۴- دانشگاه پیام نور

شکل ۲۲-۱۴- دانشگاه آزاد اسلامی

شکل ۲۴-۱۴- دانشگاه خلیج فارس

آموزش و پرورش

بررسی شاخص‌های مربوط به آموزش و پرورش نشان‌دهنده وضعیت مناسب استان است. مهم‌ترین عملکرد بخش آموزش و پرورش به شرح زیر است :

- افزایش تعداد مدارس به ۱۹۰۰ واحد
- افزایش نرخ با سوادی (جمعیت ۶ ساله به بالا)
- تجهیز مدارس به کارگاه رایانه و کلاس‌های هوشمند
- اتصال مدارس به شبکه‌های رشد اینترنت (۳۱۶ مدرسه معادل ۱۴ درصد)

جدول ۶-۱۴- میزان با سوادی استان

درصد بی سواد	درصد با سواد	سال ۸۵		سال ۷۵		سال ۶۵	
۱۳/۶	۸۶/۴	روستایی	شهری	روستایی	شهری	روستایی	شهری
		۷۹	۸۸	۷۴/۹	۸۶/۵	۵۱/۷	۷۱/۳

دستاوردهای بخش گردشگری

- احداث و گسترش مراکز اقامتی
- ثبت آثار ملی و مرمت آثار باستانی - تاریخی
- افزایش تعداد گردشگران داخلی و خارجی
- ایجاد مناطق گردشگری نمونه

ورزش و تربیت بدنی

- اهم اقدامات صورت گرفته در زمینه ورزش به شرح زیر است :
- ساخت ورزشگاه‌ها
- افزایش سرانه نسبی فضاهای ورزشی
- کسب مدال‌های قهرمانی (کشوری آسیایی، جهانی - پارالمپیک).

شکل ۲۵-۱۴- استادیوم شهید بهشتی

برای مطالعه

عنوان	واحد
سالن ورزشی	۸۱
زمین چمن ورزشی	۳۶
زمین ورزشی روستایی	۳۵
سالن ورزشی ویژه بانوان	۱۰
مجموعه ورزشی	۴۳

درس ۱۵ چشم انداز آینده استان

استان بوشهر با داشتن امکانات مختلف طبیعی و انسانی قابلیت مناسبی برای توسعه دارد. موقعیت حساس و استراتژیک برخورداری از جزیره مهم و حیاتی خارک، منطقه پارس جنوبی شرایط آب و هوایی برای توسعه کشت خارج از فصل و کشت گلخانه‌ای برخورداری از ذخایر ارزشمند آبزیان، وجود ذخایر عظیم گاز، برخورداری از مجموعه‌ای از زیر ساخت‌ها و موقعیت نسبی بازرگانی و... مجموعه این شرایط قابلیت‌ها و ظرفیت‌هایی را برای توسعه استان فراهم ساخته است. براین اساس، مهم‌ترین موضوعاتی که در آینده بر طبق سند چشم‌انداز توسعه استان در بخش‌های مختلف در نظر گرفته شده به شرح زیر است:

کشاورزی

- ۱- بهبود کیفی محصولات زراعی به منظور ارتقا، بهبود امنیت و ایمنی غذایی و رقابت در بازارهای صادراتی
- ۲- افزایش سهم آبزیان در الگوی مصرف
- ۳- توسعه سیستم‌های آبیاری قطره‌ای به منظور افزایش راندمان مصرف آب
- ۴- توسعه آبی‌پروری در مناطق مستعد استان
- ۵- آموزش نیروی انسانی بخش کشاورزی در جهت افزایش بهره‌وری
- ۶- گسترش و نوین‌سازی فعالیت‌های صیادی و نخلستان‌ها.

صنعت و معدن

- ۱- حمایت از دانشگاه‌ها جهت انتقال فناوری به مراکز صنعتی
- ۲- حمایت و تشویق و کمک به توسعه صادرات صنعتی از استان
- ۳- توسعه صنایع پایه و بزرگ مقیاس استان با اولویت صنایع گاز، پتروشیمی، صنایع دریایی
- ۴- ایجاد زمینه‌های مناسب برای توسعه صنعتی استان و گسترش واحدهای صنعتی جدید در شهرک‌های صنعتی
- ۵- توسعه کمی و کیفی بخش صنعت در جهت تأمین نیازهای استانی و فرا استانی با تأکید بر صنایع گاز، پتروشیمی، صنایع پایین دست و وابسته به آن.

بازرگانی

- ۱- رفع موانع تجاری و حمایت از مشارکت بخش خصوصی
- ۲- اصلاح و نوسازی شبکه توزیع کالا در استان
- ۳- توسعه صنایع بسته‌بندی، ذخیره‌سازی و انبارداری محصولات.

شکل ۱-۱۵- صادرات غیر نفتی

راه و ترابری

- ۱- احداث و توسعه بزرگراه و آزاد راه‌ها
- ۲- توسعه خدمات و تجهیز پایانه‌های باربری و مسافربری و خدمات بین راهی
- ۳- توسعه شبکه راه آهن و اتصال آن به راه آهن سراسری
- ۴- توسعه و تجهیز فرودگاه بین‌المللی بوشهر
- ۵- ارتقای ایمنی و کارایی و کاهش تعداد سوانح و حوادث در جاده‌ها.

عمران روستایی (برق، آب و مسکن)

- ۱- ارائه خدمات به موقع (با کیفیت مطلوب در بخش‌های مختلف به مشترکین)
- ۲- مطالعه و اجرای طرح‌های در کلیه روستاهای بالاتر از ۵۰ خانوار
- ۳- تأمین آب شرب و بهداشتی و اجرای شبکه‌های جمع‌آوری و دفع فاضلاب در مناطق روستایی
- ۴- حفظ و نگهداری و توسعه و بازسازی شبکه‌های آبرسانی مطابق نرخ رشد جمعیت
- ۵- توسعه نظام بیمه‌ای مسکن روستایی.

منابع طبیعی و محیط زیست

- ۱- حفاظت، احیا، توسعه و بهره‌برداری و توسعه پایدار از منابع طبیعی (آبخیزداری)
- ۲- اشاعه فرهنگ منابع طبیعی و اخلاقی زیست محیطی
- ۳- مشارکت در شکل‌گیری تشکلات غیردولتی در زمینه‌های حفاظت از محیط زیست
- ۴- توسعه فعالیت‌های اکوتوریسم
- ۵- ساماندهی و مدیریت سواحل، بنادر، اسکله‌ها و مدیریت زباله‌ها و فاضلاب‌های شهری

گردشگری

- ۱- توسعه امکانات اقامتی در کنار مراکز گردشگری
- ۲- تربیت نیروی متخصص و راهنما
- ۳- گسترش مؤسسات گردشگری در سطح استان
- ۴- ایجاد و توسعه مناطق نمونه گردشگری
- ۵- گسترش فضای سبز شهری
- ۶- فراهم کردن بسترهای مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی.

شکل ۳-۱۵- منطقه گردشگری خاییز

شکل ۲-۱۵- توسعه مناطق نمونه گردشگری

صدا و سیما

- ۱- توسعه، ارتقا و بهسازی کمیّت و کیفیت سیستم‌ها و تجهیزات دریافت و ارسال سیگنال‌های صوتی و تصویری
- ۲- تلاش برای افزایش میزان مخاطبان و رضایت‌مندی آنها
- ۳- توجه به تولیدات بومی و محلی
- ۴- برنامه‌ریزی محتوایی براساس افق رسانه ملی

آموزش و پرورش - آموزش عالی

- ۱- ارتقای سطح دانش مدیران آموزشی
- ۲- توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با مشارکت بخش خصوصی
- ۳- بهینه‌سازی امکانات و فضای کالبدی متناسب با سرائه استاندارد به ازای هر دانش‌آموز
- ۴- توسعه علوم، تحقیقات و فناوری و تقویت روحیه تحقیق و ترویج فکر خلاق، اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
- ۵- ترویج و بهبود برابر جنسیتی و توانمندسازی زنان
- ۶- ایجاد پارک‌های علم و فناوری

فرهنگ هنر

- ۱- بستر سازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی زنان و جوانان
- ۲- توسعه نقش و جایگاه زنان در سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری استان
- ۳- تلاش در راستای افزایش تولیدات فرهنگی و بومی اعم از کتاب، فیلم و غیره...
- ۴- توسعه و ترویج فرهنگ قرآنی
- ۵- توسعه مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی
- ۶- بهسازی و توسعه نشریات الکترونیکی.

بهداشت و درمان

- ۱- گسترش کمی و کیفی بیمارستان‌ها و کلینیک‌های تخصصی و فوق تخصصی
- ۲- آموزش و توانمندسازی جامعه در مقابل بیماری‌ها
- ۳- افزایش کیفیت خدمات آزمایشگاهی
- ۴- توسعه و تجهیزات دانشگاه علوم پزشکی بوشهر.

تربیت بدنی

- ۱- ارتقای نقش ورزش در تأمین سلامتی جسمی و روحی و تقویت توانمندسازی افراد
- ۲- توجه خاص به ورزش بانوان
- ۳- زمینه‌سازی ایجاد باشگاه‌های خصوصی ورزشی
- ۴- توسعه ورزش‌های همگانی
- ۵- افزایش سرانه فضاهای ورزشی
- ۶- ارتقای سطح دانش مربیان
- ۷- توجه به ورزش‌های آبی و ساحلی
- ۸- توسعه ورزش قهرمانی و بسترسازی جهت حضور ورزشکاران در مسابقات معتبر آسیایی.

انرژی

- ۱- فراهم کردن زمینه‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی
- ۲- بهره‌برداری از انرژی‌های نو
- ۳- ایجاد پیوند منطقی بین توسعه منطقه ویژه اقتصادی پارس و توسعه استان
- ۴- صادرات گاز، میعانات گازی، گاز مایع (LPG)
- ۵- اجرای پروژه‌ها توسط مهندسين جوان کشور.

شکل ۴-۱۵- بالایشگاه گاز فجر جم

فعالیت

پیشنهادات شما در بخش‌های مختلف چیست؟ هر کدام دو مورد نوشته شود.

عمده‌ترین محدودیت‌ها و تنگناهای توسعه در استان

- ۱- متصل نبودن بنا در استان به شبکه سراسری راه آهن
- ۲- شوری آب تعدادی از رودخانه‌های استان به دلیل عبور از تشکیلات نمکی
- ۳- فرسودگی شبکه آب آشامیدنی شهرها
- ۴- نداشتن راهبرد فرهنگی یکسان در استان
- ۵- مهاجرت کنترل نشده در استان.

فعالیت

شما برای رفع محدودیت‌ها و تنگناهای استان چه راهکارهایی پیشنهاد می‌کنید؟

تشکر و قدردانی

با تشکر از همکاری صمیمانه :

- اداره کل آموزش و پرورش استان بوشهر
- اداره کل منابع طبیعی استان بوشهر
- اداره کل حفاظت محیط زیست استان بوشهر
- استانداری بوشهر
- شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان بوشهر
- اداره کل مدیریت بحران استان بوشهر
- میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی استان بوشهر
- سازمان جهاد کشاورزی استان بوشهر
- شیلات استان بوشهر
- دانشگاه علوم پزشکی استان بوشهر
- اداره کل ارشاد و فرهنگ اسلامی استان بوشهر
- منطقه عملیاتی ۱۰ گاز کشور
- اداره کل ورزش و جوانان استان بوشهر
- اداره کل حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس استان بوشهر
- اداره کل هواشناسی استان بوشهر
- روابط عمومی منطقه ویژه پارس جنوبی
- سازمان بنادر و کشتیرانی استان بوشهر
- مدیریت امور عشایر استان بوشهر
- سازمان صنعت، معدن و تجارت و بازرگانی استان بوشهر
- بنیاد ایران شناسی شعبه بوشهر
- مرکز بررسی‌ها و مطالعات راهبردی سازمان بنادر و دریانوردی وزارت راه و شهرسازی
- و آقایان :

- حمدالله اژدری، اسفندیار فرهادی، کاوه امیری، عبدالناصر غلامی، عبدالرضا امانی‌فر، علی صمصامی، رضا حسین‌پور، حسین درتاج، ناصر کرمی، ناصر فولادینیا، سیدقاسم غریب‌زاده و هادی جلیلی.

